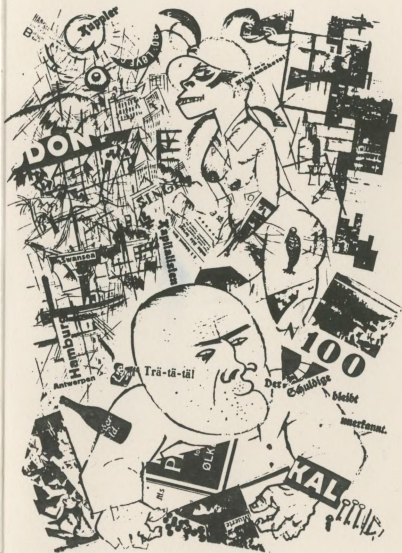

MURRAY BOOKCHIN

ΑΚΟΥ ΜΑΡΕΙΣΤΗ

ΔΙΕΘΝΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

MURRAY BOOKCHIN

ΑΚΟΥ ΜΑΡΞΙΣΤΗ

Μετάφραση:
«Όμιλος Βιβλίων
της Θεσσαλονίκης»

ΔΙΕΘΝΗΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Τό βιβλίο τοῦ *Murray Bookchin* «Ἄκου Μαρξιστή», ἐκδόθηκε ἀπό τή Διεθνή Βιβλιοθήκη τὸ Νοέμβριο τοῦ 1974.

Μετάφραση «Ὅμιλος Βανδάλων τῆς Θεσσαλονίκης».

Πίνακας ἐξωφύλλου: *George Grosz* (1893 – 1959).

Δεύτερη ἐκδοση: Ὀκτώβριος 2007

Τρίτη ἐκδοση: Ἰανουάριος 2011

Κεντρική Διάθεση: Ἐκδόσεις ΔΙΕΘΝΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Ἰπποδάμου 7, Παγκράτι, Τ.Κ. 116 35

Τηλ./Fax: 210 7516213

Ὁρες Λειτουργίας: 12 π.μ. – 8 μ.μ.

*Ἡ παρούσα ἔκδοση
ἀφιερώνεται στη μνήμη
τοῦ σύντροφου Μ. Μπούχτσον
14.1.1921 – 30.7.2006*

ΑΚΟΥ ΜΑΡΞΙΣΤΗ!

Όλες οι μαλακίες της δεκαετίας του '30 στην ήμερ-
σια διάταξη — οι μαλακίες για την «ταξική γραμμή», το
«ρόλο της εργατικής τάξης», τα «εκπαιδευμένα στελέχη», το
«κόμμα της πρωτοπορίας» και την «προλεταριακή δικτατο-
ρία». Έπανεμφανίζονται και μάλιστα με πιο εκχυδαϊσμένη
μορφή παρά ποτέ. Το Προοδευτικό Έργατικό Κόμμα (Pro-
gressive Labor Party) δεν είναι το μοναδικό παράδειγμα, ά-
πλως το χειρότερο. Η ίδια μαλακία στάζει απ' τα διάφορα
παρακλάδια της S.D.S.* κι απ' τις μαρξιστικές και σοσιαλιστι-

---

* (Σ.τ.Μ.). S.D.S. (Students for a Democratic Society)
Φοιτητές για μια Δημοκρατική Κοινωνία): κέρια όργάνωση του ριζο-
σπαστικού φοιτητικού κινήματος των Η.Π.Α., που το συντόνιζε κατά
κάποιον τρόπο. Στα 1969 διασπάστηκε σε ήλιθιο φερόφωνο του μολ-
σεβίκου Προοδ. Έργατ. Κόμματος (Μαο-τροτσκο-τάδε) και στους
θησιγενείς Weathermen (καιροσκόπος), οργανωμένους σε τρο-
μοκρατικές ομάδες. Τελευταία γνωστή σε μας δράση τους, η συντο-
νισμένη τοποθέτηση βομβών σε τράπεζες πόλεων των Η.Π.Α. πριν
ένάμιση χρόνο. Η S.D.S. — P.L.P., που έχει πάρει τελείως με-
τασοβιετιστικό χαρακτήρα, ασκεί σήμερα μηδαμινή επίδραση στους
άμερικάνους φοιτητές. Φοσιμὰ αυτό δεν οφείλεται σε ριζοσπαστικοποίη-
ση των τελευταίων. Από θεωρητική άποψη οι Weathermen βρί-
σκονταν σε αρκετή σύγχυση, κι αν συνέλαβαν κάτι το ενδιαφέρον, η
όλοποίηση και η παραπέρα έπεξεργασία του έγιναν κατά έντελως ά-
μερικάνικο τρόπο. Τελευταία, οι Weathermen τοποθέτησαν βόμβες
στις ισοαλέτες γυναικών του Πενταγώνου. Άπ' τους σωλήνες νερού
που έσπασαν προξενήθηκαν σοβαρές καταστροφές στο κέντρο ήλε-

κές λέσχες στά πανεπιστήμια, γιά νά μή μιλήσουμε γιά τίς Τροτοκιστικές ομάδες, τίς Διεθνείς Σοσιαλιστικές Λέσχες και τή Νεολαία ενάντια στον Πόλεμο και τό Φασισμό.

Στή δεκαετία του '30 τουλάχιστον, αυτό ήταν κατανοητό. Οι Ήνωμένες Πολιτείες είχαν παραλύσει από μία χρόνια οικονομική κρίση, τή βαθύτερη και διαρκέστερη στην Ιστορία τους. Οι μόνες ζωντανές δυνάμεις πού φαίνονταν νά συντρίβουν τά τείχη του καπιταλισμού ήταν οι μεγάλες οργανωτικές κινητοποιήσεις της C.I.O. Σύνδεσμος Βιομηχανικών Ὄργανώσεων (Congress of Industrial Organizations), μέ τίς δραματικές τους απεργίες sitdown**, τή ριζοσπαστική τους μαχητικότητα και τίς αιματηρές τους συγκρούσεις μέ τήν αστυνομία. Ἡ πολιτική ἀτμόσφαιρα σ' ὅλο τόν κόσμο ήταν φορτισμένη μέ τόν ἠλεκτρισμό του Ισπανικοῦ ἐμφύλιου πολέμου, τής τελευταίας ἀπό τίς κλασικές ἐπαναστάσεις ἐργατῶν, όταν κάθε ριζοσπαστικό τμήμα τής ἀμερικάνικης ἀριστεράς μπορούσε νά ταυτιστεῖ μέ τά στρατιωτικά του τάγματα στη Μαδρίτη και τή Μπαρθελόνα. Αυτό γινόταν τριάντα χρόνια πρίν. Ἦταν μία ἐποχή πού ὁποιοσδήποτε θά φώναζε «κάντε ἔρωτα, ὄχι πόλεμο» θά θεωροῦνταν παλαβός· ἡ κραυγή τότε ήταν «κάντε δουλειές, ὄχι πόλεμο» — ἡ κραυγή μᾶς ἐποχῆς ἐπιδαρμένης ἀπό τή στέρση, όταν ἡ ἐπίτευξη του σοσιαλισμοῦ συνεπαγόταν «θυσίες» και μία «μεταβατική περίοδο» πρὸς μία οἰκονομία ὀλικῆς ἀφθονίας.

Γιά ἓνα δεκαοχτάχρονο παιδί στά 1937, ἡ ἔννοια ἀπλῶς τής κυβερνητικῆς θά ἔχε φανεί παρατραβηγμένη ἐπιστημονική φαντασία, φαντασία πού θά μπορούσε νά συγκριθεῖ μόνο μέ τά

κρονονῶν ἐπολοριστῶν τοῦ κάτω κατώματος. Τό Πεντάγωνο ἔσπευσε νά δηλώσει ὅτι ἡ λειτουργία του δέν ἐξαρτιόταν ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἠλευθερωτικοῦ ἐπολοριστοῦ.

* Σ.τ.Μ. Οι μαχητικές απεργίες ὅπου οι ἐργάτες πᾶνε στον τόπο τής δουλειᾶς ἀλλ' ἀρνεῖται νά δουλέψουν.

δράματα τῶν διαστημικῶν ταξιδιῶν. Ἐκεῖνο τὸ δεκαοχτάχρο-
νο παιδί ἔχει φτάσει τώρα τὰ πενήντα κι οἱ ρίζες του θρίσκου-
ται σὲ μιὰ ἐποχὴ τόσο ἀπομακρυσμένη πού νά διαφέρει π ο ι -
ο τ ι κ ἄ ἀπ' τὴς πραγματικότητες τῆς παρούσας περιόδου
στὴς Η.Π.Α. Ὁ ἴδιος ὁ καπιταλισμὸς ἔχει ἀλλάξει ἀπὸ τότε,
παίρνοντας ὀλοένα καὶ πιὸ κρατικιστικὲς μορφές πού θὰ μπο-
ροῦσαν νά προβλεφτοῦν μόνο ἀμυδρά τριάντα χρόνια πρὶν. Καὶ
τώρα μᾶς ζητᾶνε νά ἐπιστρέψουμε στὴν «ταξικὴ γραμμὴ», τὴς
«στρατηγικῆς», τὰ «στελέχη» καὶ τὴς ὀργανωτικῆς μορφῆς ἐκεί-
νης τῆς μακρινῆς περιόδου, μὲ σχεδὸν κραυγαλέα ἀμέλεια γιὰ
τὰ ζητήματα καὶ τὴς δυνατότητες πού ἔχουν ἐμφανιστεῖ.

Πότε διάολε θὰ δημιουργήσουμε τελικὰ ἓνα κίνημα πού
νά κοιτάζει στὸ μέλλον ἀντὶ γιὰ τὸ παρελθόν; Πότε θ' ἀρχίσου-
με νά μαθαίνουμε ἀπ' αὐτὸ πού γεννιέται ἀντὶ ἀπ' αὐτὸ πού
πεθαίνει; Ὁ Μάρξ, κι αὐτὸ εἶναι πρὸς τιμὴ του, ἐπιχείρησε
νά τὸ κάνει αὐτὸ στὴς μέρες του· ἐπιχείρησε νά προβάλλει ἓνα
«μελλοντιστικὸ» πνεῦμα στὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα τῶν δεκαε-
τιῶν τοῦ 1840 καὶ 1850. «Ἡ π α ρ ἄ δ ο σ η ὀ λ ω ν
τ ῶ ν ν ε κ ρ ῶ ν β α ρ α ἰ ν ε ι σ ἄ ν ἔ φ ι ἄ λ τ η ς
σ τ ῆ σ υ ν ε ἰ ὀ θ η σ η τ ῶ ν ζ ω ν τ α ν ῶ ν», ἔγραψε
στὴ Δέκατη Ὀγδοῇ Μπριμὲρ τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη.

«Κι ἀκριβῶς ὅταν φαίνονται ν' ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἐπανα-
στατικοποίηση τοῦ ἑαυτοῦ τους καὶ τῶν πραγμάτων μὲ τὴ δη-
μιουργία κάτι ἐντελῶς καινούργιου, ἀκριβῶς σὲ τέτοιες ἐποχὲς
ἐπαναστατικῆς κρίσης μὲ ἀγωνία ἐπικαλοῦνται τὰ πνεύματα
τοῦ παρελθόντος νά τοὺς βοηθήσουν καὶ δανείζονται ἀπ' αὐτὰ
νόματα, συνθήματα τοῦ ἀγῶνα καὶ κοστοῦμα, ὥστε νά παρου-
σιάζουν τὴ νέα σκητὴ τῆς παγκόσμιας ἱστορίας μ' αὐτὴ τὴν
τιμημένη ἀπ' τὸ χρόνο μεταμφίεση καὶ δανεισμένη γλώσσα.
Ἔτσι ὁ Λούθηρος φόρεσε τὴ μάσκα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου,
ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1789 μὲ 1814 ντύθηκε διαδοχικὰ τὴ φορεσιὰ
τῆς Ρωμαϊκῆς Δημοκρατίας καὶ τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατο-
ρίας, κι ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1848 τὸ μόνο πού ᾄξερε ἦταν νά

παρωδήσει με τη σειρά της το 1789 και την παράδοση του 1793 με 1795... Η κοινωνική επανάσταση του δέκατου ένατου αιώνα δεν μπορεί ν' άντλήσει την ποιότητά της απ' το παρελθόν, αλλά μόνο απ' το μέλλον. Δεν μπορεί ν' άρχισει πριν πετάξει όλες τις προλήψεις σχετικά με το παρελθόν... Για να φτάσει το περιεχόμενό της ή επανάσταση του δέκατου ένατου αιώνα πρέπει ν' αφήσει τους νεκρούς να θάψουν τους νεκρούς τους. Έκει, ή φράση πήγαινε πέρα απ' το περιεχόμενο έδω, το περιεχόμενο πάει πέρα απ' τη φράση...»

Είναι το πρόβλημα καθόλου διαφορετικό σήμερα, καθώς προσεγγίζουμε τον είκοστο πρώτο αιώνα; Για μιá ακόμα φορά οι πεθαμένοι περπατάνε ανάμεσά μας — κατά ήρωικό τρόπο, τυλιγμένοι με το όνομα του Μάρξ, του ανθρώπου που προσπάθησε να θάψει τους νεκρούς του δέκατου ένατου αιώνα. "Έτσι, ή επανάσταση της εποχής μας δεν κάνει τίποτε άλλο απ' το να παρωδεί με τη σειρά της την Όκτωβριανή επανάσταση του 1917 και τον έμφύλιο πόλεμο του 1918 - 1920 με την «ταξική γραμμή» της, το Μπολσεβίκικο Κόμμα της, την «προλεταριακή δικτατορία» της, την κουριτανική της ήθική, κι ακόμη το σύνθημά της «έξουσία στα σοβιέτ». Η πλήρης, ολοκληρωμένη επανάσταση της εποχής μας που μπορεί τελικά να επιλύσει το ιστορικό «κοινωνικό ζήτημα» το γεννημένο απ' τη σπάνη, την κυριαρχία και την Ιεραρχία, ακολουθεί την παράδοση των μερικών, άτελών, μονόπλευρων επαναστάσεων του παρελθόντος που άπλως άλλαξαν τη μορφή του «κοινωνικού ζητήματος», αντικαθιστώντας ένα σύστημα κυριαρχίας κι Ιεραρχίας μ' ένα άλλο. Σε μιá εποχή που ή ίδια ή άστική κοινωνία έχει άρχισει ν' άποσυνθέτει όλες τις κοινωνικές τάξεις που της έδιναν σταθερότητα κάποτε, άκούμε τά κούφια αιτήματα για μιá «ταξική γραμμή». Σε μιá εποχή που όλοι οι θεσμοί της Ιεραρχικής κοινωνίας μπαίνουν σε μιá περίοδο βαθείας σήψης, άκούμε τά κούφια αιτήματα για ένα «πολιτικό κόμμα» κι ένα «έργατικό κράτος». Σε μιá εποχή που ή Ιεραρχία καθαυτή άμφισβητείται,

ἀκούμε τὰ κούφια αἰτήματα γιὰ «στελέχη», «πρωτοπορίες» κι «ἀρχηγούς». Σὲ μιὰ ἐποχὴ πού ὁ συγκεντρωτισμὸς καὶ τὸ κράτος ἔχουν φτάσει στὸ ἐκρηκτικότερο σημεῖο ἱστορικῆς ἀρνητικότη-
τας, ἀκούμε τὰ κούφια αἰτήματα γιὰ ἓνα «συγκεντρωτικὸ κίνη-
μα» καὶ μιὰ «προλεταριακὴ δικτατορία».

Ἡ ἐπιδίωξη τῆς ἀσφάλειας στὸ παρελθόν, αὐτὴ ἡ προσπά-
θεια νὰ βρεθεῖ ἓνα καταφύγιο σ' ἓνα σταθερὸ δόγμα καὶ μιὰ
ὀργανωτικὴ ἱεραρχία πού νὰ ὑποκαταστήσουν τὴ δημιουργικὴ
σκέψη καὶ Πράξι,* εἶναι πικρὴ ἔνδειξη τοῦ πόσο λίγο, πολλοὶ
ἐπαναστάτες εἶναι ἱκανοὶ νὰ «ἐπαναστατικοποιήσουν τὸν ἑαυ-
τό τους καὶ τὰ πράγματα», πόσο μᾶλλον νὰ ἐπαναστατικοποιή-
σουν τὴν κοινωνία στὸ σύνολό της. Ὁ βαθεῖα ριζωμένος συντη-
ρητισμὸς τῶν «ἐπαναστατῶν» τοῦ P.L.P.** εἶναι σχεδὸν ὀδυ-
νηρὰ ἐνδεικτικὸς ὁ ἐξουσιαστικὸς ἀρχηγὸς καὶ ἡ ἱεραρχία ἀν-
τικαθιστοῦν τὴν πατριαρχικὴ μορφή καὶ τὴ γρῆφειοκρατία τοῦ
σχολείου ἢ πειθαρχία τοῦ Κινήματος ἀντικαθιστᾷ τὴν πειθαρχία
τῆς ἀστικῆς κοινωνίας ὁ ἐξουσιαστικὸς κώδικας πολιτικῆς
ὑπακοῆς ἀντικαθιστᾷ τὸ κράτος ὁ πιστεύω τῆς «προλεταρια-
κῆς ἠθικῆς» ἀντικαθιστᾷ τὰ ἥθη τοῦ πουργιανισμοῦ καὶ τὴν ἠ-
θικὴ τῆς δουλειᾶς. Ἡ παλιὰ οὐσία τῆς ἐκμεταλλευτικῆς κοινω-
νίας ἐπανεμφανίζεται μὲ νέες μορφές, τυλιγμένη σὲ μιὰ κόκ-
κινη σημαία, διακοσμημένη μὲ πορτραῖτα τοῦ Μάο (ἢ τοῦ Κά-
στρο ἢ τοῦ Τσὲ) καὶ στολισμένη μὲ τὸ «κόκκινο βιβλιράκι»
κι ἄλλα ἱερὰ σύμβολα.

---

* Σ.τ.Μ. — Ἑλληνικὰ στὸ κείμενο.

---

* Ἀπὸς οἱ γραμμὲς γράφονταν διὰ τὸ Προοδευτικὸ Ἑργατικὸ
Κόμμα (P.L.P.) ἐξασκοῦσε μεγάλη ἐπίρροσή στήν S.D.S. Ἄν καὶ
τώρα ἔχει χάσει τὴν περισσότερὴν ἐπίρροσή του πάνω στὸ φοιτητικὸ
κίνημα ἡ ὀργάνωση ἀπὸ τὴν χρησιμεῖ ἀκόμη σὰν καλὸ παράδειγμα
τῆς νοστοροκίας καὶ τῶν ἀξιών ποὺ ἐπικρατοῦν στήν παλιὰ δημοκρατία.
Ὁ παραπάνω χαρακτηρισμὸς εἶναι ἐξίσου ἐγκωμῶδης γιὰ τίς περισσότε-
ρες Μαρξιστικὲς - Λενινιστικὲς ὁμάδες καὶ γι' αὐτὸ τὸ κομμάτι αὐτὸ
κι ἄλλες ἀναφορὲς στὸ P.L.P. δὲν ἔχουν οὐσιαστικὰ ἀλλοτριεῖ.

Οι περισσότεροι απ' αυτούς πού παραμένουν στο P.L.P. σήμερα, τὸ ἀξίζουν. Ἄν μπορούν νὰ κάνουν μ' ἓνα κίνημα πού κυνικά προσθέτει τὰ δικά του συνθήματα σὲ φωτογραφίες τῶν ἀπεργοφυλάκων τοῦ D.R.U.M. (Ἐπαναστατικὸ Συνδικαλιστικὸ Κίνημα τῆς Ντότζ, τμῆμα τοῦ Συνδέσμου Ἐπαναστατῶν Μαύρων Ἑργατῶν τοῦ Ντιτρόιτ), ἂν μπορούν νὰ διαβάξουν ἓνα περιοδικὸ πού ρωτάει: ἂν ὁ Μαρκοῦζε εἶναι «ἀποστάτης ἢ συνεργάτης» (τῆς C.I.A., σ.τ.μ.) ἂν μπορούν καὶ δέχονται μιὰ «πειθαρχία» πού τοὺς υποδιβάξει: σὲ ἀνέκφραστα, προγραμματισμένα αὐτόματα ἂν μπορούν νὰ χρησιμοποιοῦν τίς πιδ ἀηδιαστικὲς τεχνικὲς (τεχνικὲς δανεισμένες απ' τὸ βόθρο τῶν ἀστικῶν ἐπιχειρηματικῶν δραστηριοτήτων καὶ τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ) γιὰ νὰ χειραγωγήσουν ἄλλες ὀργανώσεις ἂν μπορούν νὰ λειτουργοῦν σὰν παράσιτα σὲ κάθε δράση καὶ κατάσταση ἀπλῶς γιὰ νὰ προαγάγουν τὴν ἀνάπτυξη τοῦ κόμματός τους — ἀκόμα κι ἂν αὐτὸ σημαίνει ἦττα τῆς ἴδιας τῆς δράσης — τότε δὲν ἀξίζουν οὔτε περιφρόνηση. Τὸ νὰ ὀνομάξουν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι τὸν ἐαυτὸ τους κομμουνιστὴ καὶ νὰ περιγράφουν τίς ἐναντίον τους ἐπιθέσεις σὰν ἀντικομμουνισμό, εἶναι μιὰ ἀντίστροφη μορφή Μακαρθισμού. Γιὰ νὰ παραφράσουμε τὴ χυμώδη περιγραφή τοῦ Σταλινισμοῦ απ' τὸν Τρότσκι, εἶναι ἡ σύφιλη τοῦ ριζοσπαστικοῦ κινήματος τῆς νεολαίας σήμερα. Καὶ γιὰ τὴ σύφιλη μιὰ θεραπεία ὑπάρχει — ἓνα ἀντιβιοτικὸ, ὄχι ἓνα ἐπιχειρήμα.

Ἐνδιαφερόμαστε γιὰ κείνους τοὺς τίμιους ἐπαναστάτες πού ἔχουν στραφεῖ πρὸς τὸ Μαρξισμό, Λενινισμό ἢ Τροτσκισμό ἐπειδὴ στὰ σοβαρὰ ψάχνουν γιὰ μιὰ συνεπῆ κοσμοθεωρία καὶ μιὰν ἀποτελεσματικὴ στρατηγικὴ ἐπανάσταση. Ἐνδιαφερόμαστε ἐπίσης γιὰ κείνους πού τοὺς ἔχει προξενήσει ὀδὸς τὸ θεωρητικὸ ρεπερτόριο τοῦ Μαρξισμοῦ κι ἔχουν διάθεση νὰ ἐρωτοτροπήσουν μαζί του ἄλλοι συστηματικότερων ἐναλλακτικῶν λύσεων. Σ' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους ἀπευθυνόμαστε σὰν ἀδέρφια καὶ ζητᾶμε μιὰ σοβαρὴ συζήτηση καὶ μιὰ οὐσιαστικὴ

έπανεκτίμηση. Πιστεύουμε ότι ο Μαρξισμός έχει πάψει να είναι εφαρμόσιμος στην εποχή μας, όχι γιατί είναι πολύ ένοραματικός ή επαναστατικός, αλλά γιατί δεν είναι αρκετά ένοραματικός κι επαναστατικός. Πιστεύουμε πώς γεννήθηκε σε μία εποχή σπάνης και παρουσίασε μία έξοχη κριτική αυτής της εποχής ιδιαιτέρα του βιομηχανικού καπιταλισμού, αλλά ότι τώρα μία καινούργια εποχή γεννιέται που ο Μαρξισμός δεν την περικλείει επαρκώς και της όποιας το διάγραμμα μονόχα εν μέρει και μονόπλευρα το πρόβλεψε. Ίσχυριζόμαστε ότι το πρόβλημα δεν είναι να «παρατήσουμε» το Μαρξισμό ή να τον θεωρήσουμε μη «έγκυρο», αλλά να τον υπερβούμε διαλεκτικά, ακριβώς όπως ο Μάρξ ξεπέρασε τη Χεγκελιανή φιλοσοφία, τα οικονομικά του Ρικάρντο και τις Μπλανκιστικές τακτικές και τρόπους οργάνωσης. Θα ισχυριστούμε ότι σ' ένα πιο προηγμένο στάδιο του καπιταλισμού απ' αυτό με το οποίο ασχολήθηκε ο Μάρξ έναν αιώνα πριν και σ' ένα πιο προηγμένο στάδιο τεχνολογικής ανάπτυξης απ' αυτό που θα μπορούσε να προβλέψει καθαρά ο Μάρξ, μία νέα κριτική είναι αναγκαία, που με τη σειρά της να δίνει νέους τρόπους αγώνα, οργάνωσης, προπαγάνδας και ζωής. Όνομάστε αυτούς τους νέους τρόπους όπως θέλετε, ακόμα και «Μαρξισμό» αν έτσι τη βρίσκετε. Έμεις προτιμήσαμε να ονομάσουμε αυτή τη νέα προσέγγιση «αναρχισμό μετά την εποχή της σπάνης», για πολλούς έπιτακτικούς λόγους που θα γίνουν φανεροί στις σελίδες που ακολουθούν.

ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΟΡΙΑ ΤΟΥ ΜΑΡΞΙΣΜΟΥ

Η ιδέα ότι ένας άνθρωπος — οποιου οι μεγαλύτερες θεωρητικές προσφορές γίνανε μεταξύ 1840 και 1880, θα μπορούσε να «προβλέψει» ολόκληρη τη διαλεκτική του καπιταλισμού είναι ξεαρχής απόλυτα παράλογη. Αν μπορούμε ακόμα να μάθουμε πολλά απ' τις έμβασύνσεις του Μάρξ, ακόμη πιο

πολλά μπορούμε να μάθουμε απ' τ' αναπόφευκτα λάθη ενός ανθρώπου που περιοριζόταν από μια εποχή ύλικής σπάνης και μια τεχνολογία που μόλις άρχιζε να χρησιμοποιεί την ηλεκτρική ενέργεια. Μπορούμε να μάθουμε πόσο διαφορετική είναι η εποχή μας απ' όλη την περασμένη ιστορία, πόσο ποιοτικά νέες είναι οι δυνατότητες που αντιμετωπίζουμε, πόσο μοναδικά είναι τα ζητήματα, οι αναλύσεις και η Πράξις που στέκονται μπροστά μας αν πρόκειται να κάνουμε επανάσταση, κι όχι άλλη μια ιστορική έκτρωση.

Το πρόβλημα δεν είναι ότι ο Μαρξισμός είναι μια «μέθοδος» που πρέπει να επανεφαρμοστεί σε «καινούργιες καταστάσεις» ή ότι ο «νεο - Μαρξισμός» πρέπει να αναπτυχθεί για να υπερπηδήσει τους περιορισμούς του «κλασικού» Μαρξισμού. Η προσπάθεια να διασωθούν οι Μαρξιστικές «περγαμηνές» με την έμφαση στη μέθοδο κι όχι στο σύστημα ή προσθέτοντας «νεο -» σε μια ξερή λέξη, είναι καθαρός μυστικισμός, αν όλα τα παρακτινά συμπεράσματα του συστήματος ανοιχτά αντιφάσκουν σε αυτές τις προσπάθειες.*

Παρ' όλ' αυτά, ακριβώς αυτή είναι η κατάσταση πραγμάτων στη Μαρξιστική εξέγερση σήμερα. Οι Μαρξιστές στηρίζονται στο γεγονός ότι το σύστημα προμηθεύει μιάν έξοχη α-

---

* Ο Μαρξισμός πάνω απ' όλα είναι μια θεωρία της Πράξης ή για να θέσουμε αυτή τη σχέση στη σωστή της προοπτική, μια Πράξις της θεωρίας. Αυτό είναι το ακριβές νόημα της μεταμόρφωσης της διαλεκτικής απ' το Μάρξ, που την πήγε από την υποκειμενική διάσταση (στην οποία οι Νεοί Χεγκελιανοί προσπαθούσαν ακόμα να περιορίσουν τη θεωρία του Χέγκελ) στην αντικειμενική, από τη φιλοσοφική κριτική στην κοινωνική δράση. "Αν η θεωρία και η Πράξις διαχωριστούν εντελώς, ο Μαρξισμός δεν σκοτώνεται, ατόκτοποιεί. Αυτό είναι το πιο θαυμαστό κι εγγενικό του χαρακτηριστικό. Οι προσπάθειες των κρετινων που ξενοχάνε το λείψανο του Μάρξ να διατηρήσουν το σύστημα ζωντανό με μπαλώματα εξηγήσεων και ήμι-ελογιστότητας αλα Μόρις Ντόμπ και Τζόρτζ Νόβακ, είναι εθρυστικές προσβολές του όνοματος του Μάρξ και αηδιαστικό ιηλίδιωμα όλων αυτών που αντιπροσώπευε.

νάλυση του παρελθόντος, ενώ θεληματικά αγνοούν τα τελείως παραπλανητικά χαρακτηριστικά του στην αντιμετώπιση του παρόντος και του μέλλοντος. Προβάλλουν τη συνοχή που δίνει ο ιστορικός υλισμός και η ταξική ανάλυση στην ερμηνεία της ιστορίας, τις οικονομικές εμβαθύνσεις του Κεφαλαίου σχετικά με την ανάπτυξη του βιομηχανικού καπιταλισμού και την εξοχή ανάλυση των προηγούμενων επαναστάσεων απ' τον Μάρξ και τα συμπεράσματα τακτικής που έβγαλε, χωρίς ν' αντιλαμβάνονται ούτε μιὰ φορά ότι ποιοτικά νέα προβλήματα έχουν παρουσιαστεί που καθόλου δεν υπήρχαν στην εποχή του. Μπορεί κανείς να φανταστεί ότι τα ιστορικά προβλήματα και μέθοδοι ταξικής ανάλυσης βασισμένες αποκλειστικά στην αναπόφευκτη σπάνη είναι δυνατόν να μεταφυτευθούν σε μιὰ καινούργια εποχή δυναμικής αφθονίας; Μπορεί κανείς να φανταστεί ότι μιὰ οικονομική ανάλυση που είχε ως κέντρο της ένα «ελεύθερος ανταγωνιστικών» σύστημα βιομηχανικού καπιταλισμού μπορεί να μεταφυτευτεί σ' ένα διευθυνόμενο σύστημα όπου το κράτος και τα μονοπώλια συνδυάζονται για να χειραγωγήσουν την οικονομική ζωή; Μπορεί κανείς να φανταστεί ότι ένα ρεπερτόριο στρατηγικής και τακτικής που διατυπώθηκε σε μιὰ περίοδο που το κάρβουνο κι ο χάλυδας αποτελούσαν τη βάση της βιομηχανικής τεχνολογίας μπορούν να μεταφυτευθούν σε μιὰ εποχή βασισμένη σε ριζικά νέες πηγές ενέργειας, στην ηλεκτρονική, στην κυβερνητική;

Σάν αποτέλεσμα αυτής της μεταφύτευσης, ένα θεωρητικό σώμα που ήταν απελευθερωτικό έναν αιώνα πριν, γίνεται απόλυτα περιοριστικό σήμερα. Μας ζητάνε να θεωρήσουμε την εργατική τάξη «φορέα» της επαναστατικής αλλαγής σε μιὰ εποχή που ο καπιταλισμός ξεκάθαρα είναι έχθρος ουσιαστικά όλων τῶ στρωμάτων της κοινωνίας και παράγει επαναστάτες απ' όλα τα στρώματα. Ιδιαίτερα τους νέους. Μας ζητάνε να κατευθύνουμε την τακτική μας σύμφωνα με το δράμα μιᾶς «χρόνιας οικονομικής κρίσης» παρά το γεγονός ότι καμιά τέτοια

κρίση δὲν ἔχει ἐμφανιστεῖ, ἐδῶ καὶ τριάντα χρόνια.* Μᾶς ζητᾶνε νὰ δεχτοῦμε μιά «προλεταριακὴ δικτατορία» — μιά μακριὰ «μεταβατικὴ περίοδος» σκοπὸς τῆς ὁποίας δὲν εἶναι ἀπλῶς ἡ καταστολὴ τῶν ἀντεπαναστατῶν, ἀλλὰ πάνω ἀπ' ὅλα ἡ ἀνάπτυξη μιᾶς τεχνολογίας τῆς ἀφθονίας — σὲ μιά ἐποχὴ πού μιά τεχνολογία τῆς ἀφθονίας θρίσκειται μπροστά μας. Μᾶς ζητᾶνε νὰ προσανατολίσουμε τίς «στρατηγικὲς» καὶ τίς «τακτικὲς» μας γύρω ἀπ' τὴ φτώχεια καὶ τὴν ὑλικὴ ἐξαθλίωση σὲ μιά ἐποχὴ πού τὸ ἐπαναστατικὸ αἶσθημα γεννιέται ἀπ' τὴν ἀφόρητὴ κοινοτυπία τῆς ζωῆς κάτω ἀπὸ συνθήκες ὑλικῆς ἀφθονίας. Μᾶς ζητᾶνε νὰ ἱδρῦσουμε πολιτικὰ κόμματα, συγκεντρωτικὲς ὁργανώσεις, «ἐπαναστατικὲς» ἱεραρχίες κι ἔλιτ κι ἓνα νέο κράτος σὲ μιά ἐποχὴ πού οἱ πολιτικοὶ θεομοὶ καθαυτοὶ ἀποσυντίθενται καὶ ὁ συγκεντρωτισμὸς, ὁ ἐλιτισμὸς καὶ τὸ κράτος ἀμφισβητοῦνται σὲ μιά κλίμακα πού δὲν ἔχει ἐμφανιστεῖ ποτὲ πρὶν στὴν ἱστορία τῆς ἱεραρχικῆς κοινωνίας.

Μᾶς ζητᾶνε, κοντολογίς, νὰ ἐπιστρέψουμε στὸ παρελθόν, νὰ ἐλαττωθοῦμε ἀντὶ ν' ἀναπτυχθοῦμε, νὰ προσαρμόσουμε μὲ τὸ ζόρι τὴν παλλόμενὴ πραγματικότητα τοῦ καιροῦ μας, μ' ὅλες τίς ἐλπίδες καὶ τίς ὑποσχέσεις τῆς, σὲ ἀπονεκρωτικὲς προκαταλήψεις μιᾶς περασμένης ἐποχῆς. Μᾶς ζητᾶνε νὰ λειτουργήσουμε μὲ ἀρχὲς πού ἔχουν ξεπεραστεῖ ὄχι μόνον θεωρητικὰ, ἀλλὰ ἀπ' τὴν ἴδια τὴν ἐξέλιξη τῆς κοινωνίας. Ἡ ἱστορία δὲν ἔμεινε ἀκίνητη ἀπὸ τότε πού πέθανε ὁ Μάρξ, ὁ Ἐνγκελς, ὁ Λένιν κι ὁ Τρότσκι, οὔτε ἀκολούθησε τὴν ἀπλοϊκὴ κατεύθυνση πού διαγράφηκε ἀπὸ διανοητὲς — ὁσοδήποτε ἔξυπνους — τῶν ὁποίων τὰ μυαλὰ ἦταν ριζωμένα στὸ δέκατο ἑνατο αἰῶνα ἢ στὰ πρῶτα χρόνια τοῦ εἰκοστοῦ: ἔχουμε δεῖ τὸν καπιταλισμὸ νὰ ἐκτελεῖ πολλὰ ἀπ' τὰ «καθήκοντα» (μαζὶ καὶ τὴν ἀνάπτυξη

* Στὴν πραγματικότητα, οἱ Μαρξιστὲς πολὺ λίγο μιλᾶνε σήμερα γιὰ τὴ ἐχρόνια οἰκονομικὴ κρίση τοῦ καπιταλισμοῦ, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι αὐτὴ ἢ ἔννοια εἶναι στὸν κορμὸ τῶν οἰκονομικῶν θεωριῶν τοῦ Μάρξ.

μιας τεχνολογίας της αφθονίας) πού θεωρούνταν σοσιαλιστικά. Τόν έχουμε δει νά «εθνικοποιεί» ιδιοκτησία, συγχωνεύοντας την οικονομία μέ τò κράτος όπου ήταν αναγκαίο. Έχουμε δει τήν εργατική τάξη νά ουδετεροποιείται ώς «φορέας τής επαναστατικής αλλαγής», μολοντί ακόμη αγωνίζεται σ' ένα άστικò πλαίσιο για μεγαλύτερους μισθούς, λιγότερες ώρες και «πρόσθετα ευεργετήματα».* Ό ταξικός αγώνας μέ τήν κλασική έννοια δέν έχει εξαφανιστεί. Έχει ύποστει μία πò άπνεκρωτική μοίρα μέ τήν άφομοίωσή του άπ' τόν καπιταλισμό. Ό επαναστατικός αγώνας μέσα στις προηγμένες καπιταλιστικές χώρες έχει μετατοπιστεί σ' έναν ιστορικά νέο χώρο: έχει γίνει αγώνας μεταξύ μιας γενιάς νεολαίας πού δέν έχει γνωρίσει καμιά χρονία οικονομική κρίση και τής κουλτούρας άξιων και θεσμών μιας γεροντότερης, συντηρητικής γενιάς τής όποιας ή όψη τής ζωής έχει διαμορφωθεί άπ' τή σπάνη, τήν ένοχή, τήν παραίτηση, τήν ήθική τής δουλειάς και τήν επιδίωξη τής ύλικής άσφάλειας. Οι έχθροί μας δέν είναι μόνο ή φανερή, έχυρωμένη άστική τάξη και ό κρατικός μηχανισμός, αλλά έπίσης μία νοοτροπία πού θρίσκει ύποστήριξη άπό φιλελεύθερους, σοσιαλδημοκράτες, τούς ευνουμένους τών μέσων μαζικής επικοινωνίας, τά «επαναστατικά» κόμματα τού παρελθόντος και, όσο κι αν αυτό είναι άδυνηρό για τούς άκόλουθους τού Μαρξισμού, τόν εργάτη πού κυριαρχείται άπ' τήν εργοστασιακή ιεραρχία, τή βιομηχανική ρουτίνα και τήν ήθική τής δουλειάς. Αυτό πού θέλουμε νά πούμε είναι ότι οι διαιρέσεις τής σημερινής κοινωνίας διασπούν όλες οδοιαστικά τίς παραδοσιακές ταξικές γραμμές και δημιουργούν ένα φάσμα προβλημάτων πού κανείς άπ' τούς Μαρξιστές, πού στηρίζονταν σέ άναλογίες μέ τίς κοινωνίες τής σπάνης δέν μπορούσε νά προβλέψει.

* Σ.τ.Μ. Τò μέρος εκείνο τού εργατικού μισθοῦ πού παρέχεται κατά κάποιον τρόπο σέ είδος, όπως κληρωμένες άπ' τήν εταιρεία διακοπές και γιορτές, είδικά δώρα, λατριωή περίθαλψη, πρόσθετα επίδοματα άναργίας, συντάξεις, κλπ.

“Ας απορρίψουμε όλα τα ιδεολογικά συντρίμια του παρελθόντος κι ας πάμε στις θεωρητικές ρίζες του προβλήματος. Για την εποχή μας, η μεγαλύτερη συνεισφορά του Μάρξ στην επαναστατική σκέψη είναι η διαλεκτική του της κοινωνικής εξέλιξης. Ο Μάρξ έδειξε καθαρά τη μεγάλη κίνηση απ’ τον πρωτόγονο κομμουνισμό, μέσω της ατομικής ιδιοκτησίας, στον κομμουνισμό στην ύψηλότερή του μορφή — μια κοινοδιακή κοινωνία που θα βασίζεται σε μιάν απελευθερωτική τεχνολογία. Σ’ αυτή την κίνηση, σύμφωνα με το Μάρξ, ο άνθρωπος περνάει απ’ την κυριάρχηση της φύσης πάνω στον άνθρωπο, στην κυριάρχηση του ανθρώπου πάνω στον άνθρωπο, και τελικά, από την κοινωνική κυριαρχία καθαυτή, στην κυριάρχηση της φύσης από τον άνθρωπο.* Μέσα σ’ αυτή την πλατύτερη διαλεκτική, ο Μάρξ εξετάζει τη διαλεκτική του ίδιου του καπιταλισμού — ενός κοινωνικού συστήματος που αποτελεί το τελευταίο ιστορικό «στάδιο» της κυριάρχησης του ανθρώπου από τον άνθρωπο. Έδώ ο Μάρξ, όχι μόνο προσφέρει ουσιαστικά στη σύγχρονη επαναστατική σκέψη (ιδιαίτερα με τη θαυμάσια ανάλυση των εμπορευματικών σχέσεων), αλλά επίσης φανερώνει τους περιορισμούς του, περιορισμούς χώρου και χρόνου, που παίζουν τόσο ανασταλτικό ρόλο στη δική μας εποχή.

‘Ο πιδ σοβαρός απ’ αυτούς τους περιορισμούς όφειλεται στην προσπάθεια του Μάρξ νά εξηγήσει τη μετάβαση απ’ τον καπιταλισμό στο σοσιαλισμό, από μια ταξική σε μια άταξική κοινωνία. Είναι πολύ σπουδαίο νά τονιστεί ότι αυτή η εξήγηση διατυπώθηκε σχεδόν έντελώς, με δρους της μετάβασης απ’ το φεουδαλισμό στον καπιταλισμό — δηλαδή, α π ο μ ι α

* Για οικολογικούς λόγους, δεν δεχόμαστε την έννοια της εκπαίδευσης της φύσης απ’ τον άνθρωπο με την άπλοϊκή έννοια που επισημάνθηκε απ’ το Μάρξ έναν αιώνα πριν.

ταξική κοινωνία σε μια άλλη ταξική κοινωνία, από ένα σύστημα ιδιοκτησίας σ' ένα άλλο. Συνεπώς ο Μάρξ έννοει ότι ακριβώς όπως η αστική τάξη αναπτύχθηκε μέσα στο φεουδαλισμό ως αποτέλεσμα της διάσπασης μεταξύ πόλης και ύπαιθρου (ακριθέστερα, μεταξύ βιοτεχνίας και γεωργίας), έτσι και το σύγχρονο προλεταριάτο αναπτύχθηκε μέσα στον καπιταλισμό ως αποτέλεσμα της πρόοδου της βιομηχανικής τεχνολογίας. Και οι δυο τάξεις, μάς λένε, αναπτύσσουν τα δικά τους κοινωνικά συμφέροντα — επαναστατικά, μάλιστα, κοινωνικά συμφέροντα που τις ρίχνουν ενάντια στην παλιά κοινωνία που τις γέννησε. "Αν η αστική τάξη απέκτησε έλεγχο πάνω στην οικονομική ζωή πολύ πριν ανατρέψει τη φεουδαλική κοινωνία, το προλεταριάτο με τη σειρά του αποκτάει τη δική του επαναστατική δύναμη απ' το γεγονός ότι είναι «πειθαρχημένο, ενωμένο, οργανωμένο» από το εργοστασιακό σύστημα.* Και στις δυο περιπτώσεις, η ανάπτυ-

---

* Είναι ερώσια το ότι οι Μαρξιστές που μιλοῦν γιά τήν οικονομική ισχύ τοῦ προλεταριάτου στήν πραγματικότητα ἀπηχοῦν τή θέση τῶν ἀναρχοσυνδικαλιστῶν, μιᾶ θέση στήν ὁποία ὁ Μάρξ ἀντιπάτηκε σφοδρά. Ὁ Μάρξ δὲν ἐνδιαφερόταν γιά τήν οικονομική ισχύ τοῦ προλεταριάτου ἀλλά γιά τήν πολιτική του ισχύ συγκριμένα, τό γεγονός ότι θά γινόταν ἡ κλειοψηφία τοῦ πληθουςμοῦ. Ἦταν κεκαυμένος διότι οἱ βιομηχανικοὶ ἐργάτες θά ὀδηγοῦνταν σ' ἐπανάσταση βασικά ἀπ' τήν ὀλική ἐξαθλίωση ποῦ συνεπαγόταν ἡ τάση τῆς καπιταλιστικῆς συσσώρευσης· διότι, ὀργανωμένοι ἀπ' τό εργοστασιακό σύστημα καί πειθαρχημένοι ἀπ' τή βιομηχανική ρουτίνα, θά ἦταν σέ θέση νά συστήσουν ἐργατικές ἐνώσεις καί, πάνω ἀπ' ὅλα, πολιτικά κόμματα, ποῦ σέ ὀρισμένες χῆρες θά ἦταν ἀναγκασμένα νά χρησιμοποιήσουν ἀντίρτικες μεθόδους καί σ' ἄλλες (Ἄγγλια, Ἠνωμένες Πολιτεῖες καί ἀργότερα ὁ Ἑγγελς πρόσθεσε τή Γαλλία) θά μποροῦσαν κάλλιστα νά ἐρθοῦν στήν ἐξουσία μ' ἐκλογές καί νά δημοσιοποιήσουν τό σοσιαλισμό μέ νομοθεσία. Χαρακτηριστικά, πολλοὶ Μαρξιστές εἶναι τόσο ἀσυνεπείς πρὸς τόν Μάρξ καί τόν Ἑγγελς, ὅσο καί τό Προῶδικό Ἑργατικό Κόμμα πρὸς τοὺς ἀναγνώστες τῆς Challenge, ἀφήνοντας σποδαίως παρατηρήσεις ἀμετάφραστες ἢ χοντροκομμένα διαστρεβλώνοντας τό νόημα τοῦ Μάρξ.

ξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων καθίσταται ἀσυμβίβαστη μὲ τὸ παραδοσιακὸ σύστημα κοινωνικῶν σχέσεων. «Ὁ ὕμνος σπάζει στὰ δύο». Ἡ παλιὰ κοινωνία ἀνακαθίσταται ἀπὸ τὴν καινούργια.

Τὸ κρίσιμο ἐρώτημα ποῦ ἀντιμετωπίζουμε εἶναι αὐτό: μποροῦμε νὰ ἐξηγήσουμε τὴν μετάβαση ἀπὸ μιὰ ταξικὴ κοινωνία σὲ μιὰν ἀταξικὴ κοινωνία χρησιμοποιώντας τὴν ἴδια διαλεκτικὴ ποῦ ἰσχύει γιὰ τὴν μετάβαση ἀπὸ μιὰ ταξικὴ κοινωνία σὲ μιὰ ἄλλη; Αὐτὸ δὲν εἶναι πρόβλημα πανεπιστημιακοῦ συγγράμματος ποῦ περιλαμβάνει τὴν ταχυδακτυλουργία λογικῶν ἀφαιρέσεων, ἀλλὰ ἓνα πολὺ ἀληθινὸ καὶ συγκεκριμένο ζήτημα τῆς ἐποχῆς μας. Ὑπάρχουν βαθεῖς διαφορὲς ἀνάμεσα στὴν ἀνάπτυξη τῆς ἀστικῆς τάξης κάτω ἀπ' τὸ φεουδαλισμὸ καὶ στὴν ἀνάπτυξη τοῦ προλεταριάτου κάτω ἀπ' τὸν καπιταλισμὸ, τίς ὁποῖες ὁ Μάρξ εἶτε δὲν πρόβλεψε, εἶτε ποτὲ δὲν ἀντιμετώπισε καθαρὰ. Ἡ ἀστικὴ τάξη ἔλεγχε τὴν οἰκονομικὴ ζωὴ πολὺ πρὶν καταλάβει τὴν κρατικὴ ἐξουσία· εἶχε καταστῆ ἡ κυρίαρχη τάξη ὀλιγά, πολιτιστικά καὶ ἰδεολογικά πρὶν ἐπιβεβαιώσει τὴν κυριαρχία τῆς πολιτικά. Τὸ προλεταριάτο δὲν ἐλέγχει τὴν οἰκονομικὴ ζωὴ. Παρὰ τὸν ἀπαραίτητο ρόλο τῆς στῆ βιομηχανικὴ διαδικασία, ἡ βιομηχανικὴ ἐργατικὴ τάξη δὲν εἶναι οὔτε καν ἡ πλειοψηφία τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἡ στρατηγικὴ οἰκονομικὴ τῆς θέσης διαδρώνεται ἀπ' τὴν κυβερνητικὴ καὶ ἄλλες τεχνολογικὲς ἐπιτεύξεις.* Ἄρα, ἀπαιτεῖται μιὰ πράξη ὑψηλῆς συ-

* Μῆς παρουσιάζεται ἐδῶ μιὰ καλὴ ἐκκαιρία γιὰ ν' ἀπορρίψουμε τὴν ἀντίληψη διὰ ὁποιοδήποτε δὲν ἔχει νὰ κολλήσει παρὰ τὴν ἐργατικὴν του ὄνταση εἶναι «προλεταρίου». Εἶναι ἀλήθεια διὰ ὁ Μάρξ προσδιόρισε τὸ προλεταριάτο μ' αὐτοὺς τοὺς ὅρους, ἀλλὰ παράλληλα ἀνέπτυξε μιὰ ἱστορικὴ διαλεκτικὴ σχετικὰ μὲ τὴν ἐξέλιξή του. Τὸ προλεταριάτο ξεκίνησε ἀπὸ μιὰ δίχως ἰδιοκτησία, ἐκμεταλλεσόμενη τάξη, καὶ ἔφτασε στὴν κριτικὴ μορφή ὡς βιομηχανικὸ προλεταριάτο, ποῦ ἀντιστοιχοῦσε στὴν κριτικὴ μορφή κεφαλαίου. Στὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του, ὁ Μάρξ, ἔφτασε στὸ σημεῖο νὰ περιφρονεῖ τοὺς Παριζιάνους ἐργάτες, ποῦ ἀπασχολοῦνταν κορίως στὴν παραγωγή πολιτικῶν ἀγαθῶν, θέτοντας τοὺς

νειδησης για το προλεταριάτο ώστε να χρησιμοποιήσει την ισχύ του για να πετύχει μια κοινωνική επανάσταση. "Ως τώρα, η έπίτευξη αυτής της συνειδήσης έχει εμποδιστεί απ' το γεγονός ότι το εργοστασιακό περιβάλλον είναι ένας απ' τους καλύτερα δχυρωμένους στίβους της ήθικης της δουλειάς, των ιεραρχικών συστημάτων διεύθυνσης, ύπακοης σ' αρχηγούς και, πρόσφατα, παραγωγής αφιερωμένης σε περιττά εμπορεύματα και εξοπλισμούς. Το εργοστάσιο δεν χρησιμεύει μόνο για να «πειθαρχεί», να «ένώνει» και να «οργανώνει» τους εργάτες, αλλά επίσης να το κάνει αυτό μ' έναν έντελως αστικό τρόπο. Στο εργοστάσιο ή καπιταλιστική παραγωγή δεν ανανεώνει μόνο τις κοινωνικές σχέσεις του καπιταλισμού με κάθε εργάσιμη μέρα, όπως παρατήρησε ο Μάρξ, ανανεώνει επίσης την ψυχή ή,* τις αξίες και την ιδεολογία του καπιταλισμού.

Ο Μάρξ αισθάνθηκε αυτό το γεγονός αρκετά ώστε να φάξει για αιτίες πιο έπιτακτικές απ' το απλό γεγονός της έκμε-

---

«Γερμανός μας εργάτης» — τα καλύτερα ρομπότ της Εβρώπης — ως το «πρώτο» προλεταριάτο του κόσμου.

'Εξάλλου, αν πρόκειται να περιγράψουμε κάθε κοινωνικό στρώμα ως «προλεταριακό» (όπως κάνουν οι Γάλλοι Situationnistes) απλώς γιατί δεν έλλγχει τις συνθήκες ζωής του, θα μπορούσαμε να έπονομάσουμε «προλεταριος» τους σκλάβους, τους δουλοπάροικους, τους άγρότες και μεράλα τμήματα της μεσαιας τάξης. 'Η δημοσοργία, πάντως, τέτοιων σαρωτικών αντιθέσεων μεταξύ του «προλεταριος» και του αστου, εξαλείφει όλους τους προσδιορισμούς που χαρακτηρίζουν αυτές τις τάξεις ως συγκεκριμένα, ιστορικά περιορισμένα στρώματα. Απτή ή συγχισμένη προσέγγιση στην κοινωνική ανάλυση αφαιρεί από το βιομηχανικό προλεταριάτο και την αστική τάξη όλα τα ιστορικά μοναδικά χαρακτηριστικά που πίστευε πως ανακάλυψε ο Μάρξ (μια θεωρητική προσπάθεια που αποδείχτηκε ανεπαρκής, αν και κατά κανόνα τρόπο λανθασμένη)' αποφεύγει την εθόνη μιας σοβαρής κριτικής του Μαρξισμού και της εξέλιξης του «laissez-faire» (ανταγωνιστικός) καπιταλισμός σε κρατικό καπιταλισμό, ενώ παράλληλα προφασίζεται ότι συνεχίζει τη Μαρξιστική προσπάθεια και βασίζεται σ' αυτή.

* Σ.τ.Μ. 'Ελληνικά στο κείμενο.

τάλλευστης ή τών συγκρούσεων πάνω σέ μισθούς και ώρες εργασίας, αίτιες πού νά προωθήσουν τó προλεταριάτο σ' επαναστατική δράση. Στη γενική του θεωρία τής καπιταλιστικής συσσώρευσης έπιχείρησε νά διαγράψει τούς τραχείς, αντικειμενικούς νόμους πού έξαναγκάζουν τó προλεταριάτο ν' αναλάβει έναν επαναστατικό ρόλο. Συνεπώς, ανέπτυξε τήν περίφημη θεωρία του τής έξαθλίωσης: ó ανταγωνισμός μεταξύ τών κεφαλαιοκρατῶν τούς άνιγκάζει νά περιέλθουν σέ πόλεμο τιμῶν, πράγμα πού μέ τή σειρά του οδηγεί σέ μιá συνεχή μείωση τών μισθῶν και στήν άπόλυτη έξαθλίωση τών εργατῶν. Τó προλεταριάτο άναγκάζεται νά επαναστατήσει γιατί μέ τή διαδικασία του ανταγωνισμού και τής συγκέντρωσης του κεφαλαίου «αύξάνει ή έκταση τής μιζέριας, καταπίεσης, σκλαβιάς, έξευτελισμού».*

Άλλά ó καπιταλισμός δέν έχει παραμείνει άκίνητος από τις μέρες του Μάρξ και δῶθε. Μιά κι ó Μάρξ έγραφε στα μέσα του δέκατου ένατου αιώνα, δέν μπορούμε νά περιμένουμε νά είχε άντιληφτεί τις πλήρεις συνέπειες τών έμδαθύνσεων του

---

* *Η προσπάθεια νά περιγραφεί ή θεωρία τής έξαθλίωσης του Μάρξ μέ διαιτηείς όρους άντι έθνικῶς (όπως έκανε ó Μάρξ) είναι ξεκάθαρη έπεκφυγή. Καταρχήν, ατή ή θεωρητική ταχόδακτολογία έπιχειρεί άλλως νά παρακάμψει τó έρώτημα γιατί ή έξαθλίωση δέν έχει συμβεί μέσ στα βιομηχανικά όχορά του καπιταλισμού, τις μόνες περιοχές πού άποτελοῦν ένα τεχνολογικά έπαρκές σημείο έκκίνησης γιά μιάν άταξική κρίση. Άν πρόκειται νά ένακοθίσουμε τις έλλίδες μας στόν άποικιοκρατούμενο κόσμο ως «τό προλεταριάτο», ή θέση ατή άποκρύπτει έναν πολύ άληθινό κίνδυνο: τή γενοκτονία. Η Άμερική και ή πρόσφατη σύμμαχός της Ρωσία έχουν όλα τά τεχνικά μέσα νά βομβαρδίσουν τόν επανάστατικο κόσμο ως τήν έποταγή. Μιά άπειλή παραμονεύει στόν ιστορικό όρίζοντα — ή έξέλιξη τών Ηνωμένων Πολιτειῶν σέ μιάν άληθινά φασιστική άποικροκρατία ναζιστικού τύπου. Είναι ξεκάθαρη άνοση νά πείς ότι ατή ή χώρα είναι μιá εχάρτινη τίγρη. Είναι μιá θερμοπρηστική τίγρη και ή Άμερικάνικη άρχουσα τάξη, μη έχοντας κανένα πολιτιστικό περιορισμό, είναι ίκανή νά καταστεί άκόμη πιό διεστραμμένη άπ' τή Γερμανική.*

σχετικά με τη συγκέντρωση του κεφαλαίου και την ανάπτυξη της τεχνολογίας. Δεν μπορούμε να περιμένουμε να είχε προβλέψει ότι ο καπιταλισμός θ' αναπτυσσόταν όχι μόνο απ' το μερκαντιλισμό στην κυρίαρχη βιομηχανική μορφή των ημερών του — από βοηθούμενα απ' το κράτος εμπορικά μονοπώλια, σ' εξαιρετικά ανταγωνιστικές βιομηχανικές μονάδες — αλλά, παραπέρα, ότι με τη συγκέντρωση του κεφαλαίου, ο καπιταλισμός θα επέστρεφε στις μερκαντιλιστικές αρχές του σ' ένα ύψηλότερο επίπεδο ανάπτυξης και θα επανακτούσε τη βοηθούμενη απ' το κράτος μονοπωλιακή μορφή. Η οικονομία τείνει να συγχωνεύεται με το κράτος κι ο καπιταλισμός αρχίζει να «σχεδιάζει» την ανάπτυξή του αντί να την αφήνει αποκλειστικά στην αλληλοσυσχέτιση του ανταγωνισμού και των δυνάμεων της αγοράς. Σίγουρα, το σύστημα δεν καταργεί τον παραδοσιακό ταξικό αγώνα, αλλά κατορθώνει να τον βάζει μέσα στα πλαίσια, χρησιμοποιώντας τα τεράστια τεχνολογικά του αποθέματα για ν' αφομοιώνει τα πιο στρατηγικά τμήματα της εργατικής τάξης.

Έτσι, η θεωρία της εξαθλίωσης χάνει κάθε έγκυρότητα και στις Ήνωμένες Πολιτείες ο παραδοσιακός ταξικός αγώνας δεν εξελίσσεται σε ταξικό πόλεμο. Παραμένει όλοτελα μέσα σε αστικές διαστάσεις. Ο Μαρξισμός, στην πραγματικότητα, γίνεται ιδεολογία. Αφομοιώνεται απ' τις πιο προσηγμένες μορφές της κρατικοκαπιταλιστικής κίνησης — ιδιαίτερα απ' τη Ρωσία. Με μιάν άπιστευτη ειρωνεία της Ιστορίας, ο Μαρξικός «σοσιαλισμός» καταντάει να είναι σε μεγάλο βαθμό ο ίδιος ο κρατικός καπιταλισμός που ο Μάρξ δεν πρόβλεψε στη διαλεκτική του καπιταλισμού.* Το προλεταριάτο, αντί να εξελιχτεί

---

* Ο Λένιν το αισθάνθηκε αυτό και περιέγραψε το σοσιαλισμό σαν τίποτα άλλο παρά κρατικο-καπιταλιστικό μονοπώλιο καμωμένο για να όπηρετεί όλο τό λαό». (Β. Ι. Λένιν. Η άπειλοθσα καταστρεφή και πως νά τήν πολεμήσομε. Μικρή Βιβλιοθήκη του Λένιν,

σὲ μιὰ ἐπαναστατικὴ τάξη μὲς στὴ μήτρα τοῦ καπιταλισμοῦ, καταστάνει νὰ γίνεταί ἕνα ὄργανο μὲς στοῦ σώμα τῆς ἀστικῆς κοινωνίας.

Τὸ ἐρώτημα ποῦ πρέπει νὰ θέσουμε σ' αὐτὴ τὴν ὑστερὴ περιόδο τῆς ἱστορίας, εἶναι ἂν μιὰ κοινωνικὴ ἐπανάσταση ποῦ ἐπιζητεῖ νὰ πετύχει μιὰν ἀταξικὴ κοινωνία μπορεῖ νὰ ἐμφανιστεῖ ἀπὸ μιὰ σύγκρουση ἀνάμεσα σὲ παραδοσιακὲς τάξεις σὲ μιὰ ταξικὴ κοινωνία ἢ ἂν μιὰ τέτοια κοινωνικὴ ἐπανάσταση μπορεῖ νὰ ἐμφανιστεῖ μόνον ἀπὸ τὴν ἀποσύνθεση τῶν παραδοσιακῶν τάξεων καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν ἐμφάνιση μιᾶς ἐντελῶς νέας «τάξης» ἢ Ἰ δ ι α ἢ ο ὀ σ ί α τ ῆ ς ὀ π ο ί α ς ε ἶ ν α ι ὅ τ ι ε ἶ ν α ι μ ι ᾶ μ ῆ τ ᾶ ξ η, ἕνα αὐξανόμενο στρώμα ἐπαναστατῶν. Ἐπιχειρώντας ν' ἀπαντήσουμε σ' αὐτὸ τὸ ἐρώτημα, μποροῦμε νὰ μάθουμε περισσότερα στρεφόμενοι στὴν εὐρύτερη διαλεκτικὴ ποῦ ἀνέπτυξε ὁ Μάρξ γιὰ τὴν ἀνθρώπινη κοινωνία ὡς σύνολο, παρὰ ἀπ' τὸ πρότυπο ποῦ δανείστημε ἀπ' τὴ μετάβαση τῆς φεουδαλικῆς στὴν καπιταλιστικὴ κοινωνία. Ἀκριβῶς ὅπως τὰ πρωτόγονα συγγενικά γένη ἄρχισαν νὰ διαφοροποιῶνται σὲ τάξεις, ἔτσι καὶ στίς μέρες μας ὑπάρχει μιὰ τάση ν' ἀποσυντίθενται οἱ τάξεις σὲ τελειῶς νέες ὑποκοιλοῦρες ποῦ ἔχουν ὁμοιότητες μὲ μὴ καπιταλιστικὲς μορφὲς σχέσεων. Αὐτὰς δὲν εἶναι πιά τυπικὲς οἰκονομικὲς ὁμάδες· στὴν πραγματικότητά, ἀντανακλοῦν τὴν τάση τῆς κοινωνικῆς ἐξέλιξης νὰ ὑπερβεί τις οἰκονομικὲς κατηγορίες τῆς κοινωνίας τῆς σπάνης. Ἀποτελοῦν στὴν οὐσία ἕνα χοντροκομμένο, ἀμφίβολο πολιτιστικὸ προσχηματισμὸ τῆς κίνησης ἀπὸ τὴ σπάνη πρὸς μιὰ κοινωνία ποῦ θὰ ξεπεράσει τὴν ἐποχὴ τῆς σπάνης.

Ἡ διαδικασία τῆς ταξικῆς ἀποσύνθεσης πρέπει νὰ κατανοηθεῖ σ' ὅλες τῆς τίς διαστάσεις. Ἡ λέξη «διαδικασία» πρέ-

---

τόμος II) (International Publishers, Νέα Ὑόρκη, 1932), σελ. 37). Αὐτὸ εἶναι μιὰ ἐκπληκτικὴ δήλωση ἂν σκεφεῖ κανεὶς τίς συνέπειές της καί, παράλληλα ἕνα κάρω ἀντιφάσεις.

πει να τονιστεί εδώ· οι παραδοσιακές τάξεις δεν εξαφανίζονται, ούτε κι ο ταξικός αγώνας. Μόνο μια κοινωνική επανάσταση θα μπορούσε ν' απομακρύνει την επικρατούσα ταξική δομή και τις συγκρούσεις που γεννάει. Το θέμα είναι ότι ο παραδοσιακός ταξικός αγώνας παύει να έχει επαναστατικές επιπτώσεις· εμφανίζεται σαν ή φυσιολογία της επικρατούσας κοινωνίας, κι όχι· οι πόνοι της γέννας. Στην πραγματικότητα, ο παραδοσιακός ταξικός αγώνας εξισορροπεί την καπιταλιστική κοινωνία «επανορθώνοντας» τις καταχρήσεις της (στους μισθούς, ώρες εργασίας, πληθωρισμό, άπασχόληση, κλπ.)· Οι εργατικές ενώσεις στην καπιταλιστική κοινωνία αποτελούν ένα αντι-«μονοπώλιο» απέναντι στα βιομηχανικά μονοπώλια κι είναι συσσημιτωμένες στη νεο-μερκαντιλική κρατικιστική οικονομία ως οργανικό τμήμα της. Μέσα σ' αυτό το τμήμα υπάρχουν μικρότερες ή μεγαλύτερες συγκρούσεις αλλά, παρμένες σαν σύνολο, οι εργατικές ενώσεις ενδυναμώνουν το σύστημα και χρησιμεύουν στη διαίωσή του.

Τό να ενισχύουμε αυτή την ταξική δομή παπιλίζοντας τό «ρόλο της εργατικής τάξης», να ενισχύουμε τόν παραδοσιακό ταξικό αγώνα προσδίδοντας τού ένα «επαναστατικό» περιεχόμενο, να μολύνουμε τό νέο επαναστατικό κίνημα της εποχής μας μέ «εργατίδια», είναι ά ν τ ι δ ρ α σ τ ι κ ό ώ ς τ ά μ π ο ύ ν ι α. Πόσο συχνά πρέπει να υπενθυμίζουμε στους δογματιστές Μαρξιστές ότι ή ιστορία του ταξικού αγώνα είναι ή ιστορία της αρρώστειας, των τραυμάτων, που άνοιξε τό περίφημο «κοινωνικό ζήτημα», της μονόπλευρης ανάπτυξης του ανθρώπου στην προσπάθειά του να κλέξει τη φύση κυριαρχώντας στο συνάνθρωπό του; Άν τό ύποπρόδν αυτής της αρρώστειας, είναι ή τεχνολογική πρόοδος, τά κύρια προϊόντα της είναι· ή καταπίεση, ή απόωση, ένα φριχτό χύσιμο ανθρώπινου αίματος και μία τρομερή διαστροφή της ανθρώπινης ψυχής.*

* Σ.τ.Μ. Έλληνικά στο κείμενο.

Καθώς η άρρώστεια προσεγγίζει τὸ τέλος της, καθὼς τὰ τραύματα ἀρχίζουν νὰ κλείνουν, ἡ διαδικασία τώρα ἐκτυλίσσεται πρὸς τὴν ὀλότητα· οἱ ἐπαναστατικὲς ἐπιπτώσεις τοῦ παραδοσιακοῦ ταξικοῦ ἀγῶνα χάνουν τὸ νόημά τους ὡς θεωρητικὲς κατασκευὲς καὶ ὡς κοινωνικὴ πραγματικότητα. Ἡ διαδικασία τῆς ἀποσύνθεσης ἀγκαλιάζει ὄχι μόνον τὴν παραδοσιακὴν ταξικὴν δομὴν, ἀλλὰ ἐπίσης τὴν πατριαρχικὴν οἰκογένεια, τοὺς ἐξουσιαστικοὺς τρόπους ἀνατροφῆς, τὴν ἐπίδραση τῆς θρησκείας, τοὺς θεσμοὺς τοῦ κράτους καὶ τὰ ἥθη ποὺ δημιουργήθηκαν γύρω ἀπ' τὸ μύθο, τὴν παραίτηση, τὴν ἐνοχλήν καὶ τὴν ἀπωθημένην καὶ καταπιεσμένην σεξουαλικότητα. Ἡ διαδικασία τῆς ἀποσύνθεσης, κοντολογίς, γενικεύεται τώρα καὶ διασπᾶ οὐσιαστικᾶ, ὅλες τὶς παραδοσιακὲς τάξεις, ἀξίες καὶ θεσμοὺς. Δημιουργεῖ ὀλότελα νέα θέματα, τρόπους ἀγῶνα καὶ μορφὲς ὀργάνωσης καὶ ἀπαιτεῖ μιᾶν ὀλότελα καινούργια προσέγγιση στὴ θεωρία καὶ τὴν Πράξι.

Τί σημαίνει αὐτὸ συγκεκριμένα; Ἄς ἀντιπαράθεσουμε δυὸ προσεγγίσεις, τὴν Μαρξιστικὴν καὶ τὴν ἐπαναστατικὴν. Ὁ δογματιστὴς Μαρξιστὴς θὰ προσέγγιζε τὸν ἐργάτη — ἦ, καλύτερα, θὰ «ἐμπαινε» στὸ ἐργοστάσιο — καὶ θὰ τὸν προσηλύτιζε «προτιμώντας» τὸν ἀπ' ὁποιοδήποτε ἄλλο. Ποιὸς ὁ σκοπός; Νὰ δημιουργήσῃ στὸν ἐργάτη «ταξικὴ συνείδηση». Γιὰ νὰ παράθεσουμε τὰ πιὸ παλαιοντολογικὰ παραδείγματα ἀπ' τὴν παλιὰ ἀριστερά, κόβει κανεὶς γὰ μαλλιά του, συγυρίζει τὸν ἑαυτὸ του μὲ συμβατικὰ σπορ ρούχα, ἐγκαταλείπει τὴν μαριχουάνα γιὰ τσιγάρα καὶ μπύρα, χορεύει συμβατικᾶ, ὑποκρίνεται «μάγικους» τρόπους, κι ἀναπτύσσει ἕνα δίχως χιούμορ, ἀνέκφραστο καὶ πομπῶδες ὄφος.*

* Σὲ σχέση μ' αὐτό, ἡ Παλιὰ Ἀριστερὰ προβάλλει τὴ δική της πα-

Γίνεται κανείς, κοντολογίς, αυτό που είναι ο εργάτης στην χειρότερη καρικατούρα του: όχι δέβαια, ένας «έκφυλισμένος μικροαστός», αλλά ένας έκφυλισμένος *ά σ τ ό ς*. Γίνεται κανείς μίμηση του εργάτη στο βαθμό που ο εργάτης είναι μίμηση των κυρίων του. Πίσω απ' αυτή τη μεταμόρφωση του φοιτητή ο' εργάτη βρίσκεται ένας διεστραμμένος κυνισμός. Έπιχειρεί κανείς να χρησιμοποιήσει την πειθαρχία που έμφυσά το εργοστασιακό περιβάλλον για να πειθαρχήσει τον εργάτη στο κομματικό περιβάλλον. Έπιχειρεί κανείς να χρησιμοποιήσει το σεβασμό του εργάτη προς τη διομηχανική ιεραρχία, για να τον παντρέψει με την κομματική ιεραρχία. Αυτή η άηδιαστική διαδικασία, που αν είναι έπιτυχής μπορεί μόνο να οδηγήσει στην υποκατάσταση της μιας ιεραρχίας από μια άλλη, πετυχαίνεται με την προσποίηση ότι ενδιαφέρονται για τα καθημερινά οικονομικά αίτήματα του εργάτη. *Ακόμη και η Μαρξική Θεωρία* ζευτελιζεται ώστε να συμφωνεί μ' αυτή την υποβιβαζόμενη εικόνα του εργάτη. (Δες οποιοδήποτε φύλλο της *Challenge* — ο *National Enquirer** της άριστερας. Τίποτα δεν δαριέται ο εργάτης πιά πολύ απ' αυτό το είδος φυλλάδας). Στο τέλος, ο εργάτης είναι άρκετά θεορατικός ώστε ν' αντιληφτεί ότι θα έχει καλύτερα αποτελέσματα στον καθημερινό ταξικό αγώνα μέσω της γραφειοκρατίας του συνδικάτου του, παρά μέσω μιας Μαρξιστικής κομματικής γραφειοκρατίας. Η δεκαετία του '40 το αποκάλυψε αυτό τόσο δραματικά που μέσα ο' ένα - δυο χρόνια, με μτθδαμνή διαμαρτυρία απ' τους άπλους εργάτες, τα συνδικάτα πέτυχαν να πετάξουν έξω με τις χιλιάδες τους «Μαρξιστές» που είχαν παίξει ρόλο σκαπανέα στο βργατικό κίνημα για περισσότερο από μια δεκαετία,

λαιοντολογική εικόνα πάνω στον 'Αμερικάνο εργάτη. Στην πραγματικότητα αυτή η εικόνα πιά πολύ προσεγγίζει το χαρακτήρα του γραφειοκράτη του συνδικάτου ή του Σταλινικού κομμισάριου.

* *Σ.τ.Μ. Σκανδαλοθηρική αμερικάνικη φυλλάδα. 'Η Challenge είναι εβδομαδιαία εφημερίδα του P.L.P.*

φτάνοντας ακόμα και στην κορυφή της ήγερσης των παλιών διεθνών συνδικάτων της C.I.O.

Ο εργάτης γίνεται επαναστάτης όχι όταν γίνεται περισσότερο εργάτης, αλλά όταν καταστρέφει την «εργατοσύνη» του. Και σ' αυτό δεν είναι μόνος του το ίδιο ισχύει για το γεωργό, το φοιτητή, τον υπάλληλο, το στρατιώτη, το γραφειοκράτη, τον επαγγελματία — και το Μαρξιστή. Ο εργάτης δεν είναι λιγότερο «άσπρος» απ' το γεωργό, το φοιτητή, τον υπάλληλο, το στρατιώτη, το γραφειοκράτη, τον επαγγελματία — και το Μαρξιστή. Η «εργατοσύνη» του είναι η άρρωστος απ' την οποία υποφέρει, η κοινωνική επιδημία ακριμμένη σε άτακτες διαστάσεις. Ο Λένιν το αναλήφτηκε αυτό στο Τί να κ ά ν ο υ μ ε, αλλά πέρασε λαθραία την παλιά ιεραρχία κάτω από μία κόκκινη σημαία και λίγη επαναστατική πολυλογία. Ο εργάτης αρχίζει να γίνεται επαναστάτης όταν καταστρέφει την «εργατοσύνη» του, όταν φτάσει στο σημείο ν' απεχθάνεται την ταξική του θέση τώρα άμέσως, όταν αρχίζει να πετάει εκείνα ακριβώς τα χαρακτηριστικά για τα οποία οι Μαρξιστές τον εξυμούν περισσότερο — την ήθική της δουλειάς, τη δομή του χαρακτήρα του ή οποία προέρχεται από τη βιαιότητα και πειθαρχία, το σεβασμό για την ιεραρχία, την υπακοή σ' αρχηγούς, τον καταναλωτισμό, τα στοιχεία πουρτανισμού. Μ' αυτή την έννοια, ο εργάτης γίνεται επαναστάτης στο βαθμό που αρνείται την ταξική του θέση και πετυχαίνει μόνον άταξική συνείδηση. Εκφυλίζεται — κι εκφυλίζεται υπέροχα. Αυτό που αρνείται είναι ακριβώς εκείνες οι ταξικές δεσμεύσεις που τον δένουν σ' όλα τα συστήματα κυριαρχίας. Παράτεις εκείνα τα ταξικά συμφέροντα που τον σπασίζουν στον καταναλωτισμό, την τάση να ζήσει σε πρόςσταια και μία μπιγκάλικη αντίληψη της ζωής.*

* Ο εργάτης, μ' αυτή την έννοια, αρχίζει να προσεγγίζει τους κοινωνικά μεταβατικούς ανθρώπινους τέκους που έχουν προμηθεθεί στην ιστορία τα πιο επαναστατικά της στοιχεία. Γενικά, το «προλετα-

Ἡ πιδό ἐνθαρρυντική εξέλιξη στά ἐργοστάσια σήμερα εἶναι ἡ ἐμφάνιση νέων ἐργατῶν πού καπνίζουσι μαριχουάνα, χαλασεδιάζουσι στίς δουλειές τους, ἀλλάζουσι συχνά δουλειές, ἀφήνουν μακριά τῆ ἀρκετά μακριά μαλλί, ἀπαυτοῦν περισσότερο ἐλεύθερο χρόνο ἀντι μεγαλύτερο μισθό, κλέβουσι, παρενοχλοῦν δούλες τίς μαρφές ἐξουσίας, ἀπεργοῦν δίχως τήν ἐγκριση τοῦ σωματείου καί βοηθοῦν στή συνειδητοποίηση τῶν συναδέλφων τους. Ἀκόμα πιδό ἐνθαρρυντική εἶναι ἡ ἐμφάνιση αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπινου τύπου σ' ἐμπορικές σχολές καί γυμνάσια, τῆ δεξιαμένη τῆς ἐρχόμενης ἐκμηχανικῆς ἐργατικῆς τάξης. Στό βαθμό πού οἱ ἐργάτες, οἱ σπουδαστές τεχνικῶν σχολῶν καί οἱ μαθητές γυμνασίου συνδέουσι τοὺς τρόπους ζωῆς τους μέ τίς διάφορες δόψεις τῆς ἀναρχικῆς κουλτούρας τῆς νεολαίας, σ' αὐτόν τὸ βαθμό θά μεταμορφωθεῖ τὸ προλεταριάτο ἀπὸ δύναμη γιὰ τὴ συντήρηση τῆς καταστημένης τάξης πραγμάτων σὲ δύναμη γιὰ ἐπανάσταση.

Μιά ποιητικὰ νέα κατάσταση ἐμφανίζεται ὅταν ὁ ἀνθρώπος ἀναμετωπίζει μιά μεταμόρφωση ἀπὸ μιά καταπιεστικὴ ταξικὴ κοινωνία, βασισμένη στήν ὑλικὴ σπάνη, σὲ μιά ἀπελευθε-

---

ριότης ἦταν πειροχὴν ἐπαναστατικὸ σὲ μεταβατικὲς περιόδους, ὅταν ἦταν λιγότερο ἐκπρολεταριοποιημένο ψυχικὰ ἀπ' τὸ βιομηχανικὸ σόστημα. Οἱ μεγαλύτερες ἐποχές τῶν κλασικῶν ἐπαναστάσεων τῶν ἐργατῶν ἦταν ἡ Πειροπόλη καί ἡ Μπαρθέλονα, ὅπου οἱ ἐργάτες εἶχαν ἀμμεσα ξεριζωθεῖ ἀπὸ ἕναν ἀγροτικὸ χῶρο, καί τὸ Παρίσι, ὅπου σσνδέονταν ἀκόμη μέ τὴ βιοτεχνία ἢ ἐρχονταν ἀμμεσα ἀπὸ ἕνα βιοτεχνικὸ χῶρο. Αὐτοὶ οἱ ἐργάτες εἶχαν τὴ μεγαλύτερη δυσκολία νὰ ἐγκλιματιστοῦν στή βιομηχανικὴ κυριαρχία καί ἔγιναν μιά συνεχῆ πηγὴ κοιτανωθῶ καί ἐπαναστατικῶ ἀναθρασμοῦ. Σὲ ἀντιδιαστολή, ἡ σταθερὴ κληρονομικὴ ἐργατικὴ τάξη εἶχε τὴν τάση νὰ εἶναι περιόρως μὴ ἐπαναστατικὴ. Ἀκόμη καί στήν περίπτωση τῶν Γερμανῶν ἐργατῶν, πιδό εἶχαν τεθεῖ ἀπ' τὸν Μάρξ καί τὸν Ἐνγκελς ὡς πρότοκα γιὰ τὸ Ἐθνοκρατικὸ προλεταριάτο, ἡ κλειονότητα δὲν ἐποστήριξε τοὺς Σπαρτακιστὲς σὲ 1919. Ἀπέδειξαν μεγάλες κλειοφηφίες ἐπισήμων Σοσιαλδημοκρατῶν σὲ Σύνθεσμο τῶν Ἐργατικῶν Συμβουλιῶν καί, σὲ κατοικιὰ χρόνια, σὲ Ράιχσταγκ καί σσντάχτηκαν μέ σσνέκεια στίς γραμμὲς τοῦ Σοσιαλδημοκρατικῶ Κόμματος ὡς τὸ 1933.

ρωτική άταξική κοινωνία βασισμένη στην υλική άφθονία. Από την άποσυντιθέμενη παραδοσιακή ταξική δομή ένας καινούργιος ανθρώπινος τύπος δημιουργείται σε όλοένα κι αυξανόμενους αριθμούς: δ έ π α ν α σ τ ά τ η ς. Αυτός δ επαναστάτης αρχίζει ν' άμφισβητεί όχι μόνο τις οικονομικές και πολιτικές προϋποθέσεις της ιεραρχικής κοινωνίας, αλλά την ιεραρχία καθαυτή. Έγείρει όχι μόνο την ανάγκη για κοινωνική επανάσταση, αλλά επίσης προσπαθεί νά ζ ή σ ε ι μ' έναν επαναστατικό τρόπο στο βαθμό πού αυτό είναι έφικτό στην ύπαρχουσα κοινωνία.* "Όχι μόνο επιτίθεται ενάντια στις μορφές πού δημιούργησε τó κληροδότημα της κυριαρχίας, αλλά επίσης αυτοσχεδιάζει νέες μορφές άπελευθέρωσης πού έμπνέονται την ποίησή τους άπ' τó μέλλον.

Αυτή ή προετοιμασία για τó μέλλον, αυτός δ πα:ραματι-

---

* Αυτός δ επαναστατικός τρόπος ζωής μπορεί ν' άναπτυχτεί τόσο στα έργοστάσια όσο και στους δρόμους, στα σχολεία και στα κοινόδια, στα πρόαυτια και στην περιοχή τού Σάν Φρανσίσκο. Οδία του είναι ή άφήφιση και μιá προσωπική «προλαγάνδα της πράξης» πού διαβρώνει όλα τά ήθη, τούς θεσμούς και τά ιερά σύμβολα της κυριαρχίας. Καθώς ή κοινωνία αρχίζει νά προσεγγίζει τó κατώφλι της επαναστατικής περιόδου, τά έργοστάσια, τά σχολεία κι οί γειτονιές γίνονται ό πραγματικός στίβος τού επαναστατικού «παιχνιδιού» — ένα «παιχνίδι» πού έχει έναν κολό σοβαρό πυρήνα. Οί άπεργίες γίνονται μιá χρόνια κατάσταση κι οργανώνονται για χάρη της άπεργίας, ώστε νά διασπάσουν τó έπιστρωμα της ρουτίνας, ν' άφήψουν την κοινωνία πάνω σε μιá ώριαία σχεδόν βάση, νά θρομματίσουν τή διάθεση της άστυξης καινοικότητας. Αυτή ή νέα διάθεση τών έργατών, φοιτητών κι ανθρώπων της γειτονιάς είναι ένας βασικός πρόδρομος της πραγματικής στιγμής της επαναστατικής μεταμόρφωσης. 'Η πιό συνειδητή της έκφραση είναι τó αίτημα για «αυτοδιέδοση» δ έργατης άρνείται νά είναι ένα «διεθνομένο» δν, ένα τ α ξ ι κ ό δν. Αυτή ή διαδικασία έγινε όλοφάνερη στην 'Ισπανία, στις παραμονές της επανάστασης τού 1936, όταν οί έργατες σε κάθε σχεδόν πόλη και κωμόπολη καλόσαν σ' άπεργία «για πλάκα» — για νά έκφράσουν την ανεξαρτησία τους, τήν αλθησή τους τού ξοκλήματος, τή διάσπασή τους από την κοινωνική τάξη πραγμάτων κι από τις άστικές συνθήκες ζωής. 'Ηταν επίσης οδσιαστικό χαρακτηριστικό της γενικής άπεργίας τού 1968 στη Γαλλία.

αμός με άπαιλευθερωτικές μορφές κοινωνικών σχέσεων που ξεπερνούν την εποχή της σπάνης, μπορεί να είναι άπατηλός αν το μέλλον συνεπάγεται την υποκατάσταση της μίας ταξικής κοινωνίας από μίαν άλλη: είναι άπαραίτητος, πάντως, αν το μέλλον συνεπάγεται μίαν άταξική κοινωνία χτισμένη πάνω στα έρεια μιας ταξικής κοινωνίας. Ποιός θα είναι, τότε, ο «φορέας» της επαναστατικής άλλαγής; Θα είναι κυριολεκτικά ή μεγάλη πλειοψηφία της κοινωνίας, που άντλείται άπ' όλες τις διαφορετικές παραδοσιακές τάξεις και συγχωνεύεται για να γίνει μία κοινή επαναστατική δύναμη άπ' την άποσύνθεση των θεσμών, των κοινωνικών μορφών, των αξιών και των τρόπων ζωής της επικρατούσας ταξικής θραής. Συνήθως, τα πιο προσηγμένα στοιχεία της είναι οι νέα και νέες — μία γενιά που δέν έχει γνωρίσει καμιά χρόνια οθιωναμική κρίση και προσανατολίζεται όλο και λιγότερο προς την προκατάληψη της ύλικής άσφάλειας που είναι τόσο πλατιά διαδεδομένη άνάμεσα στη γενιά της δεκαετίας του '30.

Άν είναι άλήθεια: ά ά μια κοινωνική επανάσταση δέν είναι δυνατόν να έπιτευχτεί χωρίς την ένεργητική ή παθητική ύποστήριξη των έργατών, δέν είναι λιγότερο άλήθεια ά ά δέν είναι δυνατόν να έπιτευχτεί χωρίς την ένεργητική ή παθητική ύποστήριξη των γεωργών, των τεχνικών και των επαγγελματιών. Πάνω άπ' όλα, ή κοινωνική επανάσταση δέν είναι δυνατόν να έπιτευχτεί χωρίς την ύποστήριξη της νεολαίας, άπ' την όποία ή άρχουσα τάξη στρατολογεί τις ένοπλές της δυνάμεις. Άν ή άρχουσα τάξη διατηρεί την ένοπλή της ισχύ, ή επανάσταση είναι χαμένη όσοις εθήποτε έργάτες κι άν την ύποστηρίξουν. Αυτό έχει ζωηρά καταδειχτεί όχι μόνο στην Ίσπανία τη δεκαετία του '30, αλλά και στην Ούγγαρία τη δεκαετία του '50 και στην Τσεχοσλοβακία τη δεκαετία του '60. Η σημερινή επανάσταση — άπό την ίδια της τη φύση, μάλιστα άπό την ίδια της την έπειδίωξη της όλότητας — κερδίζει όχι μόνο το στρατιωτικό

και τον εργάτη, αλλά την ίδια τη γενιά απ' την οποία στρατολογούνται οι στρατιώτες, οι εργάτες, οι τεχνικοί, οι γεωργοί, οι επιστήμονες, οι επαγγελματίες κι ακόμη οι γραφειοκράτες. Απορρίπτοντας τα έγχειρίδια τακτικής του παρελθόντος ή επανάσταση του μέλλοντος ακολουθεί το μονοπάτι της λιγότερης αντίστασης, διαβρώνοντας τις πιο έπιδεκτικές περιοχές του πληθυσμού, δίχως να λογαριάζεται ή «ταξική τους θέση». Τρέφεται απ' τις αντιφάσεις της αστικής κοινωνίας κι όχι απλώς απ' τις αντιφάσεις της δεκαετίας του 1860 και του 1917. Άρα, έλκυε: θλους εκείνους που αισθάνονται τα βάρη της εκμετάλλευσης, της φτώχειας, του ρατσισμού, του ιμπεριαλισμού και, και, εκείνους των οποίων ή ζωή σαμποτάρεται απ' τον καταναλωτισμό, την τάση να ζής σε προάστειο, τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, την οικογένεια, το σχολείο, το σουπερ-μάρκετ και το έπικρατούν σύστημα άπωθημένης και καταπιεσμένης σεξουαλικότητας. Έδώ ή μορφή της επανάστασης γίνεται τόσο καθολική, όσο και το περιεχόμενό της — άταξική, δίχως ιδιοκτησίες, ανιεράρχητη και όλοτελα άπελευθερωτική.

Τό να έπιμβαίνουμε σ' αυτή την επαναστατική ανάπτυξη με τις τετριμμένες συνταγές του Μαρξισμού, να πιπιλίζουμε για μιá «ταξική γραμμή» και τό «ρόλο της εργατικής τάξης», ίσοθυκαμεί με ύπονόμευση του παρόντος και του μέλλοντος απ' τό παρελθόν. Τό να έπιξηραζόμαστε αυτή την άπονεκρωτική ιδεολογία πιπιλίζοντας για «στελέχη», ένα «κόμμα της πρωτοπορίας», ένα «νέο επαναστατικό κόμμα», «δημοκρατικό συγκεντρωτισμό» και την «προλεταριακή δικτατορία» είναι ξεκάθαρη άντεπανάσταση. Σ' αυτό τό θέμα του «όργανωτικού ζητήματος» — αυτή τη ζωτική συνεισφορά του Λενισμού στο Μαρξισμό — πρέπει τώρα να στρέψουμε την προσοχή μας.

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ

Οι κοινωνικές επαναστάσεις θέν γίνονται από κόμματα, ομάδες ή σπелέχη, συμβαίνουν ως αποτέλεσμα βαθειά ριζωμένων ιστορικών δυνάμεων και αντιφάσεων που ενεργοποιούν μεγάλα τμήματα του πληθυσμού. Συμβαίνουν όχι γιατί άπλως οι «μάζες» βρίσκουν την υπάρχουσα κοινωνία άνυπόφορη (όπως ίσχυρίστηκε ο Τρότσκι) αλλά επίσης λόγω της διάστασης μεταξύ του πραγματικού και του έφικτου, μεταξύ αυτού που υπάρχει κι αυτού που θα μπορούσε να υπάρξει. Ή άθλια μιζέρια μόνη της δέν παράγει επαναστάσεις· πιο συχνά παράγει μάν άσκοπη αποθάρρυνση ή χειρότερα, έναν άδωτικό, προσωπικό άγώνα επιβίωσης.

Ή Ρωσική Έπανάσταση του 1917 θαράνει το νοϋ των ζωντανών σαν επιάλλη γιατί ήταν σε μεγάλο βαθμό, προΐδν «άνυπόφορων συνθηκών», ενός καταστροφικού ιμπεριαλιστικού πολέμου. Όποιαδήποτε όνειρα κι άν είχε, οδασαστικά καταστράφηκαν άπό έναν άκόμη πιο άιματηρό έμφύλιο πόλεμο. άπό λιμό, κι άπό προδοσία. Αυτό που άναδύθηκε άπ' την επανάσταση ήταν τά έρείπια όχι μιας παλιής κοινωνίας, αλλά οποιαδήποτε έλπίδων ύπηρχαν να έπιδιωχτεί μια καινούργια. Ή Ρωσική Έπανάσταση άπέτυχε οίκοιρά· άντικατέστησε τον τσαρισμό με τον κρατικό καπιταλισμό.* Οι Μπολσεβίκοι ύπηρξαν τά τραγι-

---

* Ένα γεγονός που ποτέ δέν κατάλαβε ο Τρότσκι. Ποτέ δέν άκολούθησε τις συνέπειες της ίδιας του της αντίληψης της «συνδυασμένης άνάπτυξης» ως τά λογικά της συμπεράσματα. Εΐδε (και πολύ σωστά) ότι ή τσαρική Ρωσία, ο άρροπορημένος στην Εθρωπαική άσιακή άνάπτυξη, άναγκαστικά άπέκτησε τις πιο προηγμένες θιομηχανικές και ταξικές μορφές χωρίς να περάσει άπ' όλη την άσιακή άνάπτυξη. Άμέλησε, όμως, να δει ότι ή Ρωσία, ξεσκισμένη άπ' την τρομακτική έσωτερική άναστάτωση, θα ξεπερνοθε άκόμη και την καπιταλιστική άνάπτυξη όποιαδήποτε στην Εθρώπη. Έγρωτισμένος άπ' τον τέλο έθνικοποιημένη ιδιοκτησία ίσον σοσιαλισμός», δέν άναγνώρισε ότι ο ίδιος ο μονοπωλιακός καπιταλισμός τείνει να συγ-

κά θύματα της ίδιας τους της ιδεολογίας και πάρα πολλοί απ' αυτούς πλήρωσαν με τη ζωή τους κατά τη διάρκεια των έκκαθάρσεων της δεκαετίας του '30. Το να προσπαθούμε ν' αποκτήσουμε οποιαδήποτε μοναδική σοφία απ' αυτή την επανάσταση που έγινε σ' εποχή σπάνης, είναι γελοίο. Αυτό που μπορούμε να μάθουμε απ' τις επαναστάσεις του παρελθόντος είναι τί κοινό έχουν όλες οι επαναστάσεις και τους βαθείς περιορισμούς τους, συγκρινόμενες με τις τεράστιες δυνατότητες που ανοίγονται τώρα σέ μās.

Τό πιο χτυπητό χαρακτηριστικό των περασμένων επαναστάσεων είναι ότι άρχισαν αυθόρμητα. Είτε επιλέξει κανείς να εξετάσει τις πρώτες φάσεις της Γαλλικής Έπανάστασης του 1789, τις επαναστάσεις του 1848, την Κομμούνα του Παρισιού, την επανάσταση του 1906 στη Ρωσία, την άνατροπή του τσάρου στα 1917, την Ούγγαρέζικη επανάσταση του 1956, είτε τη Γαλλική γενική άπεργία του 1968, τά πρώτα στάδια είναι γενικά τά ίδια: μία περίοδος άναδρασμού αυθόρμητα ξεσπά σέ μαζική εξέγερση. Τό άν ή εξέγερση είναι άπιτυχής ή όχι

χωνόεται με τό κράτος άπ' την ίδια την έσωτερική του διαλεκτική. Οι Μπολσεβίκοι, έχοντας παραμερίσει τις παραδοσιακές μορφές άστικής κοινωνικής όργάνωσης (που εξακολούθησαν νά λειτουργούν σαν χαλινάρι στην κρατικοκαπιταλιστική άνάπτυξη της Εβρώπης και της Άμερικής) άπόρροια προετοίμασαν τό έδαφος γιά μία καθαρή κρατικοκαπιταλιστική άνάπτυξη, στην όποία τελικά τό κράτος καθίσταται ή άρχουσα τάξη. Μή έχοντας άποστήριξη άπ' την τεχνολογικά προηγμένη Εβρώπη, ή Ρωσική Έπανάσταση έγινε μία έσωτερική άντεπανάσταση ή Σοβιετική Ρωσία έγινε μία μορφή κρατικού καπιταλισμού που δέν έπληρετεί όλο τό λάδι. Η άναλογία του Λένιν μεταξό σοσιαλισμού και κρατικού καπιταλισμού έγινε μία τρομακτική πραγματικότητα στις μέρες του Στάλιν. Παρά τόν άνθρωπιστικό του πυρήνα, ό Μαρξισμός δέν άντιλήφθηκε πόσο πολύ προσεγγίζει ή άντίληψη του περί σοσιαλισμού ένα κατοκινό στάδιο του ίδιου του καπιταλισμού — την άπιστροφή σέ μαρκαντιλικές μορφές σ' ένα όψηλότερο βιομηχανικό επίπεδο. Η άκροταχία ν' άντιληφτοίμε αυτή την εξέλιξη όδήγησε σέ καταστροφική θεωρητική σύγχυση στο σύγχρονο έπαναστατικό κίνημα, όπως τό μαρτυρούν οι διαστάσεις μεταξό των Τροτσικιστών πάνω σ' αυτό τό ζήτημα.

εξαρτάται απ' την άποφασιστικότητα της κι απ' τὸ ἄν ὁ στρατὸς θά πάει στὸ πλευρὸ τοῦ λαοῦ.

Τὸ «Ἴνδοξο κόμμα», ὅταν ὑπάρχει σχεδὸν πάντοτε μένει πίσω απ' τὰ γεγονότα. Τὸ Φλεβάρη τοῦ 1917, ἡ ὀργάνωση τῆς Πετρούπολης τῶν Μπολσεβίκων ἀνατάχτηκε στὴ διαργάνωση ἀπεργιῶν ἀκριβῶς τὴν παραμονὴ τῆς ἐπανάστασης ποὺ ἦταν προαραιμένη ν' ἀνατρέψει τὸν τσάρο. Εὐτυχῶς οἱ ἐργάτες ἀγνόησαν τὶς Μπολσεβίκικες «νιπρεχτίβες» (ἐγκυκλίους) κι ἀπέργησαν παρ' ὄλ' αὐτά. Στὰ γεγονότα ποὺ ἀκολούθησαν, κανένα δὲν ἐξέπληξε περισσόταρο ἢ ἐπανάσταση απ' ὅ,τι τὰ «ἐπαναστατικὰ» κόμματα τῶν Μπολσεβίκων, συμπεριλαμβανομένων. *Ὅπως εἶπε ὁ Μπολσεβίκος ἀρχηγὸς Καγκούροφ: «Καίμεν ἀπολύτως καθοδηγητικὴ πρωτοβουλία τοῦ κόμματος δὲν ἀκολούθηθηκε... ἡ ἐπιτροπὴ τῆς Πετρούπολης εἶχε συλληφθεῖ κι ὁ ἐκπρόσωπος τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς, σύντροφος Σλιάπνικοφ, δὲν ἦταν σὲ θέση νὰ δώσει ὅποιοςδήποτε νιπρεχτίβες γιὰ τὴν ἐρχόμενη μέρα.* Αὐτὸ θῆκε σὲ καλὸ. Πρὸ τοῦ συλληφθεῖ ἡ ἐπιτροπὴ τῆς Πετρούπολης οἱ ἑκατμησίαι τῆς τῆς κατάστασης κι ὁ ἴδιος τῆς ὁ ρόλος ὑπῆρξε τόσο γαμητικὸς, ποὺ ἄν οἱ ἐργάτες ἀκολουθοῦσαν τὴν καθοδήγησή της, εἶναι ἀμφίβολο ἄν ἡ ἐπανάσταση θά εἶχε συμβεῖ ὅταν συνέβη.

Θά μπορούσαμε νὰ ἐπιναλάβουμε τὴν ἴδια ἱστορία γιὰ τὶς ἐξεγέρσεις ποὺ προηγήθηκαν τοῦ 1917, καθὼς καὶ γιὰ κείνες ποὺ ἤρθαν μετὰ — γιὰ νὰ θέσουμε μόνον τὴν πιὸ πρόσφατη, τὴ φοιτητικὴ ἐξέγερση καὶ τὴ γενικὴ ἀπεργία στὴ Γαλλία κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Μάη - Ἰούνη 1968. Ὑπάρχει μὲ βολικὴ τάση νὰ ζεχνάμε δυ σχεδὸν μὲ ντουζίνα «αὐστηρὰ συγκεντρωτικῶν» ὀργανώσεων Μπολσεβίκικου τύπου ὑπῆρχαν στὸ Παρίσι ἐκεῖνο τὸν καιρὸ. Σπάνια ἀναφέρεται ὅτι οὐσιαστικὰ κάθε μὲ απ' αὐτὲς τὶς «πρωτοποριακὲς» ὁμάδες περιφρονοῦσαν τὸ φοιτη-

---

* Παρατίθεται ἀπ' τὸν Λέον Τρότσκι στὴν *Ἱστορίαν τῆς Ρωσικῆς Ἐπανάστασης* (Simon and Schuster, Νέα Ὑόρκη, 1952), τόμος 1ος, σελ. 144.

ακό ζεστήρισμα ως τις 7 του Μάη, όταν οι ὀδομαχίες ξέσπασαν γιὰ τὰ καλά. Ἡ Τροτσοαστική Jeunesse Communiste Révolutionnaire (Κομμουνιστική Ἐπαναστατική Νεολαία) ἦταν μὰ ἀξιοσημείωτη ἐξάφρευση — κι αὐτὴ ἀπλῶς τὸ δέχτηκε, ἀκολουθώντας τις πρωτοβουλίες τοῦ Κινήματος τῆς 22 τοῦ Μάρτη.* Μέχρι τις 7 τοῦ Μάη, ἔλες οἱ Μασοϊκὲς ὁμάδες ἐπέκριναν τὸ φοιτητικὸ ζεστήρισμα ὡς περιφερειακὸ καὶ μὴ σπουδαῖο· ἡ Τροτσοιστικὴ Fédération des Etudiants Revolutionnaires (Ὁμοσπονδία Ἐπαναστατῶν Φοιτητῶν) τὸ θεώρησε «τυχοδιωκτικὸ» κι ἐπιχείρησε νὰ πείσει τοὺς φοιτητὲς νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ ὀδοφράγματα στὶς 10 τοῦ Μάη· τὸ Κομμουνιστικὸ Κόμμα, φυσικά, ἔπαιξε ἕναν τελείως προδοτικὸ ρόλο. Ὅχι μόνον δὲν ὀδήγησαν οἱ Μασοϊκοὶ κι οἱ Τροτσοιστὲς τὸ λαϊκὸ κίνημα, ἀλλὰ ὑπῆρξαν δέσμοι τοῦ ὡς τὸ τέλος. Εἶναι εἰρωνεῖα ὅτι οἱ περισσότερες ἀπ' αὐτὲς τις Μπολσεβίκικες ὁμάδες ἀδιάντροπα χρησιμοποίησαν τεχνικὲς χειραγώγησις στὴ φοιτητικὴ συνέλευση τῆς Σορβόννης σὲ μὰ προσπάθεια νὰ τὴν «ἐλέγξουν», εἰσάγοντας μὴν ἀμύσφαιρα συνεχῶν διακοπῶν ποὺ ἀποθάρρυνε δλόκληρο τὸ σῶμα. Τελικά, γιὰ νὰ συμπληρωθεῖ ἡ εἰρωνεῖα, ἔλες αὐτὲς οἱ Μπολσεβίκικες ὁμάδες ἐπρόκειτο νὰ πιπιλίσουν τὴν ἀνάγκη γιὰ «συγκεντρωτικὴ ἡγεσία» ὅταν τὸ λαϊκὸ κίνημα κατέρρεε — ἕνα κίνημα ποὺ συνέβη παρὰ τις «νταρεχιτίδες» τους καὶ συχνὰ σ' ἀντίθεση πρὸς αὐτὲς.

Οἱ ἔπαναστάσεις κι οἱ ἐξεγέρσεις ποὺ ἀξίζουν κάποια προσοχὴ ὄχι μόνον ἔχουν μὴν ἀρχικὴ φάση ποὺ εἶναι ὑπέροχα ἀναρχικὴ, ἀλλὰ ἐπίσης τελίζουν αὐθόρμητα νὰ θημιουργοῦν τις δικές τους

* Τὸ «Κίνημα τῆς 22 τοῦ Μάρτη» λειοτόρησε ὡς κατὰλόγη σὲ γεγονότα, ὄχι σὰν μὴν ἡγεσία. Δὲν δικάζετ' παρακινεῖσαι, ἀφήνοντας ἕνα ἐλεύθερο παιχνίδι σὲ γεγονότα. Αὐτὸ τὸ ἐλεύθερο παιχνίδι ποὺ ἐπέκρινε στοὺς φοιτητὲς νὰ ὀδηθοῦν μὲ τὴν ὁδὸν τοὺς ὁρμή, ἦταν ἀπαραίτητο στὴ διαλεκτικὴ τῆς ἐξέγερσης, γιὰτι χωρὶς αὐτὸ δὲν θὰ ὑπῆρξαν ὀδοφράγματα στὶς 10 τοῦ Μάη, ποὺ μὲ τὴν σειρά τους ἔδωσαν τὴν φωτιὰ τῆς γενικῆς ἀπαργίας τῶν ἄρματων.

μορφές επαναστατικής αυτοδιεύθυνσης. Τα Παριζιάνικα «τμήματα» του 1793—94 ήταν οι σπουδαιότερες μορφές αυτοδιεύθυνσης που δημιουργήθηκαν απ' οποιαδήποτε κοινωνική επανάσταση στην ιστορία.* Πιο οικεία στη μορφή ήταν τα συμβούλια ή «σοβιέτ» που δημιουργήσαν οι εργάτες της Πετρούπολης στα 1905. Αν και ήταν λιγότερο δημοκρατικά απ' τα «τμήματα» τα συμβούλια επρόκειτο να εμφανιστούν σε πολλές κατοπινές επαναστάσεις. Άλλη μία μορφή επαναστατικής αυτοδιεύθυνσης ήταν οι εργοστασιακές επιτροπές που σχημάτισαν οι αναρχικοί στην Ισπανική Επανάσταση του 1936. Τελικά, τα τμήματα εμφανίστηκαν ως φοιτητικές συνελεύσεις κι επιτροπές δράσης στην εξέγερση του Μάη - Ιούνη και στη γενική άπεργία στο Παρίσι στα 1968.*

* Σ.τ.Μ. Τα Παριζιάνικα «τμήματα» ήταν οι γενικές συνελεύσεις που συγκροτούνταν σε κάθε μία απ' τις 48 περιφέρειες του Παρισιού.

* Με μιάν ανώτερη Επαρση, που μπορεί ν' αποδοθεί εν μέρει σε άγνοια, πολλές Μαρξιστικές ομάδες έφρόνιτο να χρίσουν οδυσιαστικά όλες τις παρακάτω μορφές αυτοδιεύθυνσης ως «σοβιέτ». Ή προσπάθεια να βάζουμε όλες αυτές τις διαφορετικές μορφές στο ίδιο κοτί, δέν είναι μόνο παραπλανητική, αλλά και θεληματικά σκοταδιστική. Τα πραγματικά σοβιέτ ήταν τα λιγότερο δημοκρατικά απ' όλες τις επαναστατικές μορφές, κι οι Μπολσεβίκοι τα χρησιμοποίησαν επικδέξια για να μεταβιάσουν την έξουσία στο δικό τους κόμμα. Τα σοβιέτ δέν βασίζονταν στην πρόσωπο με πρόσωπο δημοκρατία, όπως τα Παριζιάνικα τμήματα ή οι φοιτητικές συνελεύσεις του 1968. Ούτε βασίζονταν στην οικονομική αυτοδιεύθυνση, όπως οι Ισπανικές αναρχικές εργοστασιακές επιτροπές. Τα σοβιέτ στην πραγματικότητα σχημάτισαν ένα εργατικό κοινοβούλιο, ιεραρχικά οργανωμένο, που άντλοβος την αντίπροσώπευσή του από εργοστάσια, κι άργότερα από στρατιωτικές μονάδες κι άγροτικά χωριά.

(Σ.τ.Μ.): Το θέμα των μορφών αυτοδιεύθυνσης (γενικές συνελεύσεις — εργοστασιακές επιτροπές) που δημιουργήθηκαν στο παρελθόν, αναλύεται διεξοδικά στο κείμενο «Οι μορφές της άλευθερίας» που περιέχεται (όπως και τό «Άκου Μαρξιστή») στο βιβλίο του Μιντγαι Bookchin «Ο αναρχισμός μετά την έποχή της σπάνης», που ήδη μεταφράζεται και θα έκδοθεί από την «Διεθνή Βιβλιοθήκη».

Σ' αυτό το σημείο πρέπει νά ρωτήσουμε τί ρόλο παίζει το «επαναστατικό» κόμμα σ' όλες αυτές τις εξελίξεις. Στην αρχή, όπως έχουμε δει, τείνει νά έχει μιὰ παρεμποδιστική λειτουργία, δηχ: τὸ ρόλο τῆς «πρωτοπορίας». Όταν ἀσπεί ἐπιρροή, τείνει νά ἐπιβραδύνει τὴ ροή τῶν γεγονότων, καὶ δχι νά «συντονίζει» τις ἐπαναστατικές θυνάμεις. Αὐτὸ δὲν εἶναι τυχαίον. Τὸ κόμμα εἶναι διαρθρωμένο πάνω σὲ ἱεραρχικές γραμμές ποὺ ἀντανάκλουν τὴν ἰδία τὴν κοινωνία στὴν ὅποια ἰσχυρίζεται ὅτι ἀντιτάσσεται. Παρὰ τις θεωρητικές του προθέσεις, εἶναι ἕνας ἀστακὸς ὀργανισμὸς, ἕνα σμικρὸν κράτος, μ' ἕνα μηχανισμὸ καὶ μιὰ στελέχωση, λειτουργία τῶν ὁποίων εἶναι νά κατακτήσουν τὴν ἐξουσία, δχι νά καταλύσουν τὴν ἐξουσία. Ρεζιμμένο στὴν προεπαναστατικὴ περίοδο, ἀφαιμακώνει όλες τις μορφές, τεχνικές καὶ νοσοτροπία τῆς γραφειοκρατίας. Τὰ μέλη του διδάσκονται τὴν ὑπακοή καὶ τις προκαταλήψεις ἐνὸς ἀκαμπτου δόγματος καὶ τὸ σεβασμὸ πρὸς τὴν ἡγεσία. Ἡ ἡγεσία τοῦ κόμματος, μὲ τὴ σειρά τῆς, «μορφώνεται» σὲς συνθήσεις τις γεννημένες ἀπὸ τις διαταγές, τὴν ἐξουσία, τὴ χειραγώγηση καὶ τὴν ἐγερμανία. Αὐτὴ ἡ κατάσταση ἐπιδεινώνεται δταν τὸ κόμμα συμμετέχει σὲ κοινοβουλευτικές ἐκλογές. Σ' ἐκλογικές ἐκστρατείες, τὸ κόμμα τῆς πρωτοπορίας τελείως θέτει ὡς πρότυπο γὰ τὸν ἑαυτὸ του τις ὑπάρχουσες ἀστακές μορφές καὶ ἀκόμη ἀποκτὰ τὰ συμπεράσματα τοῦ ἐκλογικοῦ κόμματος. Αὐτὴ ἡ κατάσταση προσλαμβάνει ἀληθινὰ κρίσιμες διαστάσεις δταν τὸ κόμμα ἀποκτὰ μεγάλα δημοσκογραφικά συγκροτήματα, ἀκριβῶς κεντρικά γραφεῖα, καὶ ἕνα μεγάλο ἀπόθεμα συγκεντρωτικὰ ἐλεγχόμενων περιθετικῶν ἐκδόσεων καὶ ἀναπτύσσει ἕναν πληρωμένο «μηχανισμὸ» — κοντολογία, μιὰ γραφειοκρατία μὲ συγκεκριμένους ὕλικὰ συμφέροντα.

Καθὼς τὸ κόμμα ἐπεκτείνεται, ἡ ἀπόσταση μεταξὺ ἡγεσίας καὶ ἀπλῶν μελῶν πάντοτε αὐξάνει. Οἱ ἀρχηγοὶ του δχι μόνο γίνονται «προσωπικότητες», ἀλλὰ χάνουν κάθε ἐπαφή μὲ τὴ ζων-

τανή κατάσταση που υπάρχει κάτω. Οι τοπικές ομάδες, που γνωρίζουν τη δική τους άμεση κατάσταση καλύτερα απ' όποιον δήποτε απαικρυμαμένο άρχηγό, είναι: ύψιγραμμένες να υποτάσσουν τις σταθμίσεις τους σε άνωθεν νιτρεχτιδες. Η ήγρεσία, βίχως να έχει οποιαδήποτε άμεση γνώση των τοπικών προβλημάτων, ανταποκρίνεται με νωθρότητα και φρονιμάδα. Άν και προβάλλει αξιώσεις για μιá «πιατύτερη, θέαση, για μιá «θεωρητική Ικανότητα», ή Ικανότητα της ήγρεσίας: πίνει να ελαττώνεται δυο πήμε πύδ πάνω (λίγο φηλότερα) στην Ιεραρχία των διαταγών. Όσο περισσότερο κανείς προσγγίζει το έπιπέδο όπου παίρνονται οι άληθινές αποφάσεις, τόσο περισσότερο συντηρητική είναι ή φύση της διαδικασίας λήψης αποφάσεων, τόσο περισσότερο γραφειοκρατικοί κι άσχετοι είναι οι παράγοντες που έρχονται σ' άλληλοσυσχέπηση, τόσο περισσότερο οι σκοπιμότητες του γοήτρου και της «παικοπής των έξόδων» υποκαθιστούν τη θημουργικότητα, τη φαντασία και μιάν άνιθιστελη άφροσίωση στους επανάστατικούς στόχους.

Τό κόμμα γίνεται τόσο λιγότερο άποδοτικό από μιá επαναστατική σκοπιά, δυο έπιζητά την άποδοτικότητα μέπρ της Ιεραρχίας, των στελεχών και του συγκεντρωτισμού. Άν και δλοι συμμορφώνονται πρός τις ύποδείξεις, οι έντολές είναι συνήθως λαθηθαμένες, βίχως δυαν τά γεγονότα άρχίζουν να κινούνται γοργά και παίρνουν άπρόσμενη τροπή — όπως συμβαίνει σ' όλες τις επαναστάσεις. Τό κόμμα είναι: άποδοτικό μόνο από μιá άποψη — στο να πλάθει την κοινωνία κατά τη δική του Ιεραρχική εικόνα άν ή επανάσταση είναι έπιτυχής. Άναδημουργεί τη γραφειοκρατία, το συγκεντρωτισμό και το κράτος. Υποθάλλει τις ίδιες τις κοινωνικές συνθήκες που δικαιώνουν αυτό το είδος κοινωνίας. Έπομένως, αντί να «μαραθεί», το κράτος έλεγχόμενο απ' το «ένδοξον κόμμα» συντηρεί τις ίδιες τις συνθήκες που «καθιστούν άναγκαία» την ύπαρξη του κράτους — κι ενός κόμματος που να τό «διαφυλάσσει».

Άπ' την άλλη μεριά, αυτό το είδος κόμματος είναι έξαι-

ρευτικά εύπαθές σε περφόδους άνοιχτής καταπίεσης. 'Η άστική τάξη δέν έχει παρά ν' άρπάξει την ήγεσία του γιά νά καταστρέψει ούσιαστικά όλόκληρο τό κίνημα. Μέ τους άρχηγούς του στη φυλακή ή στην παραναμία, τό κόμμα παραλύει· τά ύπάκουα μέλη δέν έχουν κανένα νά ύπακούσουν και τείνουν νά παραπέουν. 'Η άποθάρρυση άρχίζει γρήγορα. Το κόμμα άποσυντίθεται όχι μόνο λόγω της καταπιεστικής άτμόσφαιρας, αλλά επίσης λόγω της φτώχειας του έσωτερικών πηγών.

'Η προηγούμενη άνάλυση δέν είναι μιά σειρά ύποθετικών άναφορών, είναι ένα σύνθετο σχεδιάσμα όλων των μαζικών Μαρξιστικών κομμάτων του αιώνα πού πέρασε—των Σοσιαλδημοκρατών, των Κομμουνιστών και του Τροτσικιστικού κόμματος της Κεϋλάνης (του μόνου μαζικού κόμματος του είδους του). Το νά Ισχυρίζεται κανείς ότι αυτά τά κόμματα δέν πήραν τίς Μαρξικές τους άρχές στή σοβαρά, άπλώς συγκαλύπτει ένα άλλο έρώτημα: καταρχήν, γιατί συνέβη αυτό; Το γεγονός είναι ότι αυτά τά κόμματα άφομοιώθηκαν μέσα στην άστική κοινωνία επειδή ήταν διαρθρωμένα πάνω σε άστικές γραμμές. Το σπέρμα της προδοσίας ύπήρχε σ' αυτά άπ' τη γέννησή τους.

Τό Μπολσεβίκικο Κόμμα, έξαιρέθηκε άπ' αύτή τη μόιρα μεταξύ του 1904 και 1917 γιά ένα μονάχα λόγο. Ήταν μιά παράνομη όργάνωση κατά τη διάρκεια των περισσότερων χρόνων πού δδήγησαν στην επανάσταση. Το κόμμα συνεχώς συντριβόταν κι άνασυντίθετο, με άποτέλεσμα ότι μέχρι νά καταλάβει την έξουσία ποτέ δέν είχε στή αλήθεια σκληρυνθεί σε μιά τελείως συγκεντρωτική, γραφειοκρατική, ιεραρχική μηχανή. 'Επιπλέον, ήταν φορτωμένο με φατρίες ή ένταση φατριαστική άτμόσφαιρα διατηρήθηκε ως τό 1917 και τόν έμφύλιο πόλεμο. Παρ' όλ' αυτά, ή Μπολσεβίκικη ήγεσία ήταν συνήθως έξαιρετικά συντηρητική, ένα χαρακτηριστικό πού ο Λένιν χρειάστηκε νά καταπολεμήσει ως τά 1917 — πρώτα με τίς προσπάθειές του ν' άναπροσανατολίσει την Κεντρική 'Επιτροπή ένάντια στήν προσωρινή κυβέρνηση, (ή περίφημη σύγκρυση γύρω άπό

τις «Θέσεις τοῦ Ἀπριλίου», καὶ ἀργότερα παρασύροντας τὴν Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ σ' ἐξέγερσιν τὸν Ὀκτώβριον. Καὶ στὶς δυὸ περιπτώσεις, ἀπειλήσῃ νὰ παρατηθῇ ἀπ' τὴν Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ καὶ νὰ φέρει τὶς ἀπόψεις του στὰ «χαμηλότερα κλιμάκια τοῦ κόμματος».

Στὰ 1918, οἱ φετριστικὲς διαμάχαις πάνω στὸ θέμα τῆς συνθήκης τοῦ Μπρέστ — Λιτόφσκ ἔγιναν τόσο σοβαρές, ποὺ οἱ Μπολσεβίκοι σχεδὸν διασπάστηκαν σὲ δυὸ ἀντιμαχόμενα κομμουνιστικὰ κόμματα. Ἀντιπαθέμενες Μπολσεβίκικαις ἐμάχαις εἰς τοὺς Δημοκρατικοὺς Συγκεντρωτιστὰς καὶ τὴν Ἑργατικὴ Ἀντιπολίτευσιν διεξήγαγαν σκληροὺς ἀγῶνας μὲς στὸ κόμμα ἀνάμεσα στὰ 1919 καὶ 1920, γὰρ νὰ μὴ μιλήσουμε γιὰ τ' ἀντιπαθέμενα κινήματα ποὺ ἀναπτύχθησαν μὲς στὸν Κόκκινον Στρατὸ ἐνάντια στὴν τάσιν τοῦ Τρότσκι γιὰ συγκεντρωτισμὸν. Ὁ πλήρης συγκεντρωτισμὸς τοῦ Μπολσεβίκικου Κόμματος — ἡ ἐπιτευξη τῆς «Λενινιστικῆς ἐνότητος», ὅπως ἐπρόκειτο νὰ ὀνομαστῇ ἀργότερα — δὲν συνέβη παρὰ τὸ 1921, ὅταν ὁ Λένιν πέτυχε νὰ πείσῃ τὸ Δέκατον Συνέδριον τοῦ Κόμματος ν' ἀπαγορέψῃ τὶς φετρίας. Ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, οἱ περισσότεροι ἀπ' τοὺς Λευκοφρουροὺς εἶχαν συντριβῆ καὶ ἡ ξένη ἐπέμβασις εἶχε ἀποσύρει τὰ στρατεύματά τῆς ἀπ' τὴν Ρωσίαν. Θὰ πρέπει νὰ τονιστῇ ὅτι οἱ Μπολσεβίκοι συγκεντρωτικοῦσαν τὸ κόμμα τους στὸ βαθμὸν ποὺ ἀπομονώθησαν ἀπ' τὴν ἐργατικὴν τάξιν. Αὐτὴ ἡ σχέση ἔχει ἐλάχιστὰ ἐρευνηθῆ ἀπὸ κατοπινούς Λενινιστικοὺς κύκλους, ἀν καὶ ὁ Λένιν ἦταν ἀρκετὰ τίμιος ὥστε νὰ τὸ ἀποδεχτῇ. Ἡ ἱστορία τῆς Ρωσικῆς Ἐπαναστάσεως δὲν εἶναι ἀπλῶς ἡ ἱστορία τοῦ Μπολσεβίκικου Κόμματος καὶ τῶν ὁπαδῶν του. Κάτω ἀπ' τὸ ἐπίσημον τῶν ἐπίσημων γεγονότων ποὺ περιέγραψαν οἱ Σοβιετικοὶ ἱστορικοὶ ὑπῆρχε μιά ἄλλη, πικρὰ βασικὴ ἐξέλιξις — τὸ αὐθόρμητον κίνημα τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν ἐπαναστατῶν ἀγροτῶν, ποὺ ἀργότερα συγκρούστηκαν μὲ δξύτητα μὲ τὴν γραφειοκρατικὴν πολιτικὴν τῶν Μπολσεβίκων. Μὲ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ τσάρου τὸ Φλεβάρη τοῦ 1917, οἱ ἐργάται σ' ὄλα οὐσιαστικὰ τὰ

έργοστάσια τῆς Ρωσίας, αὐθόρμητα ὁργανώθησαν ἐργοστασιακὲς ἐπιτροπές, προβάλλοντας ἕνα συνεχῶς ἐντονώτερο αἷτημα γὰρ τὴν ἀνάληψη τῶν βιομηχανικῶν δραστηριοτήτων ἀπ' τοὺς Ἰβικούς. Τὸν Ἰούνη τοῦ 1917 μὲ Πανρωσικὴ συνέλευσις τῶν ἐργοστασιακῶν ἐπιτροπῶν ὁργανώθηκε στὴν Πετρούπολιν πού ἔκανε ἐκκαλιση γὰρ τὴν «ὀργάνωσις τοῦ πλήρους ἐλέγχου τῆς παραγωγῆς καὶ διακίμης ἀπ' τοὺς ἐργάτες». Τὰ αἷτήματα αὐτῆς τῆς συνέλευσις, σπάνια ἀναφέρονται στὶς Λενινιστικὲς ἀφηγήσεις τῆς Ρωσικῆς Ἐπανάστασις, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ἡ συνέλευσις ἐθυγραμμίσθη μὲ τοὺς Μπολσεβίκους. Ὁ Τρότσκι, πού περιγράφει τίς ἐργοστασιακὲς ἐπιτροπές ὡς τὴν «π.ὀ ἀμεση καὶ ἀνεμπιστότητη ἐκπροσώπησις, τοῦ προλεταριάτου σ' ὅλη τὴ χώρα», ἀσχολεῖται μ' αὐτὲς περιφερειακῶς στὴν ὀγκώδη τρίτομη ἱστορία τοῦ τῆς ἐπανάστασις. Παρ' ὅλ' αὐτά, τόσο σπουδαῖα ἦταν αὐτοὶ οἱ αὐθόρμητοι ὀργανισμοὶ αὐτοδιδασκασίας, ὥστε ὁ Λένιν, ὄντας ἀπελπισμένος γατὶ δὲν μπορούσε νὰ κερδίσει τὰ σοβιέτ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1917, ἦταν ἔτοιμος νὰ ἐγκαταλείψει τὸ σύνθημα «Ὅλη ἡ ἐξουσία στὰ σοβιέτ» γὰρ τὸ «Ὅλη ἡ ἐξουσία στὶς ἐργοστασιακὲς ἐπιτροπές». Αὐτὸ τὸ αἷτημα θὰ ἐκσπενδόνιζε τοὺς Μπολσεβίκους σὲ μίαν ἐντελῶς ἀναρχοσυνδικαλιστικὴ θέσι, ἂν καὶ εἶναι ἕμφύδολο ἂν θὰ παρέμεναν ἐκεῖ γὰρ πολὺ.

Μὲ τὴν Ὀκτωβριανὴ Ἐπανάστασις, ἕλες οἱ ἐργοστασιακὲς ἐπιτροπές κατέλαβαν τὰ ἐργοστάσια, πετώντας ἔξω τὴν ἀστικὴ τάξι καὶ ἐλέγχοντας τελείως τὴ βιομηχανία. Ἀποδεχόμενη τὴν ἔννοια τοῦ ἐργατικῶ ἐλέγχου, ἡ περίφημη συντακτικὴ πρῶξις τοῦ Λένιν στὶς 14 τοῦ Νοέμβριου 1917, ἀπλῶς ἀναγνώριζε ἕνα τετελεσμένο γεγονός· οἱ Μπολσεβίκοι δὲν ἐλπίσαν ν' ἀντιταχτοὺν στοὺς ἐργάτες τόσο νωρίς. Ἄλλ' ἄρχισαν νὰ περ.στέλλουν τὴν ἐξουσία τῶν ἐργοστασιακῶν ἐπιτροπῶν. Τὴ Γενάρη, τοῦ 1918, εὐδὲ μάλιστα μῆνες ἀφότου «κατοχύρωσε κ.μ.ο.θετικῶς» τὸν ἐργατικὸν ἔλεγχον, ὁ Λένιν ἄρχισε νὰ ἐπιχειρηματολογεῖ ὅτι ἡ θεύθυνσις τῶν ἐργοστασίων πρέπει νὰ θεθεῖ κάτω ἀπ' τὸν

Έλεγχο των εργατικών ενώσεων. Η ιστορία ότι οι Μπολσεβίκοι «υπομονακικά» πειραματίστηκαν με τον εργατικό έλεγχο απλώς για να τον δοθούν «μη αποδοτικό» και «χαοτικό», είναι: μαζάκι. Η «υπομονή» τους δεν διάρκεισε παρά μόνο λίγες εβδομάδες. Όχι: μόνο ο Λένιν αντιμετώπιζε στον άμεσο εργατικό έλεγχο λίγες εβδομάδες μετά την συντακτική πράξη της 14 του Νοέμβρη, αλλά ακόμη και ο Έλεγχος απ' τις εργατικές ενώσεις διακόπηκε λίγο μετά τη θεσμοθέτησή του. Μέχρι το καλοκαίρι του 1918, σχεδόν όλη η Ρωσική βιομηχανία είχε τεθεί κάτω από ιστικές μορφές διεύθυνσης. Όπως το έθεσε ο Λένιν, η «επανάσταση απαιτεί... άκριτως για τα συμφέροντα του σοσιαλισμού, οι μάζες δίχως δεύτερη κουβέντα να υπακούουν στη μόνη θέληση των αρχηγών του προτάσσου της εργασίας».* Από τότε κι ύστερα, ο εργατικός έλεγχος καταγγέλλθηκε όχι μόνο ως «μη αποδοτικός», «χαοτικός» και «μη πρακτικός», αλλά επίσης ως «μικροαστικός»!!

Ο Άριστοφης Κομμουνιστής Όξινσκι επιτέθηκε με δξύ-

* Β. Ι. Λένιν, «Τα άμεσα καθήκοντα της Σοβιετικής Κυβέρνησης», στα Διελεχτά Έργα, τόμος 7 (International Publishers, Νέα Υόρκη, 1943) σελ. 342. Σ' αυτό το τραχό άρθρο, δημοσιευμένο τον Άπρίλη του 1918, ο Λένιν παράτησε τελείως την αντιεξουσιαστική προοπτική που είχε προβάλλει ένα χρόνο πριν στο Κράτος κι Έπανάσταση. Κόριο μοτίβο αυτό του άρθρου είναι η άνάγκη για «πειθαρχία», για έξουσιαστικό έλεγχο στα εργοστάσια και για τη θεσμοποίηση του συστήματος Τέιλορ (ένα σύστημα που ο Λένιν είχε καταγγείλει πριν την επανάσταση γιατί σκλαβώνει τους ανθρώπους στη μηχανή). Το άρθρο γράφτηκε κατά τη διάρκεια μιας σχετικά ειρηνικής περιόδου Μπολσεβίκικης έξουσίας, θεο μήνες περίπου μετά την έκτοραφή της Συνθήκης Μπρέστ-Λιτόφσκ κι ένα μήνα πριν την έξέγερση της Λιγώνας Τσέχ στα Ούράλια — ή έξέγερση που άρχισε τον εμφύλιο πόλεμο σε πλατιά κλίμακα και σήμανε την περίοδο της άμεσης επέμβασης των Συμμάχων στη Ρωσία. Τελικά, το άρθρο γράφτηκε σχεδόν ένα χρόνο πριν από την ήττα της Γερμανικής επανάστασης. Θα ήταν δύσκολο να έργομεθόσουμε τα «Άμεσα καθήκοντα» απλώς με όρους του Ρωσικού εμφύλιου πόλεμου και της άποτυχίας της Εύρωπαικής επανάστασης.

τησα ενάντια σ' όλους αυτούς τους πλαστούς Ισχυρισμούς και προειδοποίησε το κόμμα: «Ο σοσιαλισμός κι η σοσιαλιστική εργάνιση πρέπει να δημιουργηθούν απ' τ' ίδιο τ' προλεταριάτο, αλλιώς δεν θά δημιουργηθούν ποτέ· κάτι άλλο θά εγκαθιδρυθεί — ο κρατικός καπιταλισμός.* Στο όνομα των «συμφερόντων του σοσιαλισμού», το Μπολσεβίκικο κόμμα πέταξε τ' προλεταριάτο έξω από κάθε χώρο που είχε κατακτήσει με τις δικές του προσπάθειες και πρωτοβουλία. Το κόμμα δεν συντόνισε την επανάσταση, ούτε καν την οδήγησε· την κυριάρχησε. Πρώτα, ο εργατικός έλεγχος κι αργότερα ο έλεγχος που ασκούσαν οι εργατικές ενώσεις αντικαταστάθηκαν από μια πολύπλοκη ιεραρχία τόσο τερατώδη, όσο κι όποιαδήποτε θαμή που υπήρχε σε προεπικρασιατικούς καιρούς. Όπως θά καταδείκνυαν τ' κατοπινά χρόνια, η προφητεία του Όζίνσκι έγινε πραγματικότητα.

Το πρόβλημα «πώς θά επικρατήσει» — οι Μπολσεβίκοι ή οι Ρωσικές «μάζες» — κατά κανένα τρόπο δεν περιοριζόταν στα εργατικά. Το θέμα επανεμφανίστηκε τόσο στην επαρχία όσο και στις πόλεις. Ένας σαρωτικός αγροτικός πόλεμος είχε εκσχύσει τ' κίνημα των εργατών. Αντίθετα πρὸς τις επίσημες Λενιστικές ἀφηγήσεις, η εξέγερση των αγροτών κατά κανένα τρόπο δεν περιοριζόταν σ' ανάσασμό της γης. Στην Ουκρανία, αγρότες επηρεασμένοι απ' τις αναρχικές πολιτοφυλακές του Νέστορ Μάχνο, κι οδηγούμενοι απ' τ' κομμουνιστικό αξίωμα· «Απ' τὸν καθένα ἀνάλογα με τις ικανότητες του στὸν καθένα ἀνάλογα με τις ἀνάγκες του», δημιουργήσαν ἕνα πλήθος ἀγροτικών κοινοβίων. Ἄλλου, στὸ βορρᾶ καὶ στὴ Σοβιετική Ἀσία σχηματίστηκαν ἀρκετές χιλιάδες ἴσμοιοι ὀργανισμοί, ἐν μέρει με πρωτοβουλία τῶν Σοσιαλεπικρατιστῶν τῆς Ἀριστερᾶς καὶ σὲ μεγάλο βαθμὸ ὡς ἀποτέλεσμα τῶν παραδοσιακῶν κο-

* Β. Β. Όζίνσκι. «Πάνω στην οικοδόμηση τοῦ σοσιαλισμοῦ», *Kommunist*, ἀριθμὸς 2. Ἀπριλίου 1918· παρατίθεται στὸ βιβλίο τοῦ Ρ. Β. Ντάνιελς, «Ἡ σελήνη τῆς ἐπανάστασης» (Harvard University Press, Κέμπριτζ, 1960), σελ. 85-86.

λεκτιβιστικῶν ὁρμῶν ποῦ γεννόνταν ἀπ' τὸ Ρωσικὸ χωριό, τὸ μίρ. Λίγο μετράει ἀν' αὐτὰ τὰ κοινόδια ἦταν πολυάριθμα ἢ ἀγκάλιαζαν πολλοὺς ἀγρότες· τὸ θέμα εἶναι ὅτι ἀποτελοῦσαν αὐθεντακοὺς λαϊκοὺς ὀργανισμοὺς, τοὺς πυρῆνες ἑνὸς ἠθικοῦ καὶ κοινωνικοῦ πνεύματος ποῦ θρυσκόταν πολὺ ψηλότερα ἀπ' τίς ἀποκτηνητικὲς ἀξίες τῆς ἀστικῆς κοινωνίας.

Οἱ Μπολσεβίκοι κατέβασαν τὰ μοῦτρα ἀπ' τὴν πρώτη στιγμή ὅταν εἶδαν αὐτοὺς τοὺς ὀργανισμοὺς καὶ τελικὰ τοὺς καταδίκασαν. Γιὰ τὸ Λένιν, ἡ προτιμητέα, περισσότερο «σοσιαλιστική» μορφή γεωργικῆς ἐπιχείρησης ἀναπροσσωπεύταν ἀπ' τὸ κρατικὸ ἀγρόκτημα — ἓνα γεωργικὸ ἐργοστάσιο στὸ ὁποῖο τὸ κράτος ἦταν ἴδιοκτήτης τῆς γῆς καὶ τοῦ καλλιεργητικοῦ ὕλικου, διορίζοντας διευθυντὲς ποῦ προσλάμβαναν ἀγρότες μὲ βάση τὴ μισθωτὴ ἐργασία. Βλέπει κανεὶς σ' αὐτὴ τὴ σ τ ἄ σ η πρὸς τὸν ἐργατικὸ ἔλεγχο καὶ τὰ γεωργικὰ κοινόδια τὸ οὐσιαστικὰ ἀστικὸ πνεῦμα καὶ νοστοροπία ποῦ διαπότηζαν τὸ Μπολσεβίκο Κόμμα — ἓνα πνεῦμα καὶ μὴ νοστοροπία ποῦ εἶχαν τίς ρίζες τους ὄχι μόνο στὶς θεωρίες του, ἀλλὰ ἔπισης στὸν ἀστικὸ τρόπο ὀργάνωσής του. Τὸ Δεκέμβρη τοῦ 1918, ὁ Λένιν ἔρχισε μὴν ἐπιθετὴ ἐνάντια στὰ κοινόδια μὲ τὴν πρόφαση ὅτι οἱ ἀγρότες «ἐξαναγκάζονται» νὰ μποῦν σ' αὐτὰ. Στὴν πραγματικότητα, ἀκόμη κι ἀν' δεχτοῦμε ὅτι χρησιμοποιοῦντο ἐξαναγκασμὸς γιὰ τὴν ὀργάνωση αὐτῶν τῶν κομμουνιστικῶν μορφῶν αὐτοδιεύθυνσης, ἦταν ἐλάχιστος. *Ὅπως συμπεραίνει ὁ Ράμπερτ Γουέσον, ποῦ μελέτησε τὰ Σοβιετικὰ κοινόδια λεπτομερεσιῶς, «Αὐτοὶ ποῦ προσχώρησαν στὰ κοινόδια, πρέπει νὰ τὸ εἶχαν κάνει σὲ μεγάλο βαθμὸ μὲ τὴ θέλησή τους.* Τὰ κοινόδια δὲν καταστάληθηκαν, ἀλλὰ ἡ ἀνάπτυσή τους ἀποβαρρύνθηκε ὥσπου ὁ Στάλιν συγχώνευσε τὴν ὄλη ἐξέλιξη στὶς ἐκπαιρωτικὲς ἀναγκαστικῆς κολεκτιβοποίησης τῶν τελευταίων χρόνων τῆς δεκαετίας τοῦ '20 καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς δεκαετίας τοῦ '30.

* Robert G. Wesson, «Σοβιετικὰ κοινόδια» (Rutgers University Press, Νιὺ Ἰρκάνσορσι, Νιὺ Ἰόρκσι, 1963), σελ. 110.

Ὡς τὸ 1920, οἱ Μπολσεβίκοι εἶχαν αὐτο-απομονωθεί ἀπ' τὴ Ρωσικὴ ἐργατικὴ τάξη καὶ τὴν ἀγροτιά. Παρμένα μαζί, ἡ κατάργησις τοῦ ἐργατικοῦ ἐλέγχου, ἡ καταστολὴ τῆς Μαχνοβοϊκίας, ἡ καταπιεστικὴ πολιτικὴ ἀτμόσφαιρα στὴ χώρα, ἡ πληθωρικὴ γραφειοκρατία καὶ ἡ συντριπτικὴ ὕλικὴ φτώχεια ποῦ κληρονομήθησαν ἀπ' τὰ χρόνια τοῦ ἐμφύλιου πολέμου, γέννησαν μὲν βαθειὰ ἐχθρότητα πρὸς τὴν ἐξουσία τῶν Μπολσεβίκων. Μετὰ τὸ τέλος τῶν ἐχθροπραξιῶν, ἕνα κίνημα γεννήθηκε καὶ φούντωσε μὲς ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ρωσικῆς κοινωνίας γιὰ μὴ «τρίτη ἐπανάστασις» — ὄχι γιὰ νὰ ἐπαναφέρει τὸ παρελθόν, ὅπως ἰσχυρίστηκαν οἱ Μπολσεβίκοι, ἀλλὰ γιὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν τοὺς στόχους τῆς ἐλευθερίας, τόσο οἰκονομικῆς ὡς καὶ πολιτικῆς, στόχους ποῦ ἔκαναν τίς μάζες νὰ συνασπιστοῦν γύρω ἀπ' τὸ Μπολσεβίκικο πρόγραμμα τοῦ 1917. Τὸ νέο κίνημα βρῆκε τὴν πρὸ συνεκτικὴν μορφήν του στὸ προλεταριάτο τῆς Πετρούπολης καὶ ἀνάμεσα στοὺς ναυτεὺς τῆς Κρονστάνδης. Βρῆκε, ἐπίσης, ἔκφραση μὲς στὸ κόμμα: ἡ ἀνάπτυξη ἀντισυγκεντρωτικῶν καὶ ἀναρχοσυνδικαλιστικῶν τάσεων ἀνάμεσα στοὺς Μπολσεβίκους ἔφτασε σ' ἕνα σημεῖο ὅπου ἕνας συνασπισμὸς ἀντιτιθέμενων ὁμάδων, προσανατολισμένων πρὸς αὐτὰ τὰ θέματα, κέρδισε 124 ἔδρες σὲ μὴ συνέλευσις ἐπαρχιῶν στὴ Μόσχα ἀντὶ 154 ἔδρων ὁπαδῶν τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς.

Στις 2 τοῦ Μάρτη 1921, οἱ «κόκκινοι ναυτεὺς» τῆς Κρονστάνδης ἐξεγέρθησαν ἀνοιχτά, ὑψώνοντας τὴ σημαία τῆς «Τρίτης Ἐπανάστασις τῶν ἀνθρώπων τοῦ μόχθου». Τὸ πρόγραμμα τῆς Κρονστάνδης περιστράφηκε γύρω ἀπὸ αἰτήματα γιὰ ἐλεύθερες ἐκλογὰς στὰ σοβιέτ, ἐλευθερία τοῦ τύπου καὶ τοῦ λόγου γιὰ τοὺς ἀναρχικοὺς καὶ τὰ ἀριστερὰ σοσιαλιστικὰ κόμματα, ἐλεύθερες ἐργατικὲς ἐνώσεις καὶ τὴν ἀπελευθέρωση ὧν τῶν κρατουμένων ποῦ ἀνήκαν σὲ σοσιαλιστικὰ κόμματα. Οἱ πιὸ ἀδιάντροπες ἱστορίες ἐπινοήθησαν ἀπ' τοὺς Μπολσεβίκους γιὰ νὰ ἐξηγήσουν αὐτὴ τὴν ἐξέγερσις, ἱστορίες ποῦ στὰ κατοπινὰ χρόνια ἀναγνωρίστηκαν ὡς θρασύτατα ψέματα. Ἡ

Εξέγερση χαρακτηρίστηκε σαν «συνωμοσία των Λευκοφρουρών», παρά το γεγονός ότι η μεγάλη πλειοψηφία των μελών του Κομμουνιστικού Κόμματος στην Κρονστάνδη ενώθησαν με τους ναύτες—άκριβως σαν Κομμουνιστές—καταγγέλοντας τους άρχηγους του κόμματος ως προδότες της Όκτωβριανής Επανάστασης. Όπως παρατηρεί ο Ρόμπερτ Ντάνιελς στη μελέτη του για τα Μπολσεβίκικα κινήματα αντιπολίτευσης, «Τόσο λίγο μπορούσε να βασιστεί η κυβέρνηση στους άπλους κομμουνιστές... ώστε δεν εξαρτήθηκε απ' αυτούς ούτε για την επίθεση ενάντια στην ΐδια την Κρονστάνδη, ούτε στη διατήρηση της τάξης στην Πετρούπολη, όπου κυρίως εναποθετεί οι ελπίδες της Κρονστάνδης για ύποστήριξη. Το κύριο σώμα των στρατευμάτων που χρησιμοποιήθηκαν ήταν Τσεκιστές κι ευέλπιδες των εκπαιδευτικών σχολών του Κόκκινου Στρατού. Η τελική επίθεση ενάντια στην Κρονστάνδη καθοδηγήθηκε απ' τα κορυφαία στελέχη του Κομμουνιστικού Κόμματος — μιιά μεγάλη ομάδα αντιπροσώπων στο Δέκατο Συνέδριο του Κόμματος στάλθηκε έспеυσμένα απ' τη Μόσχα γι' αυτόν τόν σκοπό».* Τόσο αδύναμο ήταν τόν καθεστώς έσωτερικά, πού η έλίτ έπρεπε νά κάνει η ΐδια τή βρώμικη δουλειά.

Άκόμη πιδ σημαντικό απ' τήν εξέγερση της Κρονστάνδης, ήταν τόν άπεργιακό κίνημα πού αναπτύχθηκε ανάμεσα στους εργάτες της Πετρούπολης, ένα κίνημα πού αποτέλεσε τόν σπινθήρα γιά τήν εξέγερση των ναυτών. Οι Λενιστικές Ιστορίες δέν άφηγούνται αύτή τήν έξαιρετικά σπουδαία εξέλιξη. Οι πρώτες άπεργίες ξέσπασαν στή έργοστάσιο Τρουμπότσκι στις 23 τού Φλεβάρη, 1921. Μέσα σέ λίγες μέρες τόν κίνημα σάρωνε τόν ένα έργοστάσιο μετά τόν άλλο, ώσπου στις 28 τού Φλεβάρη άπέργησαν οι περίφημες έγκαταστάσεις Πουτλιοφ—«ή χοάνη της Έπανάστασης». Δέν προβλήθηκαν άπλως οικονομικά

* P. B. Ντάνιελς, στή γνωστό, σελ. 115.

μικές διεκδικήσεις, οι εργάτες πρόβαλαν συγκεκριμένα πολιτικά αιτήματα, προλαβαίνοντας όλα τα αιτήματα που επρόκειτο να εγείρουν οι ναύτες της Κρονστάνδης λίγες μέρες αργότερα. Στις 24 του Φλεβάρη οι Μπολσεβίκοι κήρυξαν «κατάστασιν πολιορκίας» στην Πετρούπολη και συνέλαβαν τους πρωτεργάτες της άπεργίας και κατέστειλαν τις διαδηλώσεις των εργατών χρησιμοποιώντας εδέλπιδες. Το γεγονός είναι ότι οι Μπολσεβίκοι δεν κατέπνιξαν άπλως «μιά ναυτική άνταρσία» συνέθλιψαν την ίδια την εργατική τάξη. Σ' αυτό το σημείο ήταν που ο Λένιν άπαίτησε την άπαγόρευση των φατριών μες στο Ρωσικό Κομμουνιστικό Κόμμα. Ο συγκεντρωτισμός του κόμματος ήταν τότε πλήρης — κι ο δρόμος στρώθηκε για τον Στάλιν.

Έχουμε αναλύσει αυτά τα γεγονότα λεπτομερικά, επειδή οδηγούν σ' ένα συμπέρασμα που ή δψίμη σοδειά των Μαρξιστών - Λενινιστών τείνει ν' αποφεύγει: Το Μπολσεβίκο Κόμμα έφτασε στο μέγιστο βαθμό συγκεντρωτισμού στις μέρες του Λένιν όχι για να πετύχει μιά επανάσταση ή να καταστείλει μιά άντεπανάσταση Λευκοφρουρών, αλλά για να μηχανορραφήσει το ίδιο μιά άντεπανάσταση ενάντια στις ίδιες τις κοινωνικές θυνάμεις που ισχυριζόταν ότι εκπροσωπεί. Οι φατρίες άπαγορεύτηκαν κι ένα μονολιθικό κόμμα δημιουργήθηκε όχι για ν' άποτρέψει μιά «παλινόρθωση του καπιταλισμού», αλλά για ν' άφομοιώσει ένα μαζικό κίνημα των εργατών για δημοκρατία των σοβιέτ και κοινωνική έλευθερία. Ο Λένιν του 1921 άντιτάχτηκε στον Λένιν του 1917.

Άπό κεινο το σημείο και μετά, ο Λένιν άπλως παράπαι.

Ὁ ἄνθρωπος αὐτός, πού πάνω ἀπ' όλα ἐπιδίωξε νά βασίσει τὰ προβλήματα τοῦ κόμματός του σέ κοινωνικές ἀντιφάσεις, ὀργάνωσε τὸν ἑαυτό του νά παίξει στὴν κυριολεξία ἕνα ὀργανωτικὸ «παιχνίδι ἀριθμῶν» σὲ μιὰ ὑστατή προσπάθεια ν' ἀνακόψει τὴ γραφειοκρατικοποίηση πού εἶχε δημιουργήσει ὁ Ἴβιος. Δὲν ὑπάρχει τίποτε τραγικότερο ἀπ' τὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ Λένιν. Ἐχοντας περιέλθει σὲ κατάσταση παράλυσης ἐξαιτίας μιᾶς σειρᾶς ἀπὸ ἀπλοϊκῆς Μαρξιστικῆς φόρμουλες, δὲν μπορεῖ νά σκεφτεῖ καλύτερα ἀντίμετρα ἀπὸ διάφορα ὀργανωτικὰ. Προτείνει: τὸ σχηματισμὸ τῆς Ἑργατικῆς καὶ Ἀγροτικῆς Ἐπίβλεψης γιὰ νά διορθώσει τὶς γραφειοκρατικὲς παραμειψώσεις στὸ κόμμα καὶ τὸ κράτος — κι αὐτὸ τὸ σῶμα πέφτει στὸν Δεγχο τοῦ Στάλιν καὶ καθίσταται τὸ ἴδιο ἐξαιμειπτικὸ γραφειοκρατικὸ. Τότε ὁ Λένιν προτείνει νά ἐλαττωθεῖ τὸ μέγεθος τῆς Ἑργατικῆς καὶ Ἀγροτικῆς Ἐπίβλεψης καὶ νά συγχωνευτεῖ μὲ τὴν Ἐπιτροπὴ Ἐλέγχου. Ὑποστηρίζει τὴ διεύρυνση τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς. Κι ἔτσι συνεχίζεται: αὐτὸ τὸ σῶμα νά διευρυνθεῖ, τὸ ἄλλο νά συγχωνευτεῖ μὲ τὸ παράλλο, τὸ τρίτο νά τροποποιηθεῖ ἢ νά καταργηθεῖ. Τοῦτο τὸ παράξενο μπαλέτο ὀργανωτικῶν μορφῶν συνεχίζεται ὡς τὸ θάνατό του, λὲς καὶ τὸ πρόβλημα θὰ μπορούσε νά ἐπιλυθεῖ μὲ ὀργανωτικὰ μέσα. Ὅπως παραδέχεται ὁ Μοσὲ Λέβιν, ἕνας φανερός θαυμαστής τοῦ Λένιν, ὁ ἀρχηγὸς τῶν Μπολσεβίκων «προσέγγισε τὰ προβλήματα τῆς κυβέρνησης, περισσότερο σὺν κύρια ἐκτελεστικὴ κεφαλὴ ἐλιτιστικῆς νοοτροπίας. Δὲν ἐφάρμοσε μεθόδους κοινωνικῆς ἀνάλυσης στὴν κυβέρνηση κι ἀρκούνταν νά τὴ βλέπει καθαρὰ μὲ ὄρους ὀργανωτικῶν μεθόδων».*

Ἄν ἀληθεύει: ὅτι στὶς ἀστικὲς ἐπαναστάσεις ἡ «φράση πηγαινε πέρα ἀπ' τὸ περιεχόμενο», στὴ Μπολσεβίκικη ἐπανάσταση οἱ μορφὲς ἀντικατέστησαν τὸ περιεχόμενο. Τὰ σοβιέτ ἀντικατέστησαν τοὺς ἐργάτες καὶ τὶς ἐργοστασιακὲς τοὺς ἐπιτροπὲς, ὁ

* *Mosche Lewin, «Ὁ τελευταῖος ἀγῶνας τοῦ Λένιν», (Pantheon, Νέα Ὑόρκη, 1968), σελ. 122.*

κόμμα αντικατέστησε τὰ σοδιέτ, ἡ Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ ἀντικατέστησε τὸ Κόμμα καὶ τὸ Πολιτικὸ Γραφεῖο ἀντικατέστησε τὴν Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ. Κοινολογίς, τὰ μέσζ ἀντικατέστησαν τοὺς σκοποὺς. Αὐτὴ ἡ ἀπίσταντη ὑποκατάστασι, τοῦ περιεχαιμένου ἀπ' τὴ μορφῆ, εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ χαρκατηρατικὰ γνωρισματα τοῦ Μαρξισμοῦ - Λενινισμοῦ. Στὴ Γαλλία, κατὰ τὴ διάρκαια τῶν γεγονότων τοῦ Μάη - Ἰούνη, ἕλες οἱ Μπολσεβίτικες ὀργανώσεις ἦσαν πραταξικαμένες νὰ κατατρέψουν τὴ φοιτητικὴ συνέλευσι τῆς Σορβόννης μὲ σκοπὸ ν' αὐξήσουν τὴν ἐπιρροὴ καὶ τὰ μέλη τους. Πρωταρχικὴ τους ἔγνοια δὲν ἦταν ἡ ἐπανάστασι ἢ οἱ αὐθεντικὲς κοινωνικὲς μορφῆς ποὺ ἐθμοῦργησαν οἱ φοιτητές, ἀλλὰ ἡ ἀνάπτυξη τῶν δικῶν τους κομμιάτων.

Μονάχα μὲ δύναμη θὰ μπορούσε νὰ εἶχε ἀνακόψει τὴν ἀνάπτυξη τῆς γραφειοκρατίας στὴ Ρωσία: μὲ κοινωνικὴ δύναμη. "Αν τὸ Ρωσικὸ προλεταριάτο καὶ ἡ ἀγροτικὴ πεύχαιναν ν' αὐξήσουν τὸ χῶρο τῆς αὐτοδιεύθυνσης ἰσω τῆς ἀνάπτυξης βιώσιμων ἐργοστασιακῶν ἐπιτροπῶν, ἀγροικῶν κοινοβίων καὶ ἐλεύθερων σοδιέτ, ἡ ἱστορία τῆς χῶρας θὰ μπορούσε νὰ εἶχε πάραι μὲ δραστικὰ διαφρατατικὴ τροπὴ. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία βαι ἡ ἀποτυχία τῶν σοσιαλιστικῶν ἐπαναστάσεων στὴν Εὐρώπη μετὰ τὸν Πρῶτο Παγκόσμιο Πόλεμο ὀδήγησε στὴν ἀπαμόνωσι τῆς ἐπανάστασης στὴ Ρωσία. Ἡ ὀλικὴ φτώχεια τῆς Ρωσίας, συνδουαμένη μὲ τὴν πίεσι τοῦ γύρω της καπιταλιστικοῦ κόσμου, ζεκάθαρα ἀντιστρατεύονταν τὴν ἀνάπτυξη μὲς σοσιαλιστικῆς ἢ μὲς μὲ συνέπειαι ἀντι - ἐξουσιαστικῆς κοινωνίας. Ἄλλὰ δὲν ἦταν διόλου μοιραίο τὸ βαι ἡ Ρωσία ἐξελίχτηκε πάνω σὲ κρατικοκαπιταλιστικὲς γραμμές: ἀντίθετα πρὸς αὐτὸ ποὺ περίμεναν ὁ Λένιν καὶ ὁ Τρότσκι: ἀρχικὰ, ἡ ἐπανάστασι νικήθηκε ἀπὸ ἐπιταρκαὲς δυνάμεις, καὶ ὄχι ἀπὸ εἰσβολὴ στρατῶν ἀπ' ἔξω. "Αν τὸ κίνημα ἀπὸ τὰ κάτω ἐπανεφέρα τις ἀρχικὲς ἐπιταύσεις τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1917, μὲ πολυεδρικὴ κοινωνικὴ δομὴ θὰ μπορούσε ν' ἀναπτυχθεὶ βαισιμένη στὸν ἐργατικὸ ἔλεγχο τῆς ὀβιεχαινίας, σὲ μὲν ἐλεύθερα ἀναπτυσσάμενη, ἀγροτικὴ οἰκονο-

μία στη γεωργία και σ' ένα ζωντανό παχνίδι ιδεών, προγραμμάτων και πολιτικών κινήματων. Το λιγότερο, η Ρωσία δεν θά 'χε φυλκιστεί με τις άλυσιδες του ολοκληρωτισμού κι ο Σταλινισμός δεν θά 'χε δηλητηριάσει το παγκόσμιο επαναστατικό κίνημα, στρώνοντας το δρόμο για το φασισμό και το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Πάντως, η ανάπτυξη του Μπολσεβίκικου κόμματος υπέβαλε αυτή την εξέλιξη παρ' όλες τις «καλές» προθέσεις του Λένιν ή του Τρότσκι. Καταστρέφοντας την ισχύ των βιρσοστασιακών επιτροπών στη βιομηχανία και συντρίβοντας τη Μαχνοβσίνα, τους εργάτες της Πετρούπολης και τους ναύτες της Κρονστάινδης, οι Μπολσεβίκοι ούσιαστικά εγγυήθηκαν το θρίαμβο της Ρωσικής γραφειοκρατίας πάνω στο σβέρκο της Ρωσικής κοινωνίας. Το συγκεντρωτικό κόμμα—ένας τελείως άστικος θεσμός—έγινε το καταφύγιο της άντεπανάστασης στην πιο φριχτή της μορφή. Ήταν μία καλυμμένη άντεπανάσταση που χρησιμοποίησε για μανδύα μία κόκκινη σημαία και την όρολογία του Μάρξ. Τελικά, αυτό που κατέστειλαν οι Μπολσεβίκοι στα 1921 δεν ήταν μία «ιδεολογία» ή μία «συνωμοσία» Λευκοφρουρών, αλλά έναν πρωταρχικό άγώνα του Ρωσικού λαού να ελευθερωθεί απ' τις χειροπέδες του και να ελέγξει την ίδια του τη μοίρα.* Για τη Ρωσία, αυτό σήμαινε

* Έρμηνεύοντας αυτό το κίνημα των Ρώσων εργατών κι αγροτών σαν μία σειρά «συνωμοσιών των Λευκοφρουρών», «επράξεις αντίστασης των κοιλάνων» και «μηχανογραφίες του διεθνούς κεφαλαίου», οι Μπολσεβίκοι έφτασαν σε μιάν άπιστευτη θεωρητική κατάντια και δεν ξεγέλασαν παρά μόνο τον εαυτό τους. Μία πνευματική διάβρωση διαπτήχτηκε μέσα στο κόμμα από προετοιμασε το έδαφος για την πολιτική της μυστικής άστυνομίας, τις «ηθικές δολοφονίες» και τελικά τις δίκες της Μόσχας και τον άφανισμό των παλιών Μπολσεβίκων. Βλέπει κανείς την επιστροφή αυτής της άηθιαστικής νοοτροπίας σε άρθρα του Progressive Labor (περιοδικό όργανο του Προοδευτικού Έργατικού Κόμματος) σαν το «Μαρκοβξ: άποστάτης ή συνεργατής;» — Θέμα του όποιου είναι να θεωρηθεί ο Μαρκοβξ πρόπορας της C.I .. (Δες το Progressive Labor, Φλεβάρης 1969). Το δε-

τόν ἐφιάλτη τῆς Σταλινικῆς δικτατορίας· γιὰ τὴ γενιὰ τῆς δεκαετίας τοῦ '30 σήμαινε τὸν τρόπο τοῦ φασισμοῦ καὶ τὴν προέσβια τῶν Καμμουνιστικῶν Καμιμάτων στὴν Εὐρώπη καὶ στὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖες.

ΟΙ ΔΥΟ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

Θὰ ἦταν ἀπίστευτα ἀφελές νὰ υποθέταμε ὅτι ὁ Λευκινός ὑπῆρξε προϊόν ἑνὸς καὶ μόνο ἀνθρώπου. Ἡ ἀρρώστεια δρίσκεται πολὺ βαθύτερα, ἔχει μόνον στοὺς περιορισμοὺς τῆς Μαρξικῆς θεωρίας, ἀλλὰ καὶ στοὺς περιορισμοὺς τῆς κοινωνικῆς ἐποχῆς πού παρήγαγε τὸ Μαρξισμό. Ἄν αὐτὸ δὲν κατανοηθεῖ πλήρως, θὰ παραμείνουμε τόσο τυφλοὶ στὴ θεαλεχτικὴ τῶν γεγονότων σήμερα, ὅσο ἦταν οἱ Μάρξ, Ἐνγκελς, Λένιν καὶ Τρότσκι στὶς μέρες τους. Γιὰ μᾶς, αὐτὴ ἡ τύφλωση θὰ εἶναι πολὺ πρὸ ἀξιοκατάκριτη, μὰ καὶ πίσω μας δρίσκεται μὰ πλούσια ἐμπειρία πού αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶχαν ὅταν ἀνέπτυσσαν τὶς θεωρίες τους.

Ὁ Κάρλ Μάρξ καὶ ὁ Φρίντριχ Ἐνγκελς ὑπῆρξαν συγκεντρωτιστὲς — ἔχει μόνον πολιτικά, ἀλλὰ κοινωνικά καὶ οἰκονομικά. Ποτὲ δὲν ἀρνήθηκαν τὸ γεγονός αὐτὸ καὶ τὰ γραπτά τους ξεχειλίζουν ἀπὸ πυρακτωμένα ἐγκώμια πρὸς τὸν πολιτικό, ὀργανωτικό καὶ οἰκονομικό συγκεντρωτισμό. Ἀπ' τὸ Μάρτι, τοῦ 1850 κέσλας, στὸ περίφημο «Μήνυμα τοῦ Κεντρικοῦ Συμβουλίου πρὸς τὸν Κομμουνιστικὸ Σύνδεσμο», κάνουν ἐκκλήση πρὸς τοὺς ἐργάτες ν' ἀγωνιστοῦν ἔχει μόνον γιὰ «τὴ μοναδικὴ καὶ ἀδίατηρη

θορο ἔχει κάτω ἀπὸ μὴ φωτογραφία Παριζιάνων σὲ διαδήλωση μὴ λεζάντα πρὸς λέει: «Ὁ Μαρκοῦξ ἐφτασε πολὺ ἀργὰ στὸ Παρίσι γιὰ νὰ σταματήσει τὴ δράση τοῦ Μάρξ». Οἱ ἀντιτιθέμενοι στὸ P.L.P πάντοτε περιγράφονται ἀπ' αὐτὸ τὸ κοσμελόχαρτο ὡς «ἀντικομμουνιστὲς» καὶ «ἀντι-εργατικοί». Ἄν δὲν ἀποκηρύξει ἡ Ἀμερικάνικη Ἀριστερὰ ἀπὸ τὴν ἀστονομεττικὴ προσέγγιση καὶ τὶς εἰθιμικὲς δολοφονίες», θὰ τὸ πληρώσει πικρὰ στὰ ἐρχόμενα χρόνια.

Γερμανική δημοκρατία, αλλά επίσης ν' αγωνιστοὺν μέσα σ' αὐτὴ γιὰ τὸν ἀποφασιστικότερο συγκεντρωτικὸ τῆς ἐξουσίας στὰ χέρια τῶν κρατικῶν ἀρχῶν». Καὶ γιὰ νὰ μὴ περάσουμε τὸ αἷτημα στὸ γούκου, τὸ ἐπακαλαμβάνουν συνεχῶς στὴν ἴδια παράγραφο πού καταλήγει: «Ὅπως στὴ Γαλλία τὸ 1793, ἔτσι καὶ σήμερα στὴ Γερμανία τὸ καθήκον τοῦ ἀληθινὰ ἐπαναστατικῦ κόμματος εἶναι ν' ἀναλάβει νὰ φέρει σὲ πέρας τὸν πιὸ αὐστηρὸ συγκεντρωτισμὸ».

Τὸ ἴδιο μοτίβο ἐπανεμφανίζεται συνεχῶς στὰ κατοπινὰ χρόνια. Γιὰ παράδειγμα, μὲ τὴν ἐκρηξὴ τοῦ Γαλλο - Πρωσικοῦ Πολέμου ὁ Μάρξ γράφει: στὸν Ἔνγκελς: «Οἱ Γάλλοι πρέπει νὰ συναριθοῦν. Ἄν οἱ Πρωσσοὶ νικήσουν, ἡ συγκεντρωτικὴ τῆς κρατικῆς ἐξουσίας θὰ εἶναι χρήσιμη γιὰ τὴ συγκεντρωτικὴ τῆς Γερμανικῆς ἐργατικῆς τάξης».*

Ὁ Μάρξ καὶ ὁ Ἔνγκελς, πάντως, δὲν ἦταν συγκεντρωτιστὲς ἐπειδὴ πίστευαν στὶς ἀρετὲς τοῦ συγκεντρωτικῦ καθουτοῦ. Τὸ ἀντίθετο μάλιστα: τόσο ὁ Μαρξισμὸς ὅσο καὶ ὁ ἀναρχισμὸς πάντοτε συμφωνοῦσαν διὰ μιὰ ἀπελευθερωτικὴ, κομμουνιστικὴ καικωνία συνεπάγεται ἓνα σαρωτικὸ ἀποκεντρωτισμὸ, τὴν κατάλυση τῆς γραφειοκρατίας, τὴν κατάργηση τοῦ κράτους καὶ τὴν κατάτμηση τῶν πόλεων. «Ἡ κατάργηση τῆς ἀντίθεσης μετὰ τὴν πόλιν καὶ ὑπαίθρου δὲν εἶναι ἀπλῶς ἐφικτή», σημειώνει ὁ Ἔνγκελς στὸ Ἄ ν τ ι - Ν τ ῖ ρ ι ν γ κ. Ἔχει καταστειλεμένη ἀναγκαιότητα... μόνον ἡ συγχώνευση πόλιν καὶ ὑπαίθρου θὰ θέσει τέρμα στὴν παρούσα θηλητηρίαση τοῦ ἀέρα, τοῦ νεροῦ καὶ τῆς γῆς...». Γιὰ τὸν Ἔνγκελς, αὐτὸ συνεπάγεται μιὰν «ἐμοιάμορφη ἀναδιανομὴ τοῦ πληθυσμοῦ πάνω σ' ὅλη τὴ χώρα»* — κοντολογίς, τὸν φυσικὸ ἀποκεντρωτισμὸ τῶν πόλεων.

* Καρλ Μάρξ καὶ Φρίντριχ Ἔνγκελς, «Ἐπιλογὴ ἀπ' τὴν ἀλληλογραφία» (International Publishers, Νέα Ὑόρκη, 1942), σελ. 292.

* Φρίντριχ Ἔνγκελς, «Ἡ ἐνανδίαση τοῦ Χέρ Ὀλγκεν Ντρίνγκεν στὴν ἐπιστήμη» (Ἄντι-Ντρίνγκεν) (International Publishers, Νέα Ὑόρκη, 1939), σελ. 323.

Οι ἀρχές του Μαρξιστικού συγκεντρωτισμού δρῖσκονται στὰ προβλήματα πού θέτει ὁ σχηματισμός του ἔθνικοῦ κράτους. Ὡς τὸ τέλος του δευτέρου μισοῦ του δεκάτου ἑνατου αἰώνα, ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ἰταλία ἦταν διαιραμένες σ' ἕνα πλῆθος δουκάτων, πριγκιπάτων καὶ βασιλείων. Ἡ παγίωση αὐτῶν τῶν γεωγραφικῶν μονάδων σ' ἑνοποιημένα ἔθνη, πίστευαν οἱ Μάρξ καὶ Ἐνγκελς, ἦταν ἕνα ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς σύγχρονης βιομηχανίας καὶ του καπιταλισμοῦ. Ἡ ἐξύμνηση του συγκεντρωτισμοῦ ἀπ' αὐτοὺς γενικόταν ὄχι ἀπὸ κανένα συγκεντρωτικὸ μυστικισμό, ἀλλ' ἀπ' τὰ γεγονότα τῆς περιόδου στὴν ὁποία ζοῦσαν — τὴν ἀνάπτυξη τῆς τεχνολογίας, του ἐμπορίου, μιᾶς ἑνοποιημένης ἐργατικῆς τάξης καὶ του ἔθνικοῦ κράτους. Ἡ ἔγνοια τους γι' αὐτὸ τὸ θέμα, κοντολογίς, βρίσκεται στὴν ἐμφάνιση του καπιταλισμοῦ, μὲ τὰ καθήκοντα τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης σὲ μὴν ἐποχὴ ἀναπόφευκτης ὕλικῆς σπάνης. Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, ἡ προσέγγιση του Μάρξ ὅταν ἀναφέρεται σὲ μιὰ «προλεταριακὴ ἐπανάσταση» εἶναι ἀξιοσημείωτα διαφορετικὴ. Μ' ἐνθουσιασμὸ ἐξυμνεῖ τὴν Καμμούνα του Παρισοῦ ὡς «πρότυπο γιὰ ὅλα τὰ βιομηχανικὰ κέντρα τῆς Γαλλίας». «Τὸ καθεστῶς αὐτό», γράφει, «ἀπ' τὴ στιγμὴ πού θὰ ἐγκαθιδρυθεῖ στοὺς Παρίσι καὶ στὰ δευτερεύοντα κέντρα, ἡ παλιὰ συγκεντρωτικὴ κυβέρνησις θ' ἀναγκασθῆται νὰ ὑποχωρήσῃ ἀκόμη καὶ σὲς ἐπαρχίαις ἐμπρὸς στὴν αὐτοκράτειρα τῶν παραγωγῶν». (Ἡ ἐμφαση προστέθηκε). Σίγουρα, ἡ ἐνότητα του ἔθνους δὲν θὰ ἐξαφανιζόταν καὶ μιὰ κεντρικὴ κυβέρνηση θὰ ὑπῆρχε κατὰ τὴ διάρκεια τῆς μετάδρασης στοὺν κομμουνισμό, ἀλλὰ οἱ λειτουργίαι τῆς θὰ ἦσαν περιορισμένες.

Πρόθεσὴ μας δὲν εἶναι νὰ λογαριαζόμαστε γιὰ καμμάτια ἀπ' τὸ Μάρξ καὶ τὸν Ἐνγκελς, ἀλλὰ νὰ τονίσουμε πῶς ἀρχές - κλειδιά του Μαρξισμοῦ—πού σήμερα γίνονται ἀποδεκτὰ χωρὶς τὴν προσημιχρὴ κριτικὴ ἀνάλυση — ἦταν στὴν πραγματικότητα προῖόν μιᾶς ἐποχῆς πού ἔχει ἀπὸ καιρὸ ξεπεραστεῖ ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξη του καπιταλισμοῦ σὲς Ἠνωμένες Πολιτεῖες καὶ στὴ

Δυτική Ευρώπη. Ο Μάρξ στις μέρες του ήταν απασχολημένος όχι μόνο με τα προβλήματα της «προλεταριακής επανάστασης», αλλά επίσης με τα προβλήματα της άστικής επανάστασης, συγκεκριμένα στη Γερμανία, Ισπανία, Ιταλία κι Ανατολική Ευρώπη. Ασχολήθηκε με τα προβλήματα της μετάδωσης από τον καπιταλισμό στο σοσιαλισμό σε καπιταλιστικές χώρες που δεν είχαν αναπτυχθεί πέρα απ' την τεχνολογία άνθρακα - χάλυβα της Βιομηχανικής Επανάστασης και με τα προβλήματα της μετάδωσης απ' το φεουδαλισμό στον καπιταλισμό σε χώρες που δεν είχαν αναπτυχθεί και πολύ πέρα απ' τη χειροτεχνία και το σύστημα των συντεχνιών. Για να θέσουμε αυτές τις βγόνες πλατιά, ο Μάρξ ήταν πάνω απ' όλα απασχολημένος με τις π ρ ο υ π ο θ έ σ ε ι ς της έλευθερίας, (τεχνολογική ανάπτυξη, έθνικη ένοποίηση, ύλική άφθονία), παρά με τις σ υ ν θ ή κ ε ς της έλευθερίας (άποκέντρωση, το σχηματισμό κοινοτήτων, την «άνθρωπινη κλίμακα», την άμεση δημοκρατία). Οι θεωρίες του ήταν ακόμη βασισμένες στο χώρο της έ π ι β ί ω σ η ς, κι όχι στο χώρο της ζ ω ή ς.

Από τη στιγμή που θα κατανοήσουμε αυτό, μπορούμε να θέσουμε το θεωρητικό κληροδότημα του Μάρξ σε μιά ουσιαστική προοπτική — να διαχωρίσουμε τις πλούσιες συνεισφορές του απ' τις ιστορικά περιορισμένες, πράγματι παραλυτικές, χειροπέδες για τη δική μας εποχή. Η Μαρξική διαλεκτική, οι πολλές σπερματικές εμβλαύσεις που προμήθευσε ο ιστορικός υλισμός, ή υπέροχη κριτική της εμπορευματικής σχέσης, πολλά στοιχεία των οικονομικών θεωριών, ή θεωρία της άλλωτρίωσης και, πάνω απ' όλα, ή αντίληψη ότι ή έλευθερία έχει υλικές προϋποθέσεις — αυτές είναι: θεμελιώδεις συνεισφορές στην επαναστατική σκέψη.

Με το ίδιο κριτήριο, ή έμφαση του Μάρξ στο βιομηχανικό προλετάριο ως τον «φορέα» της επαναστατικής αλλαγής, ή «ταξική ανάλυση» όταν έρμήνευσε τη μετάδωση από μιά ταξική σε μιά άταξική κοινωνία, ή έμφαση στο συγκεντρωτισμό,

ή θεωρία της καπιταλιστικής εξέλιξης (πού τείνει ν' αναμειγνύει τον κρατικό καπιταλισμό με το σοσιαλισμό), ή συνηγορία της πολιτικής δράσης μέσω εκλογικών καμμάτων — αυτές και πολλές άλλες συνθεόμενες έννοιες είναι λανθασμένες στο πλαίσιο της εποχής μας και υπήρξαν, όπως θα δούμε, παραπλανητικές ακόμη και στις μέρες του. Έμφανίζονται απ' τους περιορισμούς της ενόρασής του — πιο σωστά, απ' τους περιορισμούς της εποχής του. Έχουν κάποιο νόημα μόνο όταν αναλογιστούμε ότι ο Μάρξ θεωρούσε τον καπιταλισμό ως ιστορικά προοδευτικό, σαν ένα απαραίτητα στάδιο στην ανάπτυξη του σοσιαλισμού, και είναι πρακτικά εφαρμόσιμες μόνο για μιάν εποχή όταν συγκεκριμένα ή Γερμανία αντιμετώπιζε αστικοδημοκρατικά καθήκοντα και έθνική ενσωμάτωση. (Δέν προσπαθούμε να πούμε ότι ο Μάρξ έκανε καλά πού πρόβαλλε αυτή την προσέγγιση, απλώς ότι αυτή ή προσέγγιση έχει κάποιο νόημα μόνον αν τοποθετηθεί στο πλαίσιο του χρόνου και χώρου της).

Όπως ακριβώς ή Ρωσική Έπανάσταση έμπεριείχε ένα θεμελιακό κίνημα των «μαζών» πού συγκρούστηκε με το Μπολσεβικισμό, έτσι υπάρχει ένα θεμελιακό κίνημα στην ιστορία πού συγκρούεται μ' όλα τὰ συστήματα έξουσίας. Αυτό τὸ κίνημα έχει περάσει στην εποχή μας με τὸ θναίο «αναρχισμός», αν και ποτέ δέν περιδλήθηκε από μιά μόνη θεωρία κι ένα σύμμαχο των κειμένων. Ο αναρχισμός είναι: ένα κίνημα του λίμπινο της ανθρωπότητας ενάντια στον εξαναγκασμό σ' οποιαδήποτε μορφή, φτάνοντας χρονικά ως την ίδια την εμφάνιση της ιδιοκτητικής κοινωνίας, της ταξικής κυριαρχίας και του κράτους. Απ' αυτή την περίοδο και μπρός, οι καταπιεσμένοι έχουν ανσταθεί σ' όλες τις μορφές πού έπιζητούν να φυλακίσουν την αθέρηπτη ανάπτυξη της κοινωνικής τάξης πραγμάτων. Ο αναρχισμός έχει προβληθεί στην πρώτη γραμμή του κοινωνικού στίβου σε περιόδους μεγάλων μεταβάσεων από μιά ιστορική εποχή σε μιάν άλλη. Η παρακμή του αρχαίου και του φεουδαλικού κόσμου είδε την εξέγερση μαζικών κινήματων, σε μερι-

κές περιπτώσεις άγρια Διονυσιακών στο χαρακτήρα, που άπειτούσαν τó τέλος όλων τών συστημάτων έξουσίας, προνομίων κι έξαναγκασμού. Τ' άναρχικά κινήματα τού παρελθόντος απέτυχαν κυρίως γιατί ή ύλική σπάνη, συνάρτηση τού χαμηλού τεχνολογικού έπιπέδου, κατέστησε άδύνατη μιá οργανική έναρμόνιση τών ανθρώπινων συμπερόντων. Όποιαδήποτε κοινωνία πού δέν μπορούσε νά ύποσχεθεί τίποτε περισσότερο άπό μιάν ισότητα τής φτώχειας, πάντοτε γεννούσε δαχθείá ριζωμένες τάσεις παλινóρθωσης ένός νέου συστήματος προνομίων. Έλλείπει μιáς τεχνολογίας πού θά μπορούσε νά μειώσει σημαντικά τήν εργάσιμη μέρα, ή άνάγκη για δουλειά καταστούσε άνέφικτη τή λειτουργία τών κοινωνικών θεσμών πού βασίζονται στην αúτοδιδύθυνση. Οί Γιρονδίνοι τής Γαλλικής Έπανάστασης μέ παύριγία κατάλαβαν ότι θά μπορούσαν νά χρησιμοποιήσουν τήν εργάσιμη μέρα ενάντια στο έπαναστατημένο Παρίσι. Για ν' άποκλείσουν τά ριζοσπαστικά στοιχεία άπ' τά κινήματα, επιχείρησαν νά θεσπίσουν νομοθεσία πού θά έθετε τέρμα σ' όλες τίς συνεδριάσεις πριν τίς 10 μ.μ., τήν ώρα πού οί Παριζιάνοι εργάτες επέστρεφαν άπ' τίς δουλειές τους. Πράγματα, δέν ήταν μόνο οί τεχνικές χειραγώγησης και ή προβοσία τών οργανώσεων τής «πρωτοπορίας» πού έθετε τέρμα στις άναρχικές φάσεις τών επαναστάσεων τού παρελθόντος, ήταν επίσης τά ύλικά όρια τών περασμένων εποχών. Οί «μάζες» ήταν πάντοτε ύποχρεωμένες νά επιστρέψουν σέ μιá ζωή μόχθου και σπάνια ήταν ελεύθερες νά δημιουργήσουν όργανα αúτοδιδύθυνσης πού θά μπορούσαν νά διαρκέσουν πέρα άπ' τήν επανάσταση.

Οί άναρχικοί όπως ό Μπακούιν και ό Κροπότκιν, πάντως, κατά κανένα τρόπο δέν έσφαλαν όταν επέκορναν τó Μάρξ για τήν έμφαση πού έδινε στο συγκεντρωτισμό και για τίς ελιτιστικές του αντιλήψεις όργάνωσης. Ήταν ό συγκεντρωτισμός άπόλυτα άναγκαίος για τίς τεχνολογικές επιτεύξεις στο παρελθόν; Ήταν τó έθνος - κράτος άπαραίτητο για τήν επέκταση τού έμπορίου; Όφελήθηκε τó εργατικό κίνημα άπό τήν έμφαση

Εξαιρετικά συγκεντρωτικῶν οἰκονομικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τοῦ «ἐξαιρετικοῦ» κράτους; Τείνουμε γ' ἀποδεχόμεστε αὐτὲς τίς ἀρχές τοῦ Μαρξισμοῦ δίχως τὴν παραμικρὴ κριτικὴ ἀνάλυση, σὲ μεγάλο βαθμὸ ἐπειδὴ ὁ καπιταλισμὸς ἀναπτύχθηκε μέσα σ' ἓνα συγκεντρωτικὸ πολιτικὸ στίβο. Οἱ ἀναρχικοὶ τοῦ περασμένου αἰῶνα προειδοποίησαν ὅτι ἡ συγκεντρωτικὴ προσέγγιση τοῦ Μάρξ, στὸ βαθμὸ πού ἐπηρέαζε τὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς, τόσο πολὺ θὰ δυνάμωνε τὴν ἀστικὴν τάξην καὶ τὸ μηχανισμὸ τοῦ κράτους, πού ἢ ἀνατροπὴ τοῦ καπιταλισμοῦ θὰ γινόταν ἐξαιρετικὰ δύσκολη. Τὸ ἐπαναστατικὸ κῆμμα, ἀντιγράφοντας αὐτὰ τὰ συγκεντρωτικὰ, ἱεραρχικὰ χαρακτηριστικὰ, θ' ἀναπαρήγαγε τὴν ἱεραρχία καὶ τὸ συγκεντρωτισμὸ στὴ μετεπαναστατικὴ κοινωνία.

Οἱ Μπακούιν, Κροπότιν καὶ Μαλατέστα δὲν ἦταν τόσο ἀφελεῖς ὥστε νὰ πιστεύουν ὅτι ὁ ἀναρχισμὸς θὰ ἐθμηουργοῦνταν μέσα σὲ μιὰ νύχτα. Ἀποφίδοντας τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν στὸ Μπακούιν, ὁ Μάρξ καὶ ὁ Ἐνγκελς θεληματικὰ θιασρέδωσαν τίς ἀπόψεις τοῦ Ρώσου ἀναρχικοῦ. Οὔτε πίστευαν οἱ ἀναρχικοὶ τοῦ περασμένου αἰῶνα ὅτι ἡ κατάρτιση τοῦ κράτους συνεπαγόταν τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν ὅπλων ἀμέσως μετὰ τὴν ἐπανάσταση, γιὰ νὰ χρησιμοποιήσουμε τὴν σκευαστικὴν ἐπιλογὴν ὅρων πού ἔκανε ὁ Μάρξ καὶ πού ἀσυλλόγιστα ἐπανάλαβε ὁ Λένιν στὸ Κράτος καὶ Ἐπανάσταση. Μάλιστα, πολλὰ ἀπ' αὐτὰ πού περῶνε γιὰ «Μαρξισμὸς» στὸ Κράτος καὶ Ἐπανάσταση εἶναι καθαρὸς ἀναρχισμὸς — γιὰ παράδειγμα, ἡ ὑποκατάστασις τῶν ἐπαγγελματικῶν ἐνοπλῶν σωμάτων ἀπὸ ἐπαναστατικὰς πολιτοφυλακὰς καὶ ἡ ὑποκατάστασις τῶν κοινοβουλευτικῶν σωμάτων ἀπὸ ὄργανα αὐτοδιεύθυνσης. Αὐτὸ πού εἶναι ἀθηναικὰ Μαρξιστικὸ στὴ μπροστούρα τοῦ Λένιν εἶναι τὸ αἷτημα γιὰ «αὐστηρὸν συγκεντρωτισμὸν», ἡ ἀπόδοξις μιᾶς «νέας» γραφειοκρατίας καὶ ἡ ταύτιση τῶν σοβιετ μ' ἓνα κράτος. Ἀπασχολοῦσε βαθειὰ τοὺς ἀναρχικοὺς τοῦ περασμένου αἰῶνα τὸ ζήτημα τῆς ἐπίτευξις τῆς ἐκδικομηχανίσεως δίχως τὴν συντριβὴν τοῦ ἐπαναστατικοῦ πνεύματος τῶν «μαζῶν» καὶ τὴν ὑπόθαλ-

ψη νέων ἐμποδίων στή χειραφέτηση. Φοβούνταν ότι ὁ συγκεντρωτισμὸς θὰ ἐνίσχυε τὴν ἰκανότητα τῆς ἀστικῆς τάξεως ν' ἀντισταθεῖ στὴν ἐπανάσταση καὶ νὰ ἐνσταλλάξῃ στοὺς ἐργάτες μὴν αἰσθησὴ ὑπακοῆς. Προσπάθησαν νὰ περισώσουν ὅλες ἐκείνες τὶς προκαπιταλιστικὲς κοινοδιακὲς μορφές (ὅπως τὸ Ρωσικὸ μίρ καὶ τὸ Ἰσπανικὸ π ο υ ἔ μ π λ ο), ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ προμηθεύσουν τὸ ἐλατήριο σὲ μιὰ ἐλεύθερη κοινωνία, ὄχι μόνον μὲ μιὰ δομικὴ ἔγνοια, ἀλλὰ ἐπίσης μὲ μιὰ πνευματικὴ. Συνεπῶς, τόνισαν τὴν ἀνάγκη γιὰ ἀποκέντρωση, ἀκόμη καὶ κάτω ἀπὸ συνθήκες καπιταλισμοῦ. Σὲ ἀντίθεση πρὸς τὰ Μαρξιστικὰ κόμματα, οἱ ὀργανώσεις τους ἔδιναν σημαντικὴ προσοχὴ σ' αὐτὸ ποὺ ὀνόμαζαν «ὀλοκληρωμένη παιδεία»—στὴν ἀνάπτυξη τοῦ ὀ λ ο κ λ η ρ ω μ ἔ ν ο υ ἀνθρώπου—ποὺ ν' ἀντενεργεῖ στὴν ὑποβιβατικὴ καὶ ἀπονεκρωτικὴ ἐπίδραση τῆς ἀστικῆς κοινωνίας. Οἱ ἀναρχικοὶ προσπάθησαν νὰ βιώσουν τῆς ἀξίες τοῦ μέλλοντος, στὸ βαθμὸ ποὺ αὐτὸ ἦταν ἔφικτὸ κάτω ἀπ' τὸν καπιταλισμὸ. Πίστευαν στὴν ἄμεση δράση ποὺ θὰ εὐνοοῦσε τὴν πρωτοβουλία τῶν «μαζῶν», θὰ βιατροῦσε τὸ πνεῦμα τῆς ἐξέγερσης, θὰ ἐνθάρρυνε τὸν αὐθορμητισμὸ. Προσπάθησαν ν' ἀναπτύξουν ὀργανώσεις βασισμένες στὴν ἀμοιβαία βοήθεια καὶ τὴν ἀδερφοσύνη, στίς ἑποῖες ὁ ἔλεγχος θ' ἀσκοῦνταν ἀπὸ κάτω πρὸς τὰ πάνω, καὶ ἔχει ἀπὸ πάνω πρὸς τὰ κάτω.

Πρέπει νὰ σταματήσουμε ἐδῶ γιὰ νὰ ἐξετάσουμε τὴ φύση τῶν ἀναρχικῶν ὀργανωτικῶν μορφῶν κάπως λεπτομερικῶς, ἂν ὄχι γι' ἄλλο λόγο, γιατί τὸ θέμα ἔχει χαντακωθεῖ ἀπὸ μιὰ ἀγφιαστικὴ ποσότητα μαλακίας. Οἱ ἀναρχικοὶ, ἢ τουλάχιστον οἱ ἀναρχοκαμμουνιστές, ἀποδέχονται τὴν ἀνάγκη γιὰ ὀργάνωση.* Θὰ ἦταν τὸ ἴδιο παράλογο νὰ πρέπει νὰ ἐπιναλαμ-

---

* Ὁ ὅρος «ἀναρχικός» εἶναι μιὰ γενικὴ λέξη σὰν τὸν ὅρο «σοσιαλιστής», καὶ πιθανὸν ἐπάρχουν τόσα διαφορετικὰ εἶδη ἀναρχικῶν, ὅσα καὶ σοσιαλιστῶν. Καὶ στίς δύο περιπτώσεις, τὸ φάσμα ἐκτείνεται ἀπὸ ἄτομα οἱ ἀπόψεις τῶν ὁποίων προέρχονται ἀπὸ μιὰ διεύρυνση τοῦ φιλελευθερισμοῦ («ἀτομικιστὲς ἀναρχικοὶ» — σοσιαλδημοκράτες) σ' ἑ-

δάνουμε αυτό το σημείο με το να συζητάμε σχετικά με το αν ο Μάρξ αποδεχόταν την ανάγκη για κοινωνική επανάσταση.

Το αληθινό ερώτημα που πρέπει να μας απασχολήσει εδώ δεν είναι: οργάνωση - μη οργάνωση, αλλά τί εΙΘΟΣ οργάνωσης επιχειρούν να δημιουργήσουν οι αναρχοκομμουνιστές. Αυτό που έχουν κοινό τα διαφορετικά είδη αναρχοκομμουνιστικών οργανώσεων, είναι οι οργανικές εξελίξεις από κάτω, κι όχι σώματα μαστοραμένα από πάνω. Είναι κοινωνικά κινήματα που συνδυάζουν ένα δημιουργικό επαναστατικό τρόπο ζωής με μια δημιουργική επαναστατική θεωρία κι όχι πολιτικά κόμματα ο τρόπος ζωής των οποίων δεν ξεχωρίζει απ' το άστικο περιβάλλον γύρω τους και η βιολογία των έποιών περιορίζεται σε άκαμπτα «δοκιμασμένα κι εφαρμοσμένα προγράμματα». Στο βαθμό που αυτό είναι ανθρώπινα έφικτό, επιχειρούν ν' ανακαθρεφτίσουν την απελευθερωτική κοινωνία που επέζητουں να πετύχουν, κι όχι ν' αντιγράψουν δουλεικά το κυρίαρχο σύστημα ιεραρχίας, τάξεων κι εξουσίας. Οικοδομούνται γύρω από ομάδες «άδερφών» με στενές σχέσεις — grupos de afinidad — ή Ικανότητα των οποίων να δρουν συλλογικά βασίζεται στην πρωτοβουλία, στις ελεύθερα αναπτυσσόμενες πεποιθήσεις και σε μια βαθειά προσωπική ανάμιξη, κι όχι γύρω από ένα γραφειοκρατικό μηχανισμό επανδρωμένο με εύπειθη μέλη και χειρωνακούμενο άνωθεν από μια χούφτα παντογνώστων άρχηγών. Οι αναρχοκομμουνιστές δεν αρνούνται την ανάγκη για συντονισμό μεταξύ των ομάδων, για πειθαρχία, για λεπτομερειακό σχεδιασμό και για ένότητα στη δράση. Άλλά πιστεύουν ότι ο συντονισμός, ή πειθαρχία, ο σχεδιασμός και ή ένότητα στη δράση πρέπει να επιτευχθούν εΙΘΕΛΟΝΤΙΚΑ, μέσω μιας αυτό - πειθαρχίας προερχόμενης από πεποίθηση και κατανόηση, κι όχι από εξαναγκασμό και μια τυφλή, δίχως άμφισβήτητη ύπακοή σε άνωθεν διαταγές. Έπιζητουں να πετύχουν την αποτελεσματικότητά

παναστάτες κομμουνιστές (αναρχοκομμουνιστές — επαναστάτες Μαοξιστές, Λενινιστές και Τροισκιστές).

πού αποδίδεται στο συγκεντρωτικό, μέσω του έθελοντισμού και της άμεσης πρακτικής και όχι ξεκαθιδρώντας μια ιεραρχική, συγκεντρωτική δομή. 'Ανάλογα με τις ανάγκες ή τις περιστάσεις, τα grupos de afinidad μπορούν να πετύχουν αυτή την αποτελεσματικότητα μέσω συνελεύσεων, επιτροπών δράσης και τοπικών περιφερειακών ή έθνικών συμβουλίων. 'Αλλά αντιτίθενται βίαια στην ξεκαθίδρυση μιας οργανωτικής δομής που γίνεται αυτοσκοπός, των επιτροπών που συνεχίζουν να ύφίστανται μετά την εκπλήρωση των πρακτικών καθηκόντων τους, μιας «ήγερσίας» που υποδιδάξει τον «επαναστάτη» σ' ένα δίχως σκέψη ρομπότι.

Αυτά τα συμπεράσματα δεν είναι: αποτέλεσμα ιδιότροπων «ατομικιστικών» δομών' αντίθετα μάλλον, εμφανίζονται από μια λεπτομερειακή μελέτη των επαναστάσεων του παρελθόντος, των επιπτώσεων που είχαν τα συγκεντρωτικά κόμματα πάνω στην επαναστατική διαδικασία και της φύσης της κοινωνικής αλλαγής σε μια εποχή δυναμικής ύλικης αφθονίας. Οι αναρχοκαμμουνιστές επιζητούν να διατηρήσουν και να επεκτείνουν την αναρχική φάση που αρχίζει όλες τις μεγάλες κοινωνικές επαναστάσεις. 'Ακόμη περισσότερο από τους Μαρξιστές αναγνωρίζουν ότι οι επαναστάσεις παράγονται από άθιες ιστορικές διαδικασίες. 'Καιμιά κεντρική επιτροπή δεν «κάνει» μια κοινωνική επανάσταση' το πολύ να σκηνοθετήσει ένα πραξικόπημα, αντικαθιστώντας τη μια ιεραρχία με μίαν άλλη — ή, στη χειρότερη περίπτωση ν' ανταλλάξει μια επαναστατική διαδικασία, αν εξασκεί οποιαδήποτε πλατιά επιρροή. Μία κεντρική επιτροπή είναι όργανο για την απόκτηση της εξουσίας, για την ανάδειξη της εξουσίας, για τη συγκέντρωση στην ίδια αυτού που οι «μάζες» έχουν πετύχει με τις δικές τους επαναστατικές προσπάθειες. Θα πρόπε κανείς να είναι τυφλός σ' όλα αυτά έχουν συμβεί κατά τη διάρκεια των δύο περασμένων αιώνων για να μην

παριδέχεται αυτά τα ούσιώδη γεγονότα.

Στό παρελθόν, οι Μαρξιστές θα μπορούσαν να προβάλλουν τον καταληπτό (άν και όχι Εγυρο) Ισχυρισμό για την ανάγκη ενός συγκεντρωτικού κόμματος, επειδή η άναρχική φάση της επανάστασης έπιηδενιζόταν απ' την ύλεκη σπάνη. Οικονομικά, οι «μάζες» πάντοτε υποχρεώνονταν να επιστρέψουν σε μια καθημερινή ζωή μόχθου. Η επανάσταση έκλεινε στις 10 ή ώρα, κι αυτό πέρα απ' τις αναδραστικές προθέσεις των Γιρονδίνων ανασταλλόταν απ' τὸ χαμηλὸ τεχνολογικὸ ἐπίπεδο. Σήμερα, ἀκόμη κι αὐτὴ ἡ δικαιολογία ἔχει παραμερισταί ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξη μᾶς τεχνολογίας ποὺ ξεπερνάει τὴ σπάνη, συγκεκριμένα στις Η.Π.Α. καὶ στὴ Δυτικὴ Εὐρώπη. Ἔχουμε φτάσει τώρα σ' ἕνα σημεῖο ὅπου οἱ «μάζες» μποροῦν ν' ἀρχίσουν, σχεδὸν ἀμέσως, νὰ ἐπεκτείνουν δραστικὰ τὸ «χώρο τῆς ἐλευθερίας» μὲ τὴ Μαρξικὴ ἔννοια — ν' ἀποκτήσουν τὸν ἐλεύθερο χρόνο ποὺ χρειάζεται γιὰ νὰ πετύχουν τὸν ὑψηλότερο βαθμὸ αὐτοδιεύθυνσης.

Αὐτὸ ποὺ κατέδειξαν τὰ γεγονότα τοῦ Μάη - Ἰούνη στὴ Γαλλία δὲν ἦταν ἡ ἀνάγκη γιὰ ἕνα κόμμα Μπολσεβίκικου τύπου, ἀλλὰ ἡ ἀνάγκη γιὰ μεγαλύτερη συνειδητοποίηση ἀνάμεσα στις μάζες. Τὸ Παρίσι κατέδειξε ὅτι χρειάζεται μιὰ ὀργάνωση γιὰ νὰ διαδώσει ἰδέες συστηματικὰ — κι ὄχι ἀπλῶς ἰδέες, ἀλλὰ ἰδέες ποὺ προαγάγουν τὴν ἔννοια τῆς αὐτοδευθυνας. Αὐτὸ ποὺ ἔλειπε ἀπ' τὴς Γαλλικὲς «μάζες» δὲν ἦταν μιὰ κεντρικὴ ἐπιτροπὴ ἢ ἕνας Λένιν νὰ τὴς «ὀργανώσει» ἢ νὰ τὴς «διατάξει», ἀλλὰ ἡ πεποίθηση ὅτι θὰ μπορούσαν νὰ ἔχουν ἀναλάβει τὴν δευθυνασὶ τῶν ἐργαστασίων ἀντὶ ἀπλῶς νὰ τὰ καταλάβουν. Εἶναι ἀξιοσημείωτο τὸ ὅτι οὐτε ἕνα κόμμα Μπολσεβίκικου τύπου στὴ Γαλλία δὲν ἔγειρε τὸ αἴτημα γιὰ αὐτοδευθυνασὴ. Τὸ ἔγερσαν μόνον οἱ ἀναρχικοὶ καὶ οἱ Situationnistes.

Ἔπάρχει ἡ ἀνάγκη γιὰ μιὰ επαναστατικὴ ὀργάνωση —

άλλά πρέπει πάντα να έχουμε ξεκάθαρα στο νοῦ μας τὴ λειτουργία της. Τὸ πρῶτο της ἔργο εἶναι ἡ προπαγάνδα, νὰ ἐξηγηθεῖ μὲ ὑπομονή» ὅπως τὸ ἔθεσε ὁ Λένιν. Σὲ μιά ἐπαναστατικὴ κατάσταση, ἡ ἐπαναστατικὴ ὀργάνωση παρουσιάζει τὰ πρῶτα προηγημένα αἰτήματα: Εἶναι προετοιμασμένη σὲ κάθε τροπὴ τῶν γεγονότων νὰ ἐκφράσει — μὲ τὸν πρῶτο συγκεκριμένο τρόπο — τὸ ἀμεσο ἔργο πού θὰ πρέπει ν' ἀναληφθεῖ γιὰ τὴν προαγωγή τῆς ἐπαναστατικῆς διαδικασίας. Πραγματοῦται τὰ τολμηρότερα στοιχεῖα στὴ δράση καὶ στὰ ὄργανα λήψης ἀποφάσεων τῆς ἐπανάστασης.

Μὲ πρῶτο τρόπο, τότε, διαφέρουν οἱ ἀναρχοκαμμουνιστικὲς δυνάμεις ἀπ' τὸ κόμμα Μπολσεβίκικο ὅπως; Σίγουρα ὄχι σὲ τέτοια ζητήματα ὅπως ἡ ἀνάγκη γιὰ ὀργάνωση, σχεδιασμό, συντονισμό, προπαγάνδα σ' ὅλες τὶς μορφές ἢ ἡ ἀνάγκη γιὰ ἕνα κοινωνικὸ πρόγραμμα. Βασικά, διαφέρουν ἀπ' τὸ κόμμα Μπολσεβίκικο στὴν πίστη τους ὅτι οἱ γνήσιοι ἐπαναστάτες πρέπει νὰ λειτουργήσουν μέσα στὸ πλαίσιο τῶν μορφῶν πού δημιουργεῖ ἡ ἐπανάσταση. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὑπηρετοῦν τὰ ἐπαναστατικὰ ὄργανα αὐτοδιεύθυνσης, καὶ ὄχι τὴν ἐπαναστατικὴ ὀργάνωση τὶς κοινωνικὲς μορφές, ὄχι τὶς πολιτικὲς. Οἱ ἀναρχοκαμμουνιστὲς ἐπιζητοῦν νὰ πείσουν τὶς ἐργασιαστικὲς ἐπιτροπές, τὶς συνελύσεις, ἢ τὰ σοβιέτ νὰ γίνουν γνήσια ὄργανα λαϊκῆς αὐτοδιεύθυνσης, καὶ ὄχι νὰ κυριαρχήσουν σ' αὐτά, νὰ τὰ χειραγωγήσουν ἢ νὰ τὰ προσδέσουν σ' ἕνα πολιτικὸ κόμμα πού τὰ ξέρει ὅλα. Οἱ ἀναρχοκαμμουνιστὲς δὲν ἐπιζητοῦν νὰ ὑποβάλψουν μιά κρατικὴ δομὴ πάνω ἀπ' αὐτὰ τὰ λαϊκὰ ἐπαναστατικὰ ὄργανα ἀλλά, ἀντίθετα, νὰ διαλύσουν ὅλες τὶς ὀργανωτικὲς μορφές πού ἀναπτύχθηκαν στὴν προεπαναστατικὴ περίοδο (τῆς δικτῆς τους συμπεριλαμβανομένης) μέσα σ' αὐτὰ τὰ γνήσια ἐπαναστατικὰ ὄργανα.

Αὐτὲς οἱ διαφορὲς εἶναι ἀποφασιστικὲς. Παρὰ τὴ ρητορικὴ καὶ τὰ συνθήματά τους, οἱ Ρῶσοι Μπολσεβίκοι ποτὲ δὲν πί-

στειφαν στά σοδιέτ τὰ θεώρησαν ὄργανα τοῦ Μπολσεβίκικου κόμματος, στάση πού οἱ Γάλλοι Τροτσκιστές ἀντέγραφαν πιστά στίς σχέσεις τους μέ τή φοιτητική συνέλευση τῆς Σορβόννης, οἱ Γάλλοι Μαιόικοι μέ τίς Γαλλικές ἐργατικές ἐνώσεις καί οἱ ὁμάδες τῆς παλιάς Ἀριστεράς μέ τήν S.D.S. Τò 1921, τὰ σοδιέτ ἦταν οὐσιαστικά νεκρά κι ὅλες οἱ ἀποφάσεις παίρνονταν ἀπ' τήν Μπολσεβίκικη Κεντρική Ἐπιτροπή καί τò Πολιτικό Γραφεῖο. Οἱ ἀναρχοκομμουνιστές δέν ἐπιζητοῦν ἀπλῶς νά ἐμποδίσουν τὰ Μαρξιστικά κόμματα νά τò ἐπαναλάβουν αὐτό, ἀλλά ἐπίσης ἐπιθυμοῦν νά ἐμποδίσουν τή δική τους ὀργάνωση νά παίξει ἕναν παρόμοιο ρόλο. Συνεπῶς, ἐπιχειροῦν νά ἐμποδίσουν τήν ἐμφάνιση τῆς γραφειοκρατίας, τῆς ἱεραρχίας καί τῶν ἔλιτ μέσ στίς ὀργανώσεις τους. Ἐπίσης προσπαθοῦν νά ξαναφτιάξουν τοὺς ἑατοὺς τους: νά ξεριζώσουν ἀπ' τήν προσωπικότητά τους ἐκεῖνα τὰ ἐξουσιαστικά χαρακτηριστικά καί τίς ἔλιτιστικές τάσεις πού ἀφομοιώνει κανεὶς στήν ἱεραρχική κοινωνία σχεδόν ἀπ' τῆ γέννα. Ἡ ἔγνοια τοῦ ἀναρχικοῦ κινήματος μέ τὸν τρόπο ζωῆς δέν εἶναι ἀπλῶς μιὰ ἐνασχόληση μέ τήν ὁλοκλήρωσή του, ἀλλά μέ τήν ὁλοκλήρωση τῆς ἴδιας τῆς ἐπανάστασης.*

Στò μέσο ὅλων τῶν θεολογικῶν διασταυρωνόμενων ρευμάτων τῆς ἐποχῆς μας πού προκαλοῦν σύγχυση, ἕνα ἐρώτημα πρέπει πάντοτε νά προβάλλουμε: γιατί, διάολε, προσπαθοῦμε νά κάνουμε τήν ἐπανάσταση; Θά ἐπιχειρήσουμε νά τήν κάνουμε

---

* Αὐτός ὁ στόχος εἶναι, μποροῦμε νά προσθέσουμε, πού γίνεται αἰτία τοῦ ἀναρχικοῦ ντανταϊσμοῦ, τῆς ἀναρχικῆς τρέλλας πού παράγει τίς γκρεμίσεις κατάληξης στά ξέλινα πρόσωπα τῶν τέπων τοῦ P. L. F. Ἡ ἀναρχική τρέλλα προσπαθεῖ νά σπιντρίψει τίς ἐσωτερικές ἀξίες πού κληρονομοῦνται ἀπ' τήν ἱεραρχική κοινωνία, νά διαρρήξει τίς ἀκαμψίες πού ἐνσταλλάζει ἡ ἀστική διαδικασία κοινωνικοποίησης. Κοιτολογία, εἶναι μιὰ προσπάθεια διάσπασης τοῦ ἔπεργῶ πού ἐξασκεῖ τόσο παραλοτικά ἐπίδραση στὸν ἀθρομητισμό, στή φαντασία καί στήν αἰσθαντικότητα κι ἐναφορῆς τῆς αἰσθητικῆς ἐπιθυμίας, τῆς δυνατοῦτητας καί τοῦ θαυμάσιου — τῆς ἐπανάστασης σὰν ἕνα ἀπελευθερωτικό, χαρομένο πανηγύρι.

για ν' αναδημιουργήσουμε την Ιεραρχία, γυροφέρνοντας ένα σπισταινό όνειρο μελλοντικής ελευθερίας μπρός στα μάτια της ανθρωπότητας; Για νά προαγάγουμε περαιτέρω την τεχνολογική πρόοδο, νά δημιουργήσουμε μιὰ ακόμη μεγαλύτερη αφθονία αγαθών απ' αὐτή πού ὑπάρχει σήμερα; Για νά ἐκδικηθοῦμε τὴν ἀστική τάξη; Για νά φέρουμε τὸ Προσθευτικό Ἐργατικό Κόμμα στὴν ἐξουσία; Ἡ τὸ Κομμουνιστικό Κόμμα; Ἡ τὸ Κόμμα τῶν Σοσιαλιστῶν Ἐργατῶν; Για νά χειραφετήσουμε ἀφαιρέσει δπως «Τὸ Προλεταριάτο», τὸν «Λαό», τὴν «Ἱστορία», τὴν «Κοινωνία»;

Ἡ για νά καταλύσουμε τελικὰ τὴν Ιεραρχία, τὴν ταξική κυριαρχία καὶ τὸν ἐξαναγκασμό — νά κάνουμε ἐφικτὸ γιὰ κάθε ἄτομο νά ἐλέγχει τὴν καθημερινή του ζωή; Για νά κάνουμε κάθε λεπτὸ τόσο θυμιάσιο ὅσο θὰ μπορούσε νά γίνει καὶ τὴ ζωὴ κάθε ἀτόμου μὲ ολοκληρωμένη ἐμπειρία; Ἄν ὁ ἀληθινὸς σκοπὸς τῆς ἐπανάστασης εἶναι νά φέρουμε τοὺς παλαιοντολογικοὺς ἀνθρώπους τοῦ P.L.P. στὴν ἐξουσία, δὲν ἀξίζει νά γίνει. Δὲν χρειάζεσαστε ν' ἀπαντήσουμε στὰ κενὰ ἐρωτήματα γιὰ τὸ ἂν ἡ ἀτομικὴ ἀνάπτυξη μπορεῖ ν' ἀποκόπει ἀπ' τὴν κοινωνική καὶ τὴν κοινοδικὴ ἀνάπτυξη καταφανῶς, καὶ τὰ δυὸ πᾶνὲ μαζί. Ἡ βάση γιὰ ἓνα ολοκληρωμένο ἀνθρώπινο ὄν εἶναι μὲ ολοκληρωμένη κοινωνία· ἡ οὐσία γιὰ ἓνα ἐλεύθερο ἀνθρώπινο ὄν εἶναι μὲ ἐλεύθερη κοινωνία.

Παραμερίζοντας αὐτὰ τὰ θέματα ἀντιμετωπίζουμε ἀκόμη τὸ ἐρώτημα πού ἔθεσε ὁ Μάρξ στὰ 1850: πότε θ' ἀρχίσουμε νά ἐμπνεόμαστε ἀπ' τὸ μέλλον ἀντὶ ἀπ' τὸ παρελθόν; Πρέπει νά ἐπιτρέψουμε στοὺς νεκροὺς νά θάψουν τοὺς νεκροὺς τους. Ὁ Μαρξισμὸς εἶναι: νεκρὸς ἐπειδὴ ἦταν ριζωμένος σὲ μιὰ εποχὴ ὑλικῆς σπάνης, περικορισμένη στὶς θανατότητές της ἀπ' τὴν ὑλικὴ στέρηση. Τὸ σπουδαιότερο κοινωνικὸ μήνυμα τοῦ Μαρξισμοῦ εἶναι ὅτι ἡ ἐλευθερία ἔχει ὑλικὲς προϋποθέσεις — πρέπει νά ἐπιβιώσουμε ὥστε νά ζήσουμε. Μὲ τὴν ἀνάπτυξη μιᾶς τε-

χνολογίας που δεν θά ήταν δυνατόν να συλληφτεί ούτε απ' το πιο παρατραδηγμένο διήγημα επιστημονικής φαντασίας των ημερών του Μάρξ, ή δυνατότητα μιας κοινωνίας που θά ξεπεράσει την εποχή της σπάνης βρίσκεται τώρα μπροστά μας. Όλοι οι θεσμοί της βιοκτητικής κοινωνίας — ή τζιική κυριαρχία, ή ιεραρχία, ή πατριαρχική οικογένεια, ή γραφειοκρατία, ή πόλη, το κράτος — έχουν εξαντληθεί. Σήμερα, ή αποκέντρωση δεν είναι μόνο ένα επιθυμητό μέσο για την επαναφορά της ανθρώπινης κλίμακας, αλλά είναι αναγκαία για ν' αναδημοουργήσουμε βιώσιμα οικοσυστήματα για να σώσουμε τη ζωή σ' αυτόν τον πλανήτη απ' τις καταστροφικές μολυντικές ουσίες και τη διάβρωση του εδάφους, για να διατηρήσουμε μίαν ατμόσφαιρα στην οποία να μπορούμε ν' αναπνεύουμε, να διατηρήσουμε την ισορροπία στη φύση. Η προαγωγή του αυθορμητισμού είναι αναγκαία αν πρόκειται ή κοινωνική επανάσταση να θέσει κάθε άτομο κύριο της καθημερινής του ζωής.

Οι παλιές μορφές αγώνα δεν εξαφανίζονται εντελώς με την αποσύνθεση της ταξικής κοινωνίας, αλλά υπερβαίνονται απ' τις προοπτικές μιας αταξικής κοινωνίας. Δεν μπορεί να υπάρξει κοινωνική επανάσταση αν δεν κερδίσουμε τους εργάτες, συνεπώς πρέπει να έχουν την ενεργό συμπαράστασή μας σε κάθε αγώνα που αναλαμβάνουν ενάντια στην εκμετάλλευση. Μαχόμαστε ενάντια στα κοινωνικά εγκλήματα όπουδήποτε κι αν εμφανίζονται — και ή βιομηχανική εκμετάλλευση είναι ένα σημαντικό κοινωνικό εγκλημα. Στόν ίδιο βαθμό εγκλήματα είναι ο ρατσισμός, ή άρνηση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης, ο ιμπεριαλισμός και ή φτώχεια — κι επίσης ή μόλυνση, ή γαϊδουρική εξάπλωση των πόλεων, ή κακοήθης κοινωνικοποίηση των νέων και ή σεξουαλική καταπίεση κι απώθηση. Όσο για το πρόβλημα να κερδίσουμε την εργατική τάξη με το μέρος της επανάστασης, πρέπει να 'χουμε πάντοτε στο νοῦ μας ότι μιὰ προϋπόθεση για την ύπαρξη της αστικής τάξης είναι ή ανάπτυξη τῶν προλεταριάτου. Ο καπιταλισμός σάν κοινωνικό

σύστημα προϋποθέτει την ύπαρξη καί των δυο τάξεων καί διαιωνίζεται απ' την ανάπτυξη καί των δυο τάξεων. Αρχίζουμε νά υπονομιεύουμε τίς προϋποθέσεις της ταξικής κυριαρχίας στό βαθμό πού υποβάλλουμε την αποταξοποίηση των μη άστικών τάξεων, τουλάχιστον θεσμικά, ψυχολογικά καί πολιτιστικά.

Γιά πρώτη φορά στην ιστορία, ή άναρχική φάση πού έρχεται όλες τίς μεγάλες επαναστάσεις του παρελθόντος, είναι δυνατόν νά διατηρηθεί σάν μόνιμη κατάσταση, απ' την προηγμένη τεχνολογία της εποχής μας. Οι άναρχικοί θεσμοί αυτής της φάσης — οι συνελεύσεις, οι έργαστασιακές επιτροπές, οι επιτροπές δράσης — μπορούν νά σταθεροποιηθούν σάν στοιχεία μιας άπελευθερωτικής κοινωνίας, σάν στοιχεία ενός νέου συστήματος αυτόδύθιγης. Θα οικοδομήσουμε, επιτέλους, ένα κίνημα πού θα μπορεί νά τά υπαρσαστεί; Μπορούμε νά δημιουργήσουμε μία οργάνωση από *grupo de afinidad* πού νά είναι ίσχυρή καί θαλυθεί μέσα σ' αυτούς τους επαναστατικούς θεσμούς; Ή θα οικοδομήσουμε ένα ιεραρχικό, συγκεντρωτικό, γραφειοκρατικό κόμμα πού θα επιχειρήσει νά τούς κυριαρχήσει, νά τούς υποσκελίσει καί τελικά νά τούς καταστρέψει;

"Ακου Μαρξιστή: Ή οργάνωση πού προσπαθούμε νά οικοδομήσουμε άνακαθρεφτίζει τό είδος της κοινωνίας πού ή επανάστασή μας θα δημιουργήσει. Ή θα πετάξουμε τό παρελθόν — τόσο απ' τον έαυτό μας όσο καί απ' τίς ομάδες μας — ή άπλώς δέν θα κερδίσουμε κανένα μέλλον.

Νέα Υόρκη
Μάγς 1969

ΜΙΑ ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΠΑΝΩ ΣΤΑ GRUPOS DE AFINIDAD

Τὸ grupo de afinidad (γυροῦπο ντέ ἀφινιδάδ) ἦταν τὸ ὄνομα μιᾶς ὀργανωτικῆς μορφῆς ποὺ ἐπινοήθηκε στὶς προ-Φρανκικὲς μέρες γιὰ ν' ἀποτελέσει τὴ βάση τῆς τριμερῆς Federación Anarquista Ibérica, τῆς Ἰβηρικῆς Ἀναρχικῆς Ὀμοσπονδίας. (Ἡ F.A.I. ἀποτελοῦνταν ἀπ' τοὺς ἰδεαλιστικοὺς μαχητὲς τῆς Confederacion Nacional de Trabajo, Ἐθνικῆς Συναμοσπονδίας Ἑργασίας, τῆς τεράστιας ἀναρχοσυνδικαλιστικῆς ἑργατικῆς ἑνώσεως). Μιὰ δουλικὴ μίμηση τῶν μορφῶν ὀργάνωσης καὶ μεθόδων τῆς F.A.I. δὲν θὰ ἦταν οὔτε δυνατὴ, οὔτε ἐπιθυμητὴ.

Οἱ Ἴσπανοὶ ἀναρχικοὶ τῆς δεκαετίας τοῦ '30 ἀντιμετώπιζαν τελείως διαφορετικὰ κοινωνικὰ προβλήματα ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἀντιμετωπίζουν οἱ Ἀμερικάνοι ἀναρχικοὶ σήμερα. Ἡ μορφή τοῦ grupo de afinidad, πάντως, ἔχει χαρακτηριστικὰ ποὺ εἶναι ἐφαρμοσμένα σὲ κάθε κοινωνικὴ κατάσταση καὶ αὐτὰ συχνὰ ἔχουν ἀσυνείθιστα υιοθετηθεῖ ἀπ' τοὺς Ἀμερικάνους ριζοσπάστες ποὺ ὀργανίζουν τὶς ὀργανώσεις ποὺ προκύπτουν ἔτσι, «κολεκτίβες», «κοινότητες» ἢ «οἰκογένειες».

Τὸ grupo de afinidad θὰ μπορούσε εὐκολὰ νὰ θεωρηθεῖ ὡς ἓνας νέος τύπος ἐκτεταμένης οἰκογένειας, στὴν ὁποία οἱ δεσμοὶ συγγένειας ἀντικαθίστανται ἀπὸ στενὲς ἀνθρώπινες σχέσεις—σχέσεις βασισμένες σὲ κοινὲς ἐπαναστατικὲς ἰδέες καὶ πρακτικὴ. Παλὸ πρὶν κερδίσει δημοσιότητα ἡ λέξη «φυλὴ» στὴν Ἀμερικάνικη ἀντικουλτούρα, οἱ Ἴσπανοὶ ἀναρχικοὶ ὀνόμαζαν τὶς συνε-

λεύσεις τους *assembleas de las tribus* — συνελεύσεις τῶν φυλῶν. Κάθε *grupo de afinidad* σκόπιμα κρατείται μικρὸ ὥστε νὰ ἐπιτρέπει τὸ μεγαλύτερο βαθμὸ στενῶν σχέσεων ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς πού τὸ ἀποτελοῦν. Αὐτόνομη, κοινοβιακὴ κι ἄμεσα δημοκρατικὴ, ἡ ὁμάδα συνδυάζει τὴν ἐπαναστατικὴ θεωρία μὲ τὸν ἐπαναστατικὸ τρόπο ζωῆς στὴν καθημερινή της συμπεριφορά. Δημιουργεῖ ἕναν ἐλεύθερο χῶρο στὸν ὁποῖο οἱ ἐπαναστάτες μποροῦν νὰ ξαναφτιάξουν τοὺς ἑαυτοὺς τους ἀτομικὰ κι ἐπίσης ὡς κοινωνικὰ ὄντα.

Τὰ *grupos de afinidad* προτίθενται: νὰ λειτουργήσουν ὡς καταλύτες μὲς στὸ λαϊκὸ κίνημα, κι ὄχι ὡς «πρωτοπορίες» προμηθεύουν πρωτοβουλία καὶ συνείδηση, ὄχι ἕνα «γενικὸ ἐπιτελεῖο» καὶ μὲ πηγή «διαταγῶν». Οἱ ὁμάδες πληθαίνουν σὲ μοριακὸ ἐπίπεδο κι ἔχουν τὸ δικό τους «κίνημα Μπράουν».* Τὸ ἂν θὰ συνδεθοῦν ἢ θὰ διαχωριστοῦν καθορίζεται ἀπ' τὴς ζωντανῆς καταστάσεις κι ὄχι: ἀπὸ γραφειοκρατικὲς προσταγῆς συνταγμένες ἀπὸ ἕνα ἀπακρυσμένον κέντρο. Κάτω ἀπὸ συνθήκες ἀνοιχτῆς πολιτικῆς καταπίεσης τὰ *grupos de afinidad* ἀντιστέκονται ἐξαιρετικὰ ἐνάντια στὴν ἀστυνομικὴ διείσδυση. Λόγω τῆς στενότητος τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν συμμετεχόντων, οἱ ὁμάδες εἶναι δύσκολο νὰ διαβρωθοῦν καί, ἀκόμα κι ἂν συμβεῖ αὐτό, δὲν ὑπάρχει κανένας συγκεντρωτικὸς μηχανισμὸς πού νὰ προμηθεύσει στὸ χαφιέ μὲ συνολικὴ θεώρηση τοῦ κινήματος ὡς σύνολο. Ἀκόμη καὶ κάτω ἀπὸ τέτοιες συνθήκες, τὰ *grupos de afinidad* μποροῦν ἀκόμη νὰ διατηρήσουν ἐπαφὴ τὸ ἕνα μὲ τ' ἄλλο μέσω τῶν ἐντύπων καὶ τῶν προκηρύξεών τους. Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, κατὰ τὴ διάρκεια περιόδων ἔντονης δραστηριότητος τίποτε δὲν ἐμποδίζει τὰ *grupos de afinidad* ἀπ' τὸ νὰ δουλεύουν στενὰ μαζί πάνω σ' ὁποιαδήποτε κλίμακα πού θ' ἀπαιτεῖται μιὰ ζωντανὴ κατάσταση. Μποροῦν εὐκόλα νὰ ὁμοσπονδοποιη-

* Σ.τ.Μ. Θεωρία γιὰ τὴν ὄσταση τῶν ἀερίων ποτ' ἔχει τὰ μόρια τῶν ἀερίων δὲν ἔχουν μεγάλη σύνδεση μεταξὺ τους καὶ περιφέρονται ἐλεύθερα καὶ τοχαῖα.

θούν μέσω τοπικών, περιφερειακών ή εθνικών συμβουλίων για να εκφράσουν κοινή πολιτική και μπορούν να δημιουργούν προσωρινές επιτροπές δράσης (όαν αυτές των Γάλλων φοιτητών και εργατών στα 1968) για να συντονίζουν συγκεκριμένους στόχους. Τα grupos de afinidad, πάντως, είναι πάντοτε ριζωμένα στο λαϊκό κίνημα. Είναι άφροσωμένα στις κοινωνικές μορφές που δημιουργεί ο επαναστατημένος λαός κι όχι σε μίαν άπρόσωπη γραφειοκρατία. Σάν αποτέλεσμα της αυτονομίας και του τοπικού τους χαρακτήρα οι ομάδες διατηρούν μίαν ευαίσθητη εκτίμηση των νέων δυνατοτήτων. "Έντονα πειραματικές και ποικίλες στους τρόπους ζωής, δρουν σάν έρεθίσματα τόσο ή μίξ για τήν άλλη όσο και για τὸ λαϊκό κίνημα. Κάθε ομάδα προσπαθεί ν' αποκτήσει τις πηγές που χρειάζονται για να λειτουργήσει σὲ μεγάλο βαθμό με τὰ δικά της μέσα. Κάθε ομάδα επιζητεί ένα ολοκληρωμένο σώμα γνώσης κι εμπειρίας ώστε ν' αντιπαρέλθει τούς κοινωνικούς και ψυχολογικούς περιορισμούς που επιβάλλει ή αστική κοινωνία πάνω στην ατομική ανάπτυξη. Κάθε ομάδα ως πυρήνας συνείδησης κι εμπειρίας, επιχειρεί να προαγάγει τὸ αὐθόρμητο επαναστατικό κίνημα του λαού μέχρι σ' ένα σημείο όπου ή ομάδα θά μπορεί τελικά να εξαφανιστεί μέσα σὲ οργανικές κοινωνικές μορφές που δημιουργεί ή επανάσταση.

«Η απόλυτη άρνηση του κράτους είναι αναρχισμός — μίξ κατάσταση στην οποία οι άνθρωποι απελευθερώνουν όχι μόνο τήν «ιστορία», αλλά όλες τις άμεσες περιστάσεις της καθημερινής τους ζωής. Η απόλυτη άρνηση της πόλης είναι κοινότητα — μίξ κοινότητα στην οποία τὸ κοινωνικό περιβάλλον αποκεντρώνεται σὲ ολοκληρωμένα, οικολογικά ισορροπημένα κοινόδια. Η απόλυτη άρνηση της γραφειοκρατίας είναι: άμεσες, σὲ αντιβιαστολή πρὸς τις μεσολαβημένες, σχέσεις — μίξ κατάσταση στην οποία ή ανεπρόσωπη αντικαθίσταται από πρόσωπο με πρόσωπο σχέσεις σὲ μίξ γενική συνέλευση ελεύθερων ατόμων. Η απόλυτη άρνηση της συγκενρωτικής οικονομίας είναι περι-

φερειακή οικόπεχνολογία — μιὰ κατάσταση στην ἑποία τὰ ἔργα τῆς παραγωγῆς πλάθονται σύμφωνα μὲ τὴς πλευτοπαραγωγικῆς πηγῆς ἑνὸς οἰκοσυστήματος. Ἡ ἀπόλυτη ἄρνηση τῆς πατριαρχικῆς οἰκογένειας εἶναι ἀπελευθερωμένη σεξουαλικότητα — στην ἑποία ὅλες οἱ μορφῆς σεξουαλικοῦ κανονισμοῦ ὑπερβαίνονται ἀπὸ μιὰν αὐτόνομη, ἀνεμπόδιστη ἔκφραση τοῦ ἐρωτισμοῦ ἀνάμεσα σὲ ἴσους. Ἡ ἀπόλυτη ἄρνηση τῆς ἀγορᾶς εἶναι καμμουνισμὸς — τὸν ἑποῖο τὴ συλλογικὴ ἀφθονία καὶ συνεργασία μεταμορφώνουν τὴ δουλειὰ σὲ παιχνίδι καὶ τὴν ἀνάγκη σ' ἐπιθυμία».

ΜΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΠΑΝΩ ΣΤΟ «ΑΚΟΥ ΜΑΡΞΙΣΤΗ!»

‘Ο Ρόμπερτ Κάρσον, σέ άρθρο που δημοσιεύθηκε στό τεύχος του ‘Απρίλη 1970 του *Monthly Review**, γράφει ότι ή «οδόσια» του «‘Ακου, Μαρξιστή!» είναι ότι «καταστρέφει τήν ταξική ανάλυση τής κοινωνίας και τής επαναστατικής δραστηριότητάς». Αύτή ή επίκριση διατυπώθηκε από πολλούς Μαρξιστές; που διάβασαν τή μικροσόφρα.**

‘Η κατηγορία του Κάρσον είναι τελείως παράλογη. Σοβαρά αμφιβάλλω αν επιχειρήσει τίποτε παραπάνω απ’ τό νά ρίξει μιá ματιά στή μικροσόφρα. ‘Ο Κάρσον συνεχίζει λέγοντας ότι ή προσέγγισή μου είναι «μη ιστορική» και ότι προσπαθεί νά προάγει ένα «χοντροκομμένο είδος άτομικιστικού αναρχισμού» — κι αυτό παρά τó γεγονός ότι ένα μεγάλο τμήμα τής μικροσόφρας επιχειρεί νά εξηγήσει σπουδαία ιστορικά διδάγματα από προηγουμένους επαναστάσεις και παρά τó γεγονός ότι ή μικροσόφρα είναι αναμφισβήτητα ενταγμένη στόν αναρχοκομμουνισμό.

Τό πιο ενδιαφέρον σχετικά μέ τίς επικρίσεις του Κάρσον είναι ότι αποκαλύπτει τό θεωρητικό επίπεδο πολλών Μαρξιστών. Προφα-

---

* (Σημ. του μεταφ.). Τό *Monthly Review* είναι τό μηνιαίο επω-μαρξιστικό περιοδικό που εκδίδουν ό Πόλ Σοσίζι, συγγραφέας, μαζί μέ τόν Πόλ Μπαράν, του «Μονοπωλιακού Κεφαλαίου» κι ό Χάρνι Μάγκντοφ, συγγραφέας τής «Εποχής του Ιμπεριαλισμού».

** Αύτή είναι μιá δικιά μου περιληπτική παρουσίαση, άρκιτών συζητήσεων πάνω στό «‘Ακου Μαρξιστή!», οι περισσότερες απ’ τίς όποιες έγιναν στό περί αναρχοκομμουνισμό μάθημά μου στό ‘Αντι-κα-νελιστήμιο *Ultimate*, ‘Απελευθερωτικό Σχολείο Νέας Υόρκης». Έχω συγκεντρώσει τίς αντιπροσωπευτικότερες και συχνότερα επαναλαμβανόμενες ερωτήσεις, που έθεσαν αυτοί που διάβασαν τή μικρο-σόφρα.

νώ; ὁ Κάρσον θεωρεῖ μιὰ μ ε λ λ ο ν τ ι σ τ ι κ ῆ* προσέγγιση ὡς «μὴ ιστορικῆ». Φαίνεται ἐπίσης ὅτι θεωρεῖ τὴ θέση μου ὅτι ἐλευθερία ἐπάγχει μόνο όταν κάθε άτομο ἐλέγχει τὴν καθημερινή του ζωὴ ὡς εἶνα χοντροκομμένο εἶδος ἀτομικιστικοῦ ἀναρχισμοῦ. Ἐδῶ μπαίνουμε στὴν καρδιά τοῦ προβλήματος. Ὁ μελλοντισμὸς κι ἡ ἀτομικὴ ἐλευθερία εἶναι πράγματα ἢ «τόσιαι» τῆς μπροσοῦρας. Ἡ ἀπάντηση τοῦ Κάρσον συμβιδάζεται ἀ κ ρ ι β ῶ ς μ' αὐτὸ ποὺ ἡ μπροσοῦρα ἐπιδιώκει ν' ἀποδείξει σχετικὰ μὲ τὸ Μαρξισμὸ σήμαρα, συγκεκριμένα ὅτι ὁ Μαρξισμὸς (δὲν ἀναφέρομαι στὸ Μάρξ ἐδῶ) ὁ ἔ ν εἶναι μελλοντιστικὸς κι ὅτι οἱ προοπτικὲς του δὲν εἶναι προσανατολισμέναι πρὸς τὴ συγκεκριμένη, ἐπαρξιακὴ ἐλευθερία, ἀλλὰ πρὸς μιὰν ἀφηρημένη ἐλευθερία, ἐλευθερία γὰ τὴν «Κοινωνία», γιὰ τὸ «Προλεταριάτο», γὰ κ α τ η γ ο ρ ί ε ς παρὰ γι' ἀνθρώπους. Ἡ πρώτη ἐπίκριση τοῦ Κάρσον, θὰ πρῶλει γὰ τοῦ'σω, θὰ πρεπε νὰ προσφερθεῖ ὄχι μονάχα ἐναντίον μου, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον τοῦ Μάρξ — στὸ μελλοντισμὸ του στὴ Δ ἔ κ α τ η ὄ ρ ὀ η Μ π ρ ε μ ἔ ρ τ' ὁ Ὁ Λ ο υ ὀ ὀ β ἰ κ ο ο Β ο ν α π ἄ ρ η γ. Ὅσο γιὰ τὴν κατηγορία ὅτι ἀντιτίθεμαι σὲ μιὰ ταξικὴ ἀνάλυση τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἀναστασιακῆς δραστηριότητα, χρειάζεται νὰ τὸ πῶ κώλας ὅτι μιὰ σταξικὴ ἀνάλυση διαχέει τὴ μπροσοῦρα; Εἶναι δυνατόν νὰ ἔχω χρησιμοποιοῦμαι ὄρους ὡς τὸ «καπιταλιστικὸς» καὶ τὸ «ἐστικὸς» χωρὶς νὰ δουλεύω πάνω σὲ μιὰ σταξικὴ ἀνάλυση; Ἀρχικὰ σκέφτηκα ὅτι δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἐπάρξει καμμιά ἀμφιβολία σχετικὰ μ' αὐτὸ τὸ θέμα. Ἀπὸ τότε ἔχω ἀλλάξει τὴν ἔκφραση σταξικὴ ἀνάλυση στὸ καιμένο μὲ τὸ σταξικὴ γραμμὴ κι ἴσως θὰ πρεπε καλύτερα νὰ εἶχα ἐξηγήσει τὴ διαφορά ποὺ ἐπιδιώκεται ν' ἀποδοθεῖ μ' αὐτὴ τὴν ἀλλαγὴ.

Αὐτὸ ποὺ σ ἰ ἂ λ ἦ θ ε ἰ α λέει ὁ Κάρσον εἶναι ὅτι δὲν ἔχω μιὰ Μ α ρ ξ ι σ τ ι κ ῆ «σταξικὴ ἀνάλυση» — μιὰ σταξικὴ ἀνάλυση στὴν ὅλοια τὸ βιομηχανικὸ προλεταριάτο ὀδηγεῖται σ' ἐπανόσταση ἀπ' τὴν ἀρχαία καὶ τὴν ἐξαθλίωση. Προφανῶς ὁ Κάρσον ἐπιθέτει ὅτι ἡ παραδοσιακὴ σταξικὴ γ ρ α μ μ ῆ τοῦ Μάρξ ἐξαντλεῖ διὰ ὄσα μπορούσν νὰ εἰπωθοῦν γιὰ τὸν ταξικὸ ἀγῶνα. Καὶ σ' αὐτὸ τὸ σημείο, κάνε πάρα πολλές ἐπιθέσεις. Δὲν χρειάζεται παρὰ νὰ στραφοῦμε στὸν Μπλακσθνιν, γιὰ παράδειγμα, γιὰ νὰ βροῦμε μιὰ σταξικὴ ἀνάλυση, ποὺ ἦταν πολὺ διαφορετικὴ, ἀπ' αὐτὴ τοῦ Μάρξ — καὶ πιὸ ἱγκρη σήμαρα. Ὁ Μπλακσθνιν πίστευε ὅτι τὸ βιομηχανικὸ προλεταριάτο κατὰ κανένα τρόπο δὲν ἀποτελεῖ τι, ν πιὸ ἐπαναστατικὴ τάξη στὴν κοινωνία. Ποτε δὲν τοῦ ἀναγνώρισηκε ὅτι πρόσβλεπε τὴν ἀ σ τ ι κ ο π ο ἰ ῆ σ η τῆς βιομηχανικῆς ἐργατικῆς τάξης μὲ τὴν

(Σημ. τοῦ μετφ.). Μελλοντιστικὸς — μετάφραση τοῦ futuristic, τρέπος σκέψης ποὺ προσβλέπει στὸ μέλλον, ὅπως αὐτὸ ἀντικαθρεφίζεται στίς δυνατότητες τῆς ἐπάρχουσα κατῶστασης.

ανάπτυξη της καπιταλιστικής βιομηχανίας. Σύμφωνα με την άποψη του Μπακούνιν, η πιο επαναστατική τάξη δεν ήταν το προλεταριάτο — «η·ά τάξη πάντοτε αξιανόμενη σ' αριθμους και πειθαρχημένη, ενωμένη, οργανωμένη απ' τους ίδιους τους μηχανισμούς της καπιταλιστικής παραγωγής» (Μάρξ) — αλλά η ξεριζωμένη άγροτιά και οι déclassés της·όλης, τ' άγροτικά κι αστικά στοιχεία λούμπεν ποδ τόσο έντονα περιφροούσε ο Μάρξ. Δεν χρειάζομαστε να πάμε μακρότερα απ' τα αστικά κέντρα της Άμερικής — για να μὴν αναφεροόμε στους όριζώνες της Άσίας — για να βροθμε πόσο ακριβής ήταν ο Μπακούνιν σέ σύγκριση με τον Μάρξ.

Όπως φάνηκε, η ανάπτυξη της καπιταλιστικής βιομηχανίας όχι μόνο «πειθαρχούσε», «ένωσε» κι «όργανωσε» την έργατική τάξη αλλά, ά κ ρ ι β ώ ς μ' α ό τ ά τ ά μ έ τ ρ α, έκπέλιψε το προλεταριάτο επί γενεές. Σέ αντιδιαστολή, οι μεταβατικές και λομπτενοποιημένες τάξεις της κοινωνίας σήμερα (όπως οι μαθηροι, οι Τσικάνος*, οι Ινδιάνοι, η περιθωριακή νεολαία, άνθρωποι σαν τους φοιτητές, τους διανοούμενους και τους καλλιτέχνες, ποδ δεν είναι ριζωμένοι στο έργοστασιακό σύστημα και τους νέους έργάτες κι εργάτριες των όκοίων η έποτέλεια στην ήθισή της δουλειάς έχει κλοτιστεί από πολιτιστικούς παράγοντες) είναι τα ριζοσπαστικότερα στοιχεία στον κόσμο σήμερα.

Μιά «ταξική ανάπτυξη» δεν άρχίζει, οπτε τελειώνει αναγκαστικά με τη μορφή ποδ της έδωσε ο Μάρξ το όκτωτο έννατο αίώνα, μ·ά μορφή ποδ τη θεωρώ έντελώς άνακριβή. Ό ταξικός άγώνας, παραλέρα, δεν άρχίζει οπτε σταματάει στο σημείο της παραγωγής. Μπορεί να έμφανιστεί μέσα απ' τη φτώχεια των άνέργων και των άνικανων για έργασία, πολλοι απ' τους όποιους δεν έχουν δουλέψει οπτε μιά μέρα στη βιομηχανία· μπορεί να έμφανιστεί μέσα από μιά νέα αίσθηση δεγνατότητας· ποδ σ'γά-σιγά διακοτίζει την κοινωνία — απ' την ένταση μεταξύ «αυτοδ ποδ έπαύχει» κι «αυτοδ ποδ θά μποροούσε να έπαύξει» — ποδ διαισθόει μέσα σ' όλες οδσιαστικά τις παραδοσιακές τάξεις· μπορεί να έμφανιστεί μέσα απ' την πολιτιστική και φυσική άποσένθεση της παραδοσιακής ταξικής δομής, πάνω στην όποία βασίστηκε η κοινωνική σταθιρότητα του καπιταλισμοδ. Τελικά, κάθε ταξικός άγώνας δεν είναι αναγκαστικά επαναστατικός. Ό ταξικός άγώνας μεταξύ του Ρωμάλου προλεταριάτου και πατριότισο* ήταν άποφασιστικά άντιδραστικός και τελικά κατέληξε όπως παρατήρησε ο Μάρξ στις πρώτες γραμμές του Κομοσνιστικοδ Μαυιφέστοο, «στην κοινή καταστροφή των άντιμαχόμενων τάξεων».

* (Σημ. του μετρ.). Οι Μεξικάνοι και Πορτορικανοι μετανάστες.

* (Σημ. του μετρ.). Λατινικά στο κείμενο.

Σήμερα, όχι μόνο η φτώχεια, αλλά επίσης κι ένας σχετικός βαθμός αφθονίας προξενεί επαναστατικό αναβρασμό — ένας παράγοντας που ποτέ δεν πρόβλεψε ο Μάρξ. 'Ο καπιταλισμός, έχοντας κάνει το ντεμπούτο του προλεταριοποίησης τους *déclassés* των πόλεων, τελειώνει τώρα τον κύκλο της ζωής του δημογραφίας νέους *déclassés* των πόλεων, συμπεριλαμβάροντας περιπλανώμενους νέους βιομηχανικούς εργάτες κι εργάτριες που δεν παίρνουν κι ατά σοβαρά τις δουλειές, την αγροστασιακή πειθαρχία ή την ήθυση της δουλειάς. Αυτό το στρώμα των *déclassés* βασίζεται πάνω σε μια νέα οικονομική βάση — σε μια τεχνολογία που μπορεί να ξεπεράσει την εποχή της σπάνης, στον ατοματισμό, σ' ένα σχετικό βαθμό ελκτικής αφθονίας — και προεικονίζει πολιτιστικά την άταξια της κοινωνία που με τόση ευσέβεια ένοραματιζόνται οι Μαρξιστές ως μέλλον της ανθρωπότητας. Θα σκοφτόταν κανείς ότι αυτή η εκκλησιαστική διαλεκτική, αυτή η «άρνηση της άρνησης», θα είχε διεγείρει την αντίληψη των βαθυστάχαστων διανοητών του Μαρξιστικού κινήματος.

Θά ήταν όσπολο να διασηθοομε μια επανάσταση σ' όποιαδήποτε βιομηχανικά προηγμένη καπιταλιστική χώρα χωρίς την ύποστηρίξη του βιομηχανικού προλεταριάτου.

Φυσικά. Και το «'Ανος, Μαρξιστή!» καθόλου δεν ισχυρίζεται ότι μια κοινωνική επανάσταση είναι άρνητη χωρίς τη συμμετοχή του βιομηχανικού προλεταριάτου. 'Η προσφορά, μάλιστα, προσπαθεί να δείξει πως μπορεί να καρδηθεί το προλεταριάτο στο πλαίσιο του επαναστατικού κινήματος με το να επικαίνομε σε θέματα που άφορον την ποιότητα της ζωής και της δουλειάς. Σερμωνά, φυσικά, με τους αντι-εξουσιαστές Μαρξιστές και τους αναρχοσυνδουλιαστές που προβάλλουν το σύνθημα εργατική διεύθυνση της παραγωγής. 'Αναρωτιέμαι, πάντως, αν από το σύνθημα πηγαίνει άρκετά μακριά σήμερα. 'Υποψιάζομαι ότι οι εργάτες, όταν σ' αποταλέσουν μέρος της επαναστατικής ροής, σ' άπαιτήσουν πολύ περισσότερα από έλεγχο των εργοστασίων. Νομίζω ότι θα άπαιτήσουν την έξάλειψη του μόχθου ή, πράγμα που είναι το ίδιο, έλευθερία άπ' τη δουλειά. Ξίγουμε, ένας περιθωριακός τρόπος σκέψης άναπτύσσεται άνάμεσα σε παιδιά από οίκογένειες της εργατικής τάξης — γυμνασιακάια που άνηράζονται άπ' την κολλτοόρα της νεολαίας.

'Αν και πολλοί άλλοι παράγοντες ίσως συμβάλλουν στη δημιουργία αυτής της κατάστασης, παραμένει άληθινό ότι οι εργάτες σ' άναπτύζουν επαναστατικές άπόψεις στο βαθμό που άρροθται τα παραδοσιακά χαρακτηριστικά της εργατικής τάξης. Οι νέοι εργάτες, νομίζω, σε άξανάμενο βαθμό σ' άπαιτούν έλεύθερο χρόνο, την κατάργηση της άλλοτρωμένης δουλειάς και την κατάργηση της δουλειάς

καθαυτής. Ὁ νεαρός Μάρξ, θὰ μοροθοσα νὰ προσθέσω, δὲν ἦταν ἀ-
 διάφορος πρὸς τὴν ἀνάπτυξη μὴ συμβατικῶν ἀξιών στὸ προλεταριά-
 το. Στὴν Ἄ γ ρ ί α Ο ί κ ο γ έ ν ε ι α ἀναφέρει μὲ προφανῆ
 συμπίπτουσα ἕνα κορίτσι τῆς Παριζιάνικης ἐργατικῆς τάξης στὸν Π ε -
 ρ ι π λ α ν ώ μ ε ν ο Ἴ ο υ δ α ἰ ο τοῦ Γιουσιζίν Σοῦ ποῦ δίνει
 τὸν ἔρωτα καὶ τὴν ἀφοσίωσή της ἀδόξωτα, περιφρονώντας τὸ γάμο
 καὶ τὶς ἀστικὲς συμβάσεις. Σημειώνει, ἐπιτολεῖ μιὰν ἀληθινὰ ἀν-
 θρώπινη ἀντίθεση πρὸς τὴν ἐποκριτικὴ, στενωκάροδη, ἐργατικὴ σέ-
 ζυγο τοῦ ἀστοῦ, πρὸς ὀλόκληρο τὸν κύκλο τῆς ἀστικῆς τάξης, δηλα-
 δῆ, πρὸς τὸν ἐπίσημο κύκλο. Ἡ ἐργατικὴ τάξη, κατὰ τὴν ἀποψη τοῦ
 νεαροῦ Μάρξ, εἶναι ἡ ἀρνηση τοῦ καπιταλισμοῦ ὄχι μόνον στὸ δι-
 ἐκφέρει ὀλοκληρωτικὴ ἀλλοτρίωση, ἐποθιδασμὸ καὶ ἀποκτήνωση, ἀλ-
 λά ἐπίσης στὸ δι καταβάσκει στὶς δυνάμεις τῆς ζωῆς καὶ στὶς ἀν-
 θρώπινες ἀξίες. Δυστυχῶς, παρατηρήσεις τοῦ εἰδους αὐτοῦ τείνουσιν
 νὰ ξεθωριασοῦν καθὼς ὁ σοσιαλισμὸς τοῦ Μάρξ καθίσταται σ' ἀξια-
 νόμητο βαθμὸ ἀντικαιμουνικὸς καὶ ἐκλιστημονικὸς (παρὰ τὸ τί θὰ
 λέγαν οἱ θαυμαστὲς τῶν περιφημῶν — ἀλλὰ ἀμετάφραστον καὶ λίγο
 διαδασμένων — *Gründrisse*). Ὁ κατοπινὸς Μάρξ ἀρχίζει νὰ ἐξο-
 μνεῖ τὰ ἀστικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἐργάτη — τὴν ἐκπαιδαγίαν,
 ἐπραχτικότητα καὶ ἐραλισμὸν του — σὰν τ' ἀπαράιτητα χαρακτη-
 ριστικὰ γιὰ μιὰν ἀναστατικὴν τάξη.

Ἡ προσέγγιση ποῦ ἀκολούθησε ὁ Μάρξ στὴν Ἄ γ ρ ί α Ο ί -
 κ ο γ έ ν ε ι α ἦταν, νομίζω, ἡ σωστή. Παγιδευμένος ἀπ' τὴν ἀν-
 τίληψη δι ἡ ἐργατικὴν τάξη, ὡς τάξη, συναγαγίαν τὴν κατα-
 στροφὴ τῆς ταξικῆς κοινωνίας, ὁ Μάρξ δὲν εἶδε δι αὐτὴ ἡ τάξη
 ἦταν ὁ δεύτερος ἐπίτοξ τῆς ἀστικῆς τάξης. Μόνον ἕνα νέο πολιτι-
 στικὸ κίνημα θὰ μοροθοσε ν' ἀλλάξει τὸν τρόπο σκέψης τοῦ προλε-
 ταριάτου — καὶ νὰ τὸν ἀποπρολεταριοποιήσει. Ἡ εἰρωνία εἶναι δι
 τὰ κορίτσια τῆς Παριζιάνικης ἐργατικῆς τάξης τῆς νεότητος τοῦ
 Μάρξ δὲν ἦταν βιομηχανικὲς ἐργάτριες, ἀλλὰ ἀνθρώποι μεταδατι-
 κῶν τάξεων ποῦ βρισκοῦνταν μεταξὺ τῆς παραγωγῆς μεγάλης καὶ
 μικρῆς κλίμακας. Ἦταν σὲ μεγάλο βαθμὸ λουμπενικοποιημένα στοι-
 χεῖα, ὅπως οἱ *sans-culottes* τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης.

Ἄν ἡ ἀνάλυση στὸ «Ἄκου, Μαρξιστὶ!» ἔχει σταξικὴν ὁδοση,
 ποῖα εἶναι ἡ φῶση τοῦ ταξικοῦ ἀγῶνα;

Ὁ ταξικὸς ἀγῶνας δὲν ἔχει γιὰ κέντρο του μόνον τὴν ἑλισθ ἐκ-
 μετάλλεση, ἀλλὰ καὶ τὴν πνευματικὴν ἐκμετάλλεση. Ἐκπικρόθε-
 τα, ἐντελῶς νέα ζητήματα ἐμφανίζονται: ἡ ἀμφισβήτηση τῆς ἐξο-
 σιαστικῆς συμπεριφορῆς, ἡ ποιότητα τῆς δουλειᾶς, ἡ ὀικολογία (ἡ,
 δοσμένα μὲ γενικότερους ὄρους, ψυχολογικὴ καταπίεση καὶ κατα-
 πίεση τοῦ περιβάλλοντος). Παρακέρρα, οἱ ἀλλοτριωμένοι καὶ κατα-

πισμένοι τομείς της κοινωνίας είναι τώρα ή π λ ε ι ο ψ η φ ί α τοῦ λαοῦ, κι ὄχι μιὰ μονάχα τάξη προσδιορισμένη ἀπ' τὴ σχέση της μὲ τὰ μέσα παραγωγῆς· οἱ ριζοσπαστικότερες ἀλλὰ καὶ οἱ πιὸ ἀπειλοθερωτικὲς «συνειδήσεις» ἐμφανίζονται στὶς νεότερες, ὄχι στὶς πιὸ «ἐδραιωθεῖς» ομάδες. Ὅροι ὅπως τὸ «τάξεις» καὶ «ταξικὸς ἀγώνας», ἐννοούμενοι σχεδὸν ἐξολοκλήρου ὡς οικονομικὲς κατηγορίες καὶ σχέσεις, εἶναι πολὺ μονόπλευροι γιὰ νὰ ἐκφράσουν τὴ γ ε ν ί κ ε σ η τοῦ ἀγῶνα. Χρησιμοποιεῖστε ἀπὲς τὶς περιορισμένους ἐκφράσεις ἂν θέλετε (ὁ στόχος εἶναι ἀκόμη μιὰ ἀρχοσα τάξη καὶ μιὰ ταξικὴ κοινωνία), ἀλλὰ ἀπὲς τὴ ὀρολογία, μὲ τὶς παραδοσιακὰς τῆς ἀποχρῶσεις, δὲν ἀντινακλᾷ ὅλο τὸ κλάτος καὶ τὴν πολυδιάστατη φύση τοῦ ἀγῶνα. Λέξεις σὰν τὸ «ταξικὸς ἀγώνας» δὲν ἀγκυλιάζουν τὴν πολιτιστικὴ καὶ πνευματικὴ ἐξέγερση τοῦ λαμβάνει χώρα μαζὶ μὲ τὸν οικονομικὸ ἀγῶνα.

Τὸ «Ἄκου, Μαρξιστὴ!» λέει πολλὰ γιὰ τὶς δυνατότητες μιᾶς κοινωνίας ποῦ θὰ ξεπεράσει τὴν ἐποχὴ τῆς σπάνης, ἀλλὰ τί γίνεται μὲ τὶς πραγματικότητες; Ὑπάρχει ἀκόμη μεγάλη φτώχεια καὶ κείνα στὶς Η.Π.Α. Ὁ πληθωρισμὸς εἶναι ἕνα ἐπιδεινωμένο πρόβλημα, γιὰ νὰ μὴ μιλήσουμε γιὰ τὴν ἀνεργία, τὶς ἄθλιες συνθήκες στέγασης, τὶς φολετικὲς διακρίσεις, τὶς ἀξήσεις στὴν ἔνταση τῆς δουλειᾶς (speed-ups), τὴ γραφειοκρατία στὶς ἐργατικὲς ἐνώσεις καὶ τὸν κίνδυνο τοῦ φασισμού, τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ καὶ τοῦ πολέμου.

Τὸ «Ἄκου, Μαρξιστὴ!» γράφτηκε γιὰ ν' ἀσχοληθεῖ μὲ τὶς ἀπλοποιήσεις τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων (τὶς οικονομικὲς καὶ τριτοκοσμικὲς ἀπόψεις ἐννοεῖς) ποῦ ἀναπτύσσονται στὴ «Νέα Ἀριστερά.» Ἡ «μετὰ τὴν ἐποχὴ τῆς σπάνης» ἀποψη ποῦ προαγγίζει στὴν μπροσοῦρα δὲν εἶχε σχεδιαστεῖ γιὰ ν' ἀντικαταστήσει τὴ μιὰ ἀπλοποίηση (ταξικὸς ἀγώνας) μὲ μιὰν ἄλλη (οὐτοπία). Ναι, ἀπὲς οἱ οικονομικὲς, φολετικὲς καὶ γραφειοκρατικὲς πραγματικότητες ὄφιστανται γιὰ ἐπιτομύτρια ἀνθρώπων στὶς Η.Π.Α. καὶ στὸ ἐξωτερικὸ. Κάθε ἀναστασιακὸ κίνημα ποῦ δὲν ἀσχολεῖται ἐνεργητικὰ καὶ μαχητικὰ μ' ἀπὲς εἶναι τόσο διαστρεβλωμένο, ὅσο κι ἕνα κίνημα ποῦ ἀσχολεῖται μ' ἀπὲς περισσότερο ἢ λιγότερο ἀπόλυτα, ἀποκλείοντας ὅλες τὶς ἄλλες. Πρόθεσή μου διὰ γράφω γιὰ τὴν οἰκολογία, τὴν οὐτοπία, τὴν κουλτοῦρα τῆς νεολαίας, τὴν ἀλλοτρίωση καὶ τὶς δυνατότητες μιᾶς ἐποχῆς ποῦ ξεπερνάει τὴ σπάνη εἶναι νὰ βοηθήσω νὰ γεφυρωθεῖ ἕνα μεγάλο χάσμα στὴ ριζοσπαστικὴ θεωρία καὶ πράξη*, κι ὄχι νὰ δημοσοργήσω ἕνα ἀκόμη χάσμα.

* (Σημ. τοῦ μεταφ.) Ἑλληνικὰ στὸ καιμένο.

Τὸ ἀληθινὰ σκοπεῖο κρῶβλημα ποῦ ἀντιμετωπίζομε εἶναι πῶς οἱ πραγματικότητες τῆς παρούσας κοινωνίας τῆς σπάνης σχετίζονται μὲ — καὶ προσδιορίζονται ἀπὸ — τίς δυνατότητες μιᾶς μελλοντικῆς κοινωνίας ποῦ θὰ ξεπεράσει τὴ σπάνη. Ὅσον ἀφορᾷ αὐτὸ τὸ ἀληθινὰ διαλεκτικὸ κρῶβλημα, οἱ θαυτοτόχαστοι διανοητὲς τῆς «ἀριστερᾶς» φαίνονται ἀπίστευτα ἐλαφρόμοαλοι καὶ στενὰ ἐμπειρικοί. Στὸ βιομηχανολογημένο Δυτικὸ κόσμο, ἡ σπάνη πρέπει νὰ ἐπιβληθεῖ μὲ τὸ ζῶρι, τόσο μεγάλο εἶναι τὸ παραγωγικὸ δυναμικὸ τῆς τεχνολογίας. Σήμερα, ὁ οικονομικὸς σχεδιασμὸς ἔχει ἓνα βασικὸ σκοπὸ: νὰ περαιοῖται μιὰν ἐξαιρετικὰ προηγμένη τεχνολογία μῆσα σ' ἓνα ἐμπορευματικὸ πλαίσιο. Πολλὰ ἀπ' τὰ κοινωνικὰ προβλήματα ποῦ γίνονταν ἀνεκτὰ σχεδὸν καθηκτικὰ μιὰ γενεὰ πρὶν, θεωροῦνται τῶρα ἀνοπόφορα γιατί ἡ ἔνταση μεταξὺ «αὐτοῦ ποῦ ἐπάρχει» κὶ «αὐτοῦ ποῦ θὰ μπορούσε νὰ ἐπάρξει» ἔχει φτάσει σ' ἓνα σημεῖο ποῦ «αὐτὸ ποῦ ἐπάρχει» φαίνεται ἐντελῶς παράλογο. Αὐτὴ ἡ ἔνταση προσδίδει ἓναν ἐκρηκτικὸ χαρακτήρα σὲ πολλὲς πραγματικότητες ποῦ προκαλοῦσαν μονάχα σπίθες διαμαρτυρίας ἓνα τέταρτο τοῦ αἵωρα πρὶν. Παραπέρα, ἡ ἔνταση μεταξὺ «αὐτοῦ ποῦ ἐπάρχει» κὶ «αὐτοῦ ποῦ θὰ μπορούσε νὰ ἐπάρξει» προσδιορίζει ὅλα τὰ παραδοσιακὰ οικονομικὰ καὶ κοινωνικὰ ζητήματα ποῦ εἶχαν ἀπασχολήσει τὰ ριζοσπαστικὰ κινήματα ἐπὶ γενεᾶς. Δὲν μπορούμε πιά ν' ἀσχοληθοῦμε μ' αὐτὰ τὰ ζητήματα ἐπαρκῶς, ἐκτὸς ἀν τὰ δοῦμε κάτω ἀπ' τὸ φῶς τῶν οικονομικῶν, κοινωνικῶν καὶ πολιτιστικῶν δυνατοτήτων μιᾶς κοινωνίας ποῦ θὰ ξεπεράσει τὴν ἀποχὴ τῆς σπάνης.

Ἄς παροσιᾶσω ἓνα συγκεκριμένο παράδειγμα. Ὑποθέστε δι ἀγωνίζονται οἱ ἀνεργεὶς μητέρες γιὰ ν' αὐξήσουν τὰ ἐπιδόματα ἀνεργίας τους. Στὸ παρελθόν, οἱ μητέρες ὀργανώνονταν ἀπὸ φιλελεύθερες ὁμάδες ἢ Σταλινικῶς κωλοφοροῦσαν αἰτήσεις, ὀργανώνονταν διαδηλώσεις καὶ Ἰ σ ω ς καταλαμβάνονταν ἓνα ἢ δύο κέντρα κοινωνικῆς προνοίας. Σχεδὸν πάντοτε, μιὰ ἀπ' τίς ὁμάδες ἢ κόμματα προωθοῦσε ἓναν ἐκπονήφιον ὁ ὁποῖος ἐνοεῖ τὰς μεταρρυθμίσεις ποῦ ὑποσχόταν δι, ἀν θὰ ἐκλερόταν, θὰ μάχονταν «ἀνευδῶτως» γιὰ ὑψηλότερες δαπάνες κοινωνικῆς προνοίας. Ὁλόκληρος ὁ ἀγῶνας ἀφομοιώνονταν ἀπὸ τίς ὀργανωτικὲς μορφὲς καὶ θεσμοὺς τοῦ συστήματος — οἱ τοπικὲς συναντήσεις τῶν μητέρων (μὲ τὸ πατρὸνδρομα τῶν «ὀργανωτῶν» ποῦ κινοῦν τὰ νήματα), οἱ τοπικοὶ τρέκιοι δράσης (αἰτήσεις, διαδηλώσεις, ἐκλογὲς γιὰ δημόσιο ἀξίωμα) καὶ ἴσως ἓνα μικρὸ ποσὸ ἀμεσης δράσης. Τὸ ζήτημα τέλειωνε μ' ἓνα συμβιβασμὸ πᾶνω σὲ ἀξίσεις τῶν ἐπιδομάτων κὶ ἴσως μιὰ δόση τοπικῆς ὀργάνωσης γιὰ τὰ ἐπιβλέπει (κὶ ἀργότερα νὰ ξεπολίσει) τοὺς μελλοντικῶς ἀγῶνες γύρω ἀπὸ ζητήματα κοινωνικῆς προνοίας.

Ἐδῶ ἡ πραγματικότητα θριάμβευε πλήρως πᾶνω στὴ δυνατότητα. Στὴν καλύτερη περίπτωσι, ὀρισμένες μητέρες «ριζοσπαστικοῦσαν», ποῦ σήμαινε δι ἐντάσσονταν σὲ (ἢ θὰ χρησιμοποιοῦν-

ταν διδάσκοντα από) οργανώσεις όπως το Κομμουνιστικό Κόμμα για να προάγουν την πολιτική τους έπιρροή. "Όσο για τις απόλο:πες μητέρες, επέστρεφαν στην ξαφίλα και κοινοτοπία της καθημερινής τους ζωής και στους ποικίλους βαθμούς παθητικότητας. Τίποτε δεν άλλαξε στ' αλήθεια γ' αυτούς που δεν μαλακίζονταν ως «άρχηγοί», «πολιτικοί» κι «οργανωτές».

Για τους επαναστάτες με μιá «συνείδηση που ξεπερνάει την έποχή της σπάνης» (για να χρησιμοποιήσω τη φράση του Τόνι Γκίτλιν), αυτή ή κατάσταση θα ήταν απρόφορη. Χωρίς να χάσουν την έπαφή με τα συγκεκριμένα ζητήματα που άρχικά αποτέλεσαν τα κίνητρα του άρνα, οι επαναστάτες θα προσπαθούσαν να λειτουργήσουν ως καταλύτες για ένα πλέγμα σχέσεων μεταξύ των μητέρων έξολοκλήρου διαφορετικών άπ' τις σχέσεις που επιβάλλει το συντησιμένο οργανωτικό σχήμα. Θα προσπαθούσαν να έπισχέσουν μιá βαθιά άσθηση κοινότητας, μιá ολοκληρωμένη ανθρώπινη σχέση που θα μεταμόρφωνε την ίδια την έποκειμενικότητα των ανθρώπων που θα 'ταν άνακατεμένοι. Οι ομάδες θα ήταν μικρές ώστε να έπιτευχθεί ή πλήρης συμμετοχή του κάθε σχετικού. Οι προσωπικές σχέσεις θα ήταν στενές, κι όχι πολιτικοποιημένες. Οι άνθρωποι θα γ ν ω ρ ί ζ ο ν τ α ν μεταξύ τους, θ' ά ν τ ι μ ε τ ώ π ι ζ α ν ό ένας τον άλλο· θα έ ν ι ω θ α ν ό ένας τον άλλο θέλοντας να πετύχουν τις πιο ολοκληρωμένες, μη άλλοτριωμένες σχέσεις. Οι γυναίκες θα συζητούσαν τόσο τον σεξισμό όσο και τα έπιδόματα άνεργίας, την άνατροφή των παιδιών όσο και τις παρενοχλήσεις άπ' τους ίδιοκτητες, τα όνειρα και τις έλπίδες τους όσο και το κόστος ζωής.

'Απ' αυτές τις στενές σχέσεις ίσως θ' άνέκτισσαν ένα άλληλο-δοθηθικό σύστημα σχέσεων, έγνιας και άλληλεγγύης στην καθημερινή ζωή. Οι γυναίκες θα μπορούσαν να συνεννάζονται για να δημιουργήσουν ένα σύστημα κοκλικής έναλλαγής της φροντίδας των παιδιών, τη συλλογική άπορά καλής τροφής σ' έξαιρετικά χαμηλές τιμές, το κοινό μαγείρεμα και συμμετοχή στα γεύματα, την άλληλο-εκμάθηση χρήσιμων τεχνικών γνώσεων και νέων κοινωνικών ίδεών, την έπίσχυση δημοφρικών ταλέντων και πολλές άλλες κοινά μοιρασμένες άμπειρίες. Κάθε όψη της ζωής που θα μπορούσε να έξερεσηθεί και ν' άλλαχτεί θα 'ταν ένα μέρος του νέου είδους σχέσεων. Αυτό ή «έκτεταμένη οικογένεια» — βασισμένη σε στενές προσωπικές σχέσεις και συλλογικές δραστηριότητες — θ' άντικαθιστούσε τις σχέσεις που μεσολαβούναι από «οργανωτές», «προέδρους», μιá «επιλεστική έπιρροή», Τ ο ό ς Κ α ν ό ν ε ς Τ ά ξ ε ω ς τ ο θ Ρ ό μ π ε ρ τ*, τις έλίτ και τους πολιτικούς που άσκοβν χιρα-ρώρηση.

* (Σημ. τ. μετφ.) 'Η στερεότυπη διατέπωση του κοινοδολετι-

Ὁ ἄνθρωπος γιὰ ἀξιώσεις ἐπιδομάτων θὰ ἐπακτινύεται πέρα ἀπ' τὸ σόστημα κοινωνικῆς προνοίας στὰ σχολεῖα, νοσοκομεία, στὴν ἀστονομία, στὰ πολιτικὰ καὶ ψυχολογικὰ κέντρα τῆς γειτονιάς, στὴ φυσικὴ καὶ αἰσθητικὴ τῆς διαμόρφωση, στὰ μαγαζιά, στοὺς γιαιτροὺς καὶ δικηγόρους τῆς περιοχῆς καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς — μέχρι τὴν ἴδια τὴν οἰκολογία τῆς περιοχῆς.

Ὅ,τι ἔχω πεῖ πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα θὰ μπορούσε νὰ εφαρμοστεῖ σὲ κάθε ζήτημα — ἀνεργία, ἀθλιές συνθήκες στέγασης, ρατσισμῷ, συνθήκες δουλειᾶς — στὸ ὅποιο μιὰ ἐπιτολὴ ἀφομοίωση ἀστικῶν ἐνάτων λειτουργίας ἐμφανίζεται μὲ τὸ μανθῶ τοῦ «ρεαλισμοῦ» καὶ τῆς «πραγματικότητας». Τὸ νέο πλῆγμα σχέσεων ποὺ θὰ μπορούσε ν' ἀναπτυχθεῖ ἀπὸ ἕνα ἄνθρωπο γιὰ ζητήματα κοινωνικῆς προνοίας εἶναι οὐτοπικὸ μόνον μὲ τὴν ἐννοια ὅτι ἡ πραγματικότητα πληροφορεῖται καὶ κλάθεται ἀπὸ μιὰ συνείδηση ποὺ ξεπερνάει τὴν ἐποχὴ τῆς σπάνης. Τὸ μέλλον διαπερνᾷ τὸ παρὸν ἀνακλάθει τὸν ἐρόλο μὲ τὸν ὅποιο οἱ ἄνθρωποι ἐδρανώονται καὶ τοὺς στόχους γιὰ τοὺς ὁποίους ἀγωνίζονται.

Ἴσως μιὰ προοπτικὴ ποὺ ξεπερνάει τὴν ἐποχὴ τῆς σπάνης εἶναι ἐπιτολὴ στὴς Η.Π.Α. καὶ τὴν Ἑβρώπη, ἀλλὰ εἶναι ὀσκόλο νὰ δεῖ κανεὶς πῶς μιὰ τέτοια προοπτικὴ μπορεῖ νὰ ἔχει ὅποια-δήποτε σχέση μὲ τὸν Τρίτο Κόσμο, ὅπου ἡ τεχνολογικὴ ἀνάπτυξη εἶναι ἐπιτολῶς ἀνεπαρκῆς γιὰ νὰ ἱκανοποιήσει τίς πιὸ στοιχειώδεις ἀνάγκες τοῦ λαοῦ. Φαίνεται ὅτι ἡ ἀντι-ἐξοσσιαστικὴ ἐπανάσταση καὶ οἱ μὴ ἐξαναγκαστικὲς, ἀμειολάβητες κοινωνικὲς μορφές ποὺ εἶναι ἐπιτολῆς γιὰ τίς Η.Π.Α. καὶ τὴν Ἑβρώπη θὰ ἔπρεπε ν' ἀντικατασταθοῦν ἀπ' τὸν ἀσθηρὸ σχεδιασμὸ ἐξαιρετικῶς συγκεντρωτικῶν, ἐξαναγκαστικῶν θεσμῶν στὴν Ἄσια, Ἀφρική καὶ Λατινικὴ Ἀμερική. Ὁ Κάρλ Ὑγκλεσμυ* ἔχει ἀκόμη προβάλλει τὸ ἐπιχείρημα ὅτι γιὰ νὰ βοηθησομε ἀστές τίς ἡπείρους νὰ φτάσουν τὸ ἐπίκεδο τῶν Η.Π.Α., θὰ ἔπρεπε οἱ Ἀμερικανοὶ νὰ δουλεύουν δέκα μὲ δώδεκα ὥρες τὴν ἡμέρα γιὰ νὰ παράγουν τ' ἀναγκαῖα ἀγαθά.

Νομίζω ὅτι πρέπει νὰ διαλόσομε τὴ σέγγουση ποὺ ἔπαρχει σχετικῶς μὲ τὸν Τρίτο Κόσμο. Ἀστέ ἡ σέγγουση, ἀπειλομένη ἐν μέρει στὴν ἐπιφανειακότητα τῆς γνώσης μας σχετικῶς μὲ τὸν Τρίτο Κόσμο, ἔχει

ποὺ ἐρόπου «οὐζητήσεως» — πότε σηκῶνεις χέρι, πότε κάθεται, πῶς γίνονται προτάσεις, κ.λ.π.

* (Σημ. τ. μετφ.) Ὁ Κάρλ Ὑγκλεσμυ ἦταν ἀπ' τὰ ἡγετικὰ στελέχη τῆς S.D.S. ποὺ ἀργότερα τὸ γόρισαν στὸ «νω-μαρξισμὸ» καὶ τὸ μεταρροθμισμὸ.

βιάζει εξαιρετικά τὰ ριζοσπαστικά κινήματα στὸν Πρῶτο Κόσμο. Ἡ «τριτοκοσμικὴ» ἰδεολογία στὶς Η.Π.Α., προάγοντας μιὰν ἀσπλόδοξη μίμηση τῶν κινήματων στὴν Ἀσία καὶ τὴ Λατινικὴ Ἀμερικὴ, ὀδηγεῖ σὲ μιὰ παρακαμψὴ τῶν κοινωνικῶν στόχων στὸν Πρῶτο Κόσμο. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι οἱ Ἀμερικάνοι ριζοσπάστες ἔχουν συχνὰ δυσκολίαν τοῦς στόχους τοῦ Ἀμερικάνικο ἰμπεριαλισμοῦ δημιουργώντας ἕνα «ξένο» κίνημα ποῦ δὲν ἀναφέρεται στὰ ντόπια ζητήματα. Τὸ «Κίνημα» (δ,τιδήποτε κι ἂν σημαίνει αὐτὸ) ἀπομονώνεται, κι ὁ Ἀμερικάνικος λαὸς εἶναι πρόσφορο ἔδαφος γὰρ κάθε τάση, τόσο ἀντιδραστικὴ ὅσο καὶ φιλελεύθερη, ποῦ ἀναφέρεται στὰ προβλήματα τοῦ.

Νομίζω ὅτι θὰ «πρεπε ν' ἀρχίσουμε μὲ ὀρισμένα στοιχειώδη. Στὸν Τρίτο Κόσμο δὲν ἔχει ξεσπάσει μιὰ «σοσιαλιστικὴ ἐπανάσταση». Πρέπει κανεὶς ν' ἀγνοεῖ ἐντελῶς τὸ Μαρξισμό — τὴν κόβια ἰδεολογία αὐτῶν ποῦ φετιχοποιοῦν τὸν Τρίτο Κόσμο — ὥστε νὰ παραγνωρίσει τὴν «λ η θ ι ν ἠ» φάση τοῦ ἀγῶνα στὴν Ἀσία, Ἀφρικὴ καὶ Λατινικὴ Ἀμερικὴ. Ἀπὲς οἱ περιοχὲς θέτουν σὰν στόχους τοὺς ἀκόμη πράγματα ποῦ ὁ καπιταλισμὸς πέτυχε γιὰ τίς Η.Π.Α. καὶ τὴν Εὐρώπη περισσότερο ἀπὸ ἕναν αἰῶνα πρὶν — ἔθνικὴ ἐποικίωση, ἔθνικὴ ανεξαρτησία καὶ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξη. Ὁ Τρίτος Κόσμος ὅποτε ἀπὸ τοὺς τοὺς στόχους σὲ μιὰ ἐποχὴ ποῦ ὁ κρατικὸς καπιταλισμὸς ἐπικρατεῖ ἐντελῶς στὶς Η.Π.Α. καὶ στὴν Εὐρώπη, μὲ ἀποτέλεσμα οἱ κοινωνικὲς τοῦ θανάμεις νὰ ἔχουν ἕναν ἐξαιρετικὰ κρατικιστικὸ χαρακτήρα. Ὁ «σοσιαλισμὸς» καὶ οἱ προηγμένες μορφὲς κρατικοῦ καπιταλισμοῦ δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ διαχωριστοῦν, ἰδιαιτέρα διὰ τὴν ἀντίληψιν ποῦ ἔχει κανεὶς γιὰ τὸ «σοσιαλισμὸς» εἶναι ἐξαιρετικὰ σχηματικὴ. Ντῶστε τὴν ἱεραρχία μὲ μιὰ κόκκινη σημαία, κερδίτε τὸ πιὸ χοντροκομμένο σῶστημα πρωταρχικῆς συσσώρευσης κι ἀναγκαστικῆς κολεκτιβοποίησης μὲ ἠθορεῖς σχετικά μὲ τὰ συμπεράσματα τοῦ «Λαοῦ» ἢ τοῦ «Προλεταριάτου», συγκαλύψτε τὴν ἱεραρχία, τὸν ἔλιτισμὸν κι ἕνα ἀστυνομικὸ κράτος μὲ τεράστια πορτρέτα τῶν Μάρξ, Ἐνγκελς καὶ Λένιν, τολῶστε «Κόκκινα Βιβλιαράκια» ποῦ προσκαλοῦν τὴν πιὸ ἐξοστιαστικὴ κολακεία καὶ κηρύττουν τίς πιὸ κενὲς κοινοτοπίες στὸ ὄνομα τῆς «διαλεκτικῆς» καὶ τοῦ «σοσιαλισμοῦ» — κι ὁ πιὸ ἀφελὴς φιλελεύθερος ποῦ εἶναι ἀπογοητευμένος ἀπ' τὴν ἰδεολογία τοῦ, μὰ ποῦ ἀκόμη δὲν ἔχει καθόλου συνειδητοποιήσει τὴν ἀστικὴν πλῆσιν ἔγκερφαλον ποῦ ἔχει ἐποστει στὴν πατριαρχικὴ οἰκογένεια καὶ στὸ ἐξοστιαστικὸ σχολεῖο, μπορεῖ νὰ γίνῃ ξαφνικὰ ἕνας φλεγγόμενος «ἐπαναστάτης» σοσιαλιστής.

Ἡ ὅλη διαδικασία εἶναι ἀθησιαστικὴ — κυρίως γιὰ τὴν ἀντιφάσκει πρὸς κάθε ὄψιν τῆς πραγματικότητας. Μπαίνει κανεὶς στὸν πειρασμὸν νὰ ξεφωνήσει: «Ἄκου εὖ μαλάκα! Βοήθησε τὸν Τρίτο Κόσμο ἀγωνιζόμενος ἐναντὶα στὸν καπιταλισμὸν στὸ ἐσωτερικὸ! Μὴν ἀποστατεῖς κερδόμενος κάτω ἀπ' τίς φοβὲς τοῦ Χὸ καὶ τοῦ Μάο διὰ τὴν ἀληθινὴν σου δουλειὰ εἶναι ν' ἀνατρέφεις τὸ ντόπιον καπιταλισμὸν ἀσχο-

λοθμενος με τις δυνατότητες μιᾶς Ἀμερικάνικης ἐπανάστασης! Ἀνά-
 πεξε μιὰν ἐπαναστατικὴν προσπάθεια στὸ ἐσωτερικὸ γιατί κάθε ἐπα-
 ναστατικὴ προσπάθεια ἐδῶ εἶναι ἀ ν α γ κ α σ τ ι κ ἄ διεθνοστι-
 κὴ κι ἀντι-ιμπεριαλιστικὴ, ὁσοδήποτε κι ἂν περιορίζονται οἱ στόχοι
 κι ἡ γλώσσα τῆς στὴν Ἀμερικάνικη κατάσταση. Ἡ ἐχθρότητα τοῦ
 Ὀγκλεσμπι πρὸς μιὰ προσέγγιση ποῦ ξεπερνᾷ τὴ σπάνη πάνω στὴ
 βάση ὅτι θὰ πρέπει νὰ δουλέψουμε δέκα ἢ δώδεκα ὥρες τὴν ἡμέρα
 γὰ ν' ἀντιμετωπίσουμε τὶς ἀνάγκες τοῦ Τρίτου Κόσμου, εἶναι ἀπλῶς
 γελοία. Τὸ νὰ ἐπιθέσουμε διὲς ἢ ἐργάσιμη μέρα ὅ' ἀξιεθῆι μετὰ ἀπὸ
 μιὰ Ἀμερικάνικη ἐπανάσταση, ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ νὰ προσκαλοῦμε τὴν
 ἦιτα τῆς πρὶν δοθεῖ τὸ πρῶτο χιόπημα. Ἄν, μὲ κάποιον θεωματοειδῆ
 τρόπο, ἐπρόκειτο νὰ πεθῆι ἡ ἐπανάσταση τοῦ Ὀγκλεσμπι, σίγου-
 ρα ὁ Ἀμερικάνικος λαὸς δὲν ὄ' ἀποδεχόταν μιὰ ἀξιεθμένη ἐργάσιμη
 μέρα δίχως ἕναν ἰσχυρὸ, συγκεντρωτικὸ κεντρικὸ μηχανισμό ποῦ χτυ-
 πᾷ τὸ μαστιγίδι τοῦ πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια ὀλόκληρου τοῦ πληθου-
 σμοῦ. Στὴν περίπτωσιν αὐτὴ, ἀναρωτιέται κανεὶς τί εἶδος «βοήθειας»
 θὰ «προσφέρῃ» ἕνα τέτοιο καθεστῶς στὸν Τρίτο Κόσμο.

Ὅπως πολλοὶ ἀπ' τοὺς «Τριτοκοσμικοὺς» ζηλωτῆς, ὁ Ὀγκλεσμπι
 φαίνεται νὰ ἔχει μιὰν ἄλλοιπῃ γνώσιν γιὰ τὸ βιομηχανικὸ δυναμικὸ
 τῆς Ἀμερικῆς καὶ γιὰ τὶς ἀληθινῆς ἀνάγκες τοῦ Τρίτου Κόσμου. Πε-
 ρίπου τὰ ἑβδομήντα τοῖς ἑκατὸ τῆς Ἀμερικάνικης ἐργατικῆς δύνα-
 μης δὲν κάνουν ἀπολύτως καμμιά παραγωγικὴ δουλειὰ ποῦ θὰ μπο-
 ροῦσε νὰ μεταφραστῆι σὲ ὅρους πραγματικῆς παραγωγῆς ἢ διατή-
 ρησης; ἐνὸς ὀρθολογιστικοῦ συστήματος διανομῆς. Ἡ δουλειὰ τους
 σὲ μὲγάλον βαθμὸν περιορίζεται στὸ νὰ ἐπηρεᾶται τὴν ἐμπορευματοστὴν
 οἰκονομία — καταχωρήσεις σὲ φακέλλους, ταξινομήσεις, σύνταξιν τι-
 μολογιῶν, καταχωρήσεις σὲ λογιστικὰ βιβλία καταστάσεων ζημιῶν
 καὶ κέρδους, προσαρτῆ τῶν πωλήσεων, διαφήμιση, λιανικὸ ἐμπόριον,
 χρηματοδότηση, τὸ χρηματιστήριον, ἡ κυβερνητικὴ δουλειὰ, ἡ στρατι-
 ωτικὴ δουλειὰ, ἡ ἀστυνομικὴ δουλειὰ, κ.τ.λ. *ad nauseam*. Περίπου
 τὸ ἴδιον ποσοστὸ τῶν παραγόμενων ἀγαθῶν εἶναι τέτοια σκοπεῖδια,
 ποῦ ὁ κόσμος ἐθελοντικῶς θὰ ἔλασε νὰ τὰ καταναλῶναι σὲ μιὰ ἀπε-
 λευθερωτικῆν κοινωνία. Οἱ ὥρες δουλειᾶς θὰ μειώνονταν σὲ τεράστιον
 βαθμὸν μετὰ ἀπὸ μιὰ ἐπανάσταση χωρὶς νὰ χάσουμε ἐψηλὴ παραγω-
 γικὴ ἀπόδοση, ἂν δεχτοῦμε διὲς ἢ διαθέσιμη ἐργατικὴ προσφορά καὶ
 οἱ πρῶτες; ὅλες θὰ χρησιμοποιοῦνταν ὀρθολογιστικῶς. Παρακέρα, ἡ
 ποιότητα τῆς παραγωγῆς θὰ βελτιώνονταν τόσο, ποῦ ἡ ἀνθεκτικότη-
 τα καὶ χρησιμότητα τῶν προϊόντων θὰ ἐξουδετέρωνε μὲ τὸ παραπάνω
 ὀλοιαδίποτε μείωση σὲ παραγωγικὸν δυναμικόν.

Ἄπ' τὴν ἄλλη μεριά, ἂς κοιτάξουμε προσεκτικότερα τὶς ἐλικῆς
 ἀνάγκες τοῦ Τρίτου Κόσμου. Ὡς Ἀντικοὶ, ἐμεῖς ἐπιθέτομε διὲς
 «αἰτίον» θέλον ἢ χρειάζονται τὸ ἴδιον εἶδος τεχνολογιῶν κι ἐμπορευ-
 μάτων ποῦ παρήγαγε ὁ καπιταλισμὸς στὴν Ἀμερικὴ καὶ στὴν Ἑὐ-
 ρῶπῃ. Αὐτὴ ἢ χοντροκομμένη ἐπιθέση ἐπιστηρίζεται ἀπ' τὸ φόβον

ποδ συνειδητά γεννάει η ιμπεριαλιστική ιδεολογία, ότι ένατομμέτρια μάχρων, καστανών και κίτρινων ανθρώπων πεινασμένα έκοφθαλιμοδν τις τερφόσιές εμας» κλοστοπαραγωγικές πηγές και έπίλεδο διαβίωσης. Ατή η ιδεολογία μδς έπενθομίζεi πόσο τυχεροί είμαστε «έμεις» ώς 'Αμερικανοί η Έβρωπαίοι ποδ άπολαμβάνοσμε τις εδλογίες τοδ σοστήματος της «έλευθέρης έπιχειρηματικής δραστηριότητος» και πόσο άπειλητικοί είναι εαυτοί, μολοσμένοι άπ' τή φτώχεια, τήν έξαθλίωση και τά θεινά τοδ άπερκληθσομοδ. 'Η ειρωνία είναι ότι οι «Τριτοκοσμομοι» ζηλωτές έχοσν κι αυτοί τήν ίδια ιδεολογία με τήν έννοια ότι κι αυτοί άντιλαμβάνοσνται τις 'Ασιατικές, 'Αφρικανικές και Λατινοαμερικάνικες άνάγκες με Δυτικοδς δροσς — μιá προσέγγιση ποδ θά μοροδοσε νά όνομαστέι η νοοτροπία Νκροδομα* τεχνολογικοδ γιγαντισμοδ. 'Ο,τιδήςποτε ζωντανό και ζωτικό στήν προκαπιταλιστική κοινωvία τοδ Τρίτου Κόσμοσ θσοιδίξεται στοδ διομηχανικό machiσμο**, ποδ άποκνέει τόν έρωμανιακό έλιτισμό τοδ πρόδοφατα προσηλιτισμένου άρσοενικοδ ριζοσπάστη.

* 'Ισως καμμιά περιοχή τοδ κόσμοσ δέν είναι περισσότερο κατέλληλη γιά μιάν οικοτεχνολογία άπ' τόν Τρίτο Κόσμο***. Τά μεγαλύτερα νμήματα της 'Ασίας, 'Αφρικής και Λατινικής 'Αμερικής δρισκοσνται στήν «ήλιακή ζώνη», μεταξό θόρειοσ και νότιοσ πλάτοσ 40 μοιρών, όποσ η ήλιακή ένέργεια μοροεί νά χρησιμοκοιηθεί με τήν μεγαλύτερη δυνατή άποτελοσματικότητα γιά διομηχανικοδς και οικιακοδς σκοποδς. Καινοδογγείσ, μικρής κλίμακας τεχνολογίες προσαρμόζοσνται εδοκολότερα άπ' όποσδήποτε άλλοσ στις έπανάντικτικες περιοχές. Πράγματι, οι μικρής κλίμακας «εκπνευτικέσ» τεχνολογίες είναι άπαραίτητες γιά τήν παραγωγική χρήση τών έδαφών ποδ άπαρχοσν στα ήμι-τροπικά, τροπικά και όρεινά κλίματα. 'Η άγροτιά σ' αυτές τις περιοχές έχει μιá μακρά παράδοση τεχνολογικής γνώσης στήν καλλιέργεια κλιμακωτών έπιπέδων και στήν κηποσορυσή, γιά τις όποιέσ μικρές μηχανές είναι κιόλας διαθόσιμες η μοροδοσν νά σχεδιαστοδν εδοκολα. Έχοσν γίνει μεγάλα έλματα προς τήν άνάπτυξη μιδς άρδοεντικής τεχνολογίας ποδ θά προμηθεθεί όλόκληρο τό χρόνο πηγές νεροδ γιά τή γεωργία και τή διομηχανία. Θά μοροδοσε νά γίνει ένας δίχως προηγοδμενο σενδοασμόσ μηχανής και χειροτεχνίας, τεχνών

* (Σημ. τοδ μετφ.) Πρόδοροσ της Γκάνα στοδ τέλοσ της δεκαετίας τοδ '50 και στις άρχές της δεκαετίας τοδ '60.

** (Σημ. τοδ μετφ.). 'Απ' τό Ισπανικό macho = σοέπερ άντρακλας.

*** Οι έναλλακτικέσ λύσεισ σε μιá Δυτικοδ τόποσ τεχνολογία γιά τόν Τρίτο Κόσμο και η έπίλυση τοδ «κληθσοσμιακόδ προβλήματος» στήν περιοχή αυτή θ' άναλοθεί λεπτομερειακά στοδ έπόμενο διβλίο μου, 'Ο μ έ θ ο σ τ ο δ ε π ε ρ - π λ η θ υ σ μ ο δ (The Population Myth).

στις όποιες άπερχόσων άκόμη ατέες οι περιοχές. Με προόδους στο έκλιπεδο διαβίωσης και στην παιδεία, ό πληθυσμός ατέων τών περιοχών θά ίσορροποθνταν έπαρκώς, ώστε ν' αφαιρεθεί ή πίεση πάνω στην γή. Αυτό κοδ χειράζεται ό Τρίτος Κόσμος πάνω άπ' όλα είναι ένα όρθολογιστικό, πολύπλοκο δίκτυο έπικοινωνιών και συγκοινωνιών κοδ ν' αναδιανέμει την τροφή και τα έπεξεργασμένα προϊόντα άπ' τις πλοσσιες περιοχές σ' ατέες κοδ τα έχουν ανάγκη.

Μιά τεχνολογία ατισθ κοδ είδους θά μποροθσε ν' αναπτυχθεί για τον Τρίτο Κόσμο άρκητά κοργά άπ' την 'Αμερικάνικη κι Εθρωπαϊκή διομηχανία, χωρίς νά έπιβληθεί έπερβολική έπιδάρωση πάνω στις πλοστοπαραγωγικές πηγές τής Δόσης. 'Η όρθολογιστική χρήση μιάς τέτοιας τεχνολογίας προβποθέτει μιά σαρωτική κοινωνική επανάσταση στον ίδιο τον Τρίτο Κόσμο — μιά επανάσταση, νομίζω, κοδ σχεδόν άμέσως θ' άκολουθοθσε μιά κοινωνική επανάσταση στις Η.Π.Α. Με την κατωτροφή τής σιδερένιας γροθιάς κοδ ίμπεριαλισμοθ, μιά νέα προοπτική θά μποροθσε ν' άνοιχτεί για τον Τρίτο Κόσμο. Τό χωριό θ' άποκοθσε μιά νέα αίσθηση ενόττητας με την έξάλειψη τών τοπικών ιεραρχιών κοδ διορίζονται άπ' τις κεντρικές κοδαρτήσεις, οι όποιες ροσφοθν τό αίμα τών παρχιών. 'Η άμεση δημοκρατία, δηλαδή οι μορφές τής γενικευμένης άποδιοέθθωσης στην κοινωνία και στην οικονομία (γενικες συνελόσεις — έργοστασιακές έπιτροπές — έπιτροπές δράσης — συμβουλιакές όδμές), θά προοδιορίζε τή φρόση τής οικονομικής δραστηριόττητας. Θά μποροθσαμε τότε νά μιλήσομε για κατάργηση τής δουλειάς, κατάργηση κοδ έργοστασίου (μέσω τής άφομοίωσης του άπ' την κοινόττητα), σαρωτικές άλλαγές στην παραγωγική διαδικασία και στην τεχνολογία, κατάτμηση τών γαϊδοσρινά αναπτυγμένων πόλεων, εμφάνιση κοινωδιακών και άμεσων σχέσεων, αναβίωση τής φαντασίας, κοδ παιχνιδιοθ, κοδ πανηγυριοθ και κοδ "Ερωτα. Οι πλοστοπαραγωγικές πηγές κοδ Πρώτου Κόσμου θά μποροθσαν νά χρησιμοποιηθοθν για νά προόγουν τις πιο επαναστατικές κοινωνικές έναλλακτικές λύσεις — ένα λαϊκό κίνημα σέ άντιδιαστολή κοδς ένα έξουσιαστικό. άποκεντρωμένες, άμεσολάβητες σχέσεις σέ άντιδιαστολή κοδς τοθς σγκκεντρωτικόθ, μεσολαθημέτοος θεσμοθ*.

* Νομίζω διι περισσότερα θά μποροθσαμε νά μάθομε άπ' τον άντικτυλο κοδ είχε τό Ισπανικό άναρχικό κίνημα πάνω στην οικονομία κοδ χωριοθ, κοδ άπ' τον Μάο και τον Χό κι άπ' τα κίνηματα με τα όποία σσνδέθησαν. Δυστοχώς, κοδ λίγες πληροφορίες είναι διαθέσιμες σι' άγγλικά. 'Η σθθόρητη κατάληψη και κολεκτιβοποίηση τής γής άπ' τα Ισπανικά pueblos κοδτά τή διάρκεια τών πρώτων έβδομάδων τής έξέγερσης κοδ Φράνκο, μās προμηθεθεί ένα άπ' τα σποδοαιότερα παραδείγματα κοδ πώς μπορεί ν' άνταποκριθεί ή άγροτιά σέ μιά άντι-έξουσιαστική έπίδραση.

Θά ήταν δύσκολο νά ποῦμε τί είδους θεσμική δομή θά ἐμφανίζοταν ἀπό ἐπαναστατικές ἀλλαγές στόν Τρίτο Κόσμο καὶ ὅ ἀκολουθοῦσαν μετὰ ἀπὸ μιὰ πλήρη κοινωνική ἐπανάσταση στόν Πρώτο Κόσμο ἢ καὶ θά συνέβαιναν ἔτσι ἢ ἀλλιῶς. Μέχρι τώρα, ὁ Τρίτος Κόσμος ἔχει ἀναγκαστῆ ν' ἀγωνίζεται ἐνάντια στόν ἰμπεριαλισμὸ βασιζόμενος σὲ μεγάλο βαθμὸ σὲ δικὰ του μέσα. Ἄν καὶ ἐπῆρξε ἀρκετὴ διεθνὴς συμπαράσταση ἀπὸ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων στὴν Εὐρώπη καὶ στὶς Η.Π.Α. γιὰ τοὺς ἀγῶνες τοῦ Τρίτου Κόσμου, δὲν ἐπῆρξε καμμιά ἀληθινή, ἀνιδιοτελὴς ὅλησὶ ἐποστῆριξή ἀπ' αὐτὲς τὶς βασικὲς βιομηχανικὲς περιοχάς. Ἀναρωτιέται κανεὶς τί θά συνέβαινε ἂν μιὰ ἐπαναστατημένη Εὐρώπη καὶ Ἡνωμένες Πολιτεῖες ἀρχίζαν νὰ βοηθοῦν πλήρως καὶ ἀνιδιοτελῶς τὸν Τρίτο Κόσμο μὲ στόχο μόνον τὴν εὐημερία τῶν Ἀφρικανικῶν, Ἀσιατικῶν καὶ Λατινοαμερικανικῶν λαῶν. Πιστεύω ὅτι ἡ κοινωνική ἐξέλιξη στόν Τρίτο Κόσμο θά πάρει μιὰ κίω ἀντι-εξοσσιαστικὴ μορφή ἀπ' ὅτι ἐποφιαζόμαστε.

Ἄν οἱ Η.Π.Α. καὶ ἡ Εὐρώπη ἐλαῖραν μιὰ ἀντι-εξοσσιαστικὴ κατεῦθυνση, ἡ στρατηγικὴ βιομηχανικὴ θέση τους στὴν παγκόσμια οἰκονομία θά ἐδουλοῦσε, νομίζω, μιὰ ἀντι-εξοσσιαστικὴ ἐναλλακτικὴ λύση γιὰ τὸν Κόσμο σὲ σύνολό του. Ἡ ἐπανάσταση εἶναι κολητικὴ ἀκόμα καὶ ἂν γίνεται σὲ μιὰ σχετικὰ μικρὴ καὶ οἰκονομικὰ ἀσημαντὴ χώρα. Δὲν μπορῶ νὰ φανταστῶ ὅτι ἡ Ἀνατολικὴ Εὐρώπη θά μποροῦσε νὰ μείνει ἀνεπηρέαστὴ ἀπὸ τὶς ἐπιδράσεις μιᾶς ἀντι-εξοσσιαστικῆς ἐπανάστασης στὴ Δυτικὴ Εὐρώπη καὶ τὶς Η.Π.Α. Ἡ ἐπανάσταση σχεδὸν σίγουρα θά ἀγκάλιαζε τὴ Σοβιετικὴ Ἔνωση, δὲν ἐπάρχει μαζικὴ θυσανασχέτηση καὶ τελικὰ ὀλόκληρη τὴν Ἀσιατικὴν ἥπειρο. Ἄν κανεὶς ἀμφισβᾶλλει γιὰ τὴν πραγμάτωση αὐτῆς τῆς δυνατότητας, ἄς δεῖ τὸν ἀντίκτοπο τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης πάνω στὴν Εὐρώπη σὲ μιὰ ἐποχὴ καὶ ἡ παγκόσμια οἰκονομία ἦταν πολὺ λιγότερο ἀλληλεξαρτώμενη ἀπ' ὅτι σήμερα.

Μετὰ τὴν ἐπανάσταση, ὁ πλανῆτης ὅ ἀντιμετωπιζόταν ὡς σύνολο. Ἡ μετατόπιση τῶν πληθυσμῶν ἀπὸ περιοχὲς ὑψηλῆς πυκνότητας σ' ἄλλες χαμηλῆς, ἡ ἀνάπτυξη ὀρθολογιστικῶν, ἀνθρωπιστικῶν προγραμμάτων ἐλέγχου τῶν γεννήσεων προσανατολισμένων στὴ βελτίωση τῆς ποιότητος τῆς ζωῆς καὶ ἡ τροποποίηση τῆς τεχνολογίας πάνω σὲ οἰκολογικὲς γραμμὲς — ὅλ' αὐτὰ τὰ προγράμματα θά ἦταν στὴν ἡμερέσια διάταξη τῆς ἱστορίας. Πέρα ἀπ' αὐτὸ νὰ προτείνω ὀρισμένες βασικὲς καθοδηγητικὲς γραμμὲς ἐμπνευσμένες ἀπ' τὴν οἰκολογία, δὲν μπορῶ παρὰ νὰ φανταστῶ πῶς θά μποροῦσαν νὰ χρησιμοποιηθοῦν οἱ κλοστοπαγωγικὲς πηγὲς τοῦ κόσμου γιὰ νὰ καλύψουν τὴ ζωὴ σὲ μεταναστατικὴ περίοδο. Ἀὐτὰ τὰ προγράμματα θά μποροῦσαν νὰ δοθοῦν μὲς ἀπ' τὴν πράξη καὶ ἀπὸ ἀνθρώπινες κοινότητες καὶ θά στέκονται σ' ἓνα πολὺ ὑψηλότερο ἐπίπεδο, πολιτι-

σικιά, ψυχολογικά και όλικά, απ' οποιαδήποτε κοινότητα ποδ έλάρχει σήμερα.

Το «'Ακου, Μαρξιστή!» φαίνεται νά είναι άρκετά έγκυρο ώς κριτική τών «χουδαίων» Μαρξιστών — Προοδευτικό 'Εργατικό Κόμμα, Τροτσκιστές κι άλλα κινήματα τής «Παλιάς 'Αριστεράς». 'Αλλά τί γίνεται με τούς πιό «πολιτισθέντους» Μαρξιστές — άνθρωπος σαν τόν Μαρκοξζε, τό Γκόρξ και τούς θαυμαστές του Γκράμσι; Σίγουρα, τό «'Ακου, Μαρξιστή!» αποκόιδει πάρα πολλά στήν «Παλιά 'Αριστερά» παίρνοντάς τη ώς σημείο έκκίνησης για μιá κριτική του Μαρξισμού.

'Ο Μαρκοξζε είναι ό πιό πρωτότοπος απ' τούς διανοητές ποδ έξκολουθούν νά όνομάζουν τούς έαυτούς τους Μαρξιστές και πράπει νά όμολογήσω ότι άκόμη και στα σημεία ποδ διαφωτώ μαζί του, βρίσκω ένδιαφέροντα αυτά ποδ λέει.

Μετά απ' ατή τήν έξαίρεση, διαφωνώ με τόν Ισχυρισμό ότι τό «'Ακου, Μαρξιστή!» είναι έγκυρο μόνο ώς κριτική τής «Παλιάς 'Αριστεράς». 'Η προσοδρα Ισχυρεί για όλους τούς τόπους Μαρξιστικής ιδεολογίας. Δτό πράγματα μ' έντοχλοθν με τά ώριμα γραπτά του Μάρξ: ή φρενο-αντικειμενικότητα τους και τά εμπόδια ποδ έγείρουν στήν οπτολική σκέψη. 'Η Μαρξική προσπάθεια, όπως διατυλώθηκε απ' τόν ίδιο τό Μάρξ, βάθυνε τήν πρώτη σοσιαλιστική παράδοση, αλλά έπίσης τή στένεψε και μακροπρόθεσμα αυτό αποκόιλεσε όπισθοδρόμηση.

Με τήν φρενο-αντικειμενικότητα έννοώ τόν έκπληκτικό βαθμό στον όποιο ό Μάρξ τατίισε τόν «έπιστημονικό σοσιαλισμό» με τόν έπιστημονισμό του δέκατου ένάτου αιώνα. 'Αν και έλάρχει μιá διατεκώνον τή Μαρξιστική προσπάθεια με όρους άλλοτριώσης, ή προσπάθεια (όπως αναπτύχθηκε στα χέρια του Μάρξ) πάνω απ' όλα ήταν μιá άπόπειρα νά γίνει ό σοσιαλισμός «έπιστημονικός», νά του δοθεί ή έγκορδότητα μιáς έπιστημονικής κριτικής. Αυτό όδήγησε σε μιάν έμφραση τής «αντικειμενικότητας», ποδ σε άξξανόμερο βαθμό όπονόμεσε τούς ανθρωπιστικούς στόχους του σοσιαλισμού. 'Η έλευθερία κι ό 'Ερωτας (όποτε λαμβανόταν ό τελευταίος έπόψη) τόσο πολύ βασιζόταν στις όλικές προοπθέσεις τής έλευθερίας, ποδ άκόμη και ή άπώλειά της, αν προήγε τήν όλική ανάπτυξη, θεωροθταν «πρόοδος» τής έλευθερίας. 'Ο Μάρξ, για παράδειγμα, καλωσόρισε τόν κρατικό συγκεντρωτισμό ώς ένα βήμα για τήν ανάπτυξη τών παραγωγικών δυναμίων, δίχως όβτε μιá φορά νά έξετάσει τό πώς ατή ή διαδικασία έκαθξανε τήν Ικανότητα τής άστικής τάξης ν' αντισταθεί στήν επανάσταση. 'Απαρνήθηκε οποιαδήποτε «ήθική» έπαίμηση τής κοινω-

τίας και, στα τελευταία του χρόνια, γινόταν όλο και πιο πολύ δέσμιος του έλιστημονισμού και των μαθηματικών κριτηρίων της αλήθειας.

Αποτέλεσμα αυτής της εξέλιξης όηρηξε μια μεγάλη απώλεια για τ' ανθρώπινα και εφάνταστα στοιχεία του σοσιαλισμού. Ο Μαρξισμός έχει κάνει τεράστιο κακό στην άριστερά με τό να τή βασίσει σε μια φετιο-αντικειμενικότητα που σχεδόν δέν ξεχωρίζει απ' τή δικαστική νοοτροπία. Όποιοιδήποτε άποθω Μαρξιστές τής «Νέας Άριστεράς» να καταγγέλλουν μια θέση ως «άντικειμενικά άποτακαστατική», «άντικειμενικά ρατσιστική» ή «άντικειμενικά σεξιστική», μολ κόδονται τά ήπατα. Απτή ή κατηγορία που πετιέται στην τήχη έπάντια σ' όλους τους πολιτικούς αντίπαλους, παρακάμπτει τήν άνάγκη για μια άναλυτική ή διαλεκτική κριτική. Άπλως θρίσκει κανείς «άποτακασταση» ή «σεξισμό» ή «ρατσισμό» σε έπινοημένα απ' τά πριν «άντικειμενικά άποτέλεσματα». Ο Μάρξ σπάνια έφτανε τή χοντροκοπία τής «Παλιός» και «Νέας Άριστεράς» όταν χρησιμοποιούσε απτή τήν προσέγγιση, αλλά τή χρησιμοποιούσε άρκετά συχνά — και συχνά ως έποκατάστατο για μια πολυδιάστατη άνάλυση των φαινομένων. Πρέπει να δείτε τί άποτέλεσματα είχε απτό. Άφαιρείται απ' τήν έλευθερία ή άπονομία τής, ή κυριαρχία τής πάνω στην άποθρώπινη κατάσταση. Μειοτρέφεται σε μέσο άπτι για σκοπό. Τό άπο ή έλευθερία είναι έπιθυμητή ή άχι έξαρτάται απ' τό άπο προωθεί τήν «άντικειμενική» εξέλιξη. Συνεπώς, κάθε έξοσιαστική όργάνωση, κάθε σόστημα καταπίεσης και άπόθησης, κάθε τακτική χειραγώγησης μπορεί να γίνει άποδεκτή, και μάλιστα άξιοθαύμαστη, άπο έθνοει τήν «οικοδόμηση του σοσιαλισμού» ή τήν «άντίσταση στον ίμπεριαλισμό» — λές και ό «σοσιαλισμός» ή ό «άντι-ίμπεριαλισμός» έχουν κανένα νόημα όταν δηλητηριάζονται απ' τή χειραγώγηση, τήν καταπίεση, τήν άπόθηση και τής έξοσιαστικές μορφές όργάνωσης. Οι κατηγορίες άποκαθιστούν τήν πραγματικότητα οι άφηρημένοι στόχοι άποκαθιστούν τους άληθινούς στόχους ή «Ίστορία» άποκαθιστά τήν καθημερινή ζωή. Τό γενικό, που άπαιτεί μια πολύπλοκη, πολύπλευρη άνάλυση για να γίνει καταληπτό, άποκαθιστάται απ' τό μερικώς τό συνολικό απ' τό μονόπλευρο.

Τό ίδιο σόδαρή είναι και ή άπόρριψη τής όπτολικής σκέψης — των γεμάτων φαντασία περικλατήσεων του Σάηλ Φορριέ και του Γουίλιαμ Μόρις. Απτό που ό Μόρις Μπασμπερ όνόμασε τό «όπτολικά στοιχεία του σοσιαλισμού» άπορρίπτεται για χάρη μιας «πρακτικής» και «άντικειμενικής» μεταχείρισης τής «πραγματικότητας». Άλλά, στην όσία, απτή ή προσέγγιση άποξερραίνει τήν πραγματικότητα με τό να περιορίζει τή σφαίρα τής κοινωνικής έμπειρίας και δεδομένων. Τό κρημμένο όνομακό μιας όομής πραγματικότητας είτε έπονομεύεται άπο μιάν έμφαση στις «άντικειμενικές» πραγματικότητες, είτε έξοδετεράνεται άπο μια μονόπλευρη μεταχείριση.

Ὁ ἐπαναστάτης γίνεται δέσμιος τῆς ἐμπειρίας ὄχι ὅπως αὐτὴ ἐπάφχει δι' αὐλετικὰ, σ' ὃ λ ε ς τίς πραγματικότητες καὶ δυνατότητες τῆς, ἀλλὰ ὅπως προσδιορίζεται ἐκ τῶν προτέρων ἀπ' τὸν «ἐπιστημονικὸν σοσιαλισμὸν». Χωρὶς γὰρ μᾶς ἐκπλήσσει αὐτό, ἡ Νέα Ἀριστερά, σὰν τὴν Παλιά, ποτὲ ὄν ἀντιλήφθηκε τὸ ἐπαναστατικὸν, δυναμικὸ τοῦ ζητήματος τῆς οἰκολογίας, ὅτι τὴν ἔχει χρησιμοποιήσει ὡς θάση γ.ὰ τὴν κατανόηση τῶν προβλημάτων τῆς κομμουνιστικῆς ἀγαθιμοουργίας καὶ οὐτοπίας. Στὴν καλύτερη περίπτωση, ἀποτίεται φόβος τιμῆς στὸ ζήτημα μὲ μερικὰ σαλιαρίσματα γ.ὰ τὸ πῶς «ἡ μόλυνση εἶναι ἐπικερδής» στὴ χειρότερη, καταγγέλλεται ὡς ψεύτικη, ἀποπροσανατολιστικὴ καὶ «ἀντικειμενικὰ ἀνεπαναστατικὴ». Οἱ περισσότεροὶ ἀπ' τοὺς «πολυσύνθετους» Μαρξιστῆς εἶναι τόσο δέσμιοι αὐτῶν τῶν περιοριστικῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ Μαρξισμοῦ, ὅσο καὶ οἱ συνάδελφοί τους τῆς Νέας Ἀριστεράς. Ἢ διαφορὰ εἶναι ὅτι ἀ.π.λῶς; εἶναι πῶς «πολυσύνθετοι».

Σὲ ἀντίθεση πρὸς τὰ περισσότερα ριζοσπαστικὰ ἔργα, τὸ «Ἄκου, Μαρξιστῆ!» συνεχῶς μιλεῖ γιὰ «ιεραρχικὴν κοινωνίαν» ἀντὶ γ.ὰ «ταξικὴν κοινωνίαν», γιὰ «κοινοκρατίαν» ἀντὶ γιὰ «ἐκμετάλλευσιν». Τί σκοπδαίοντα ἔχουσιν αὐτὲς οἱ διαφορὰς στὴ γλώσσα;

Σίγουρα, ἐπάφχει ἡ πρόθεσις νὰ δηλωθεῖ μὴ διαφορὰ. Ὁ προ-Μαρξικὸς σοσιαλισμὸς ἦταν, ἀπὸ κολλὰς ἀπόψεις, πολὺ πρῶτος ἀπ' τὴν Μαρξικὴν κοινωλίαν. Ὁχι μόνον ἦταν πῶς οὐτοπικός, ἀλλὰ ἐπίσης ἀσχολοῦνταν περισσότερο μὲ τὸ γενικὸν πρᾶξ μὲ τὸ μερικόν. Ὁ Βασιλέ, ὁ τελευταῖος ἀπ' τοὺς μεγάλους ἐπταγῆς ποτὲ εἶδε τὸ θάνατον τοῦ συντρόφου του Ζάκ Ροδ καὶ τὴν ἐκκαθάριση τῆς ἀριστερᾶς ἀπ' τὸ Ροδεσπίδρον, συμπέρανε ὅτι καθέρωσις καὶ ἐπανάστασις εἶναι τελείως «ἀσυμβίβαστοι». Τί ἔξοχη σκέψη! Σ' αὐτὴ μόνον τὴν παρατήρησιν ἡ ἐπαναστατικὴ συνείδησις ἐκκαταίνεται ἀπὸ μιὰ κριτικὴν μᾶς συγκεκριμένης ταξικῆς κοινωνίας. σὲ μιὰ κριτικὴν τῆς ἱεραρχικῆς κοινωνίας καθαρῆς. Οἱ προ-Μαρξικοὶ σοσιαλιστῆς καὶ ριζοσπάστες θεωρητικῶς ἀσχολοῦνταν μὲ τὴν κοινωλίαν, καὶ ὄχι μόνον μὲ τὴν ἐκμετάλλευσιν μὲ τὴν ἱεραρχίαν, καὶ ὄχι μόνον μὲ τὴν ταξικὴν κοινωλίαν. Μὲ τὸν Φουριέ, ἡ συνείδησις προέχθηκε σὲ σημεῖον ποτὲ στόχος τῆς κοινωνίας θεωροῦνταν ἡ ἡδονή, ὄχι ἀπλῶς ἡ εὐτυχία.

Πρέπει νὰ δεῖτε τί τεράστια πρόδοσις ἦταν αὐτὴ. Ἢ ἐκμετάλλευσιν, ἡ ταξικὴ κοινωλίαν καὶ ἡ εὐτυχία εἶναι τὸ μ ε ρ ι κ ὸ μῶσον στὶς γ ε ν ι κ ε ς μ ε ἔ ν ε ς ἔννοιαι τῆς κοινωλίας, τῆς ἱεραρχίας καὶ τῆς ἡδονῆς. Θεωρητικῶς — καί, σὲ μεγάλο βαθμὸν, στὴν πρᾶξ — εἶναι ἐφικτὸ νὰ ἐξαλειφθεῖ ἡ ἐκμετάλλευσιν καὶ ἡ ταξικὴ κοινωλίαν ἢ νὰ ἐπιτευχθεῖ ἡ εὐτυχία, ὅπως προσδιορίζονται αὐτὲς;

οί έννοιαι άπ' τό Μαρξισμό, χωρίς νά έπιτευχθεί μιá ζωή ήδονής ή νά άξαιλεψτεί ή κυριαρχία και ή ιεραρχία. Ο Μάρξ, βασίζοντας έπίσημημονικά τήν άκραιότερη, τις τάξεις και τήν εύτυχία στόν οικονομικό χώρο, στην πραγματικότητα προμήθευσε τήν αιτιολόγηση γιά μιá θεωρητική άπισθοδρομηση άπ' τις άρχικέσ σοσιαλιστικέσ αξίες. Οί Μαρξικέσ οικονομικέσ λύσεις, όπως ή έθνωποίηση τής ιδιοκτησίας, μοροδν άκόμη νά δημοσοργήσουν τήν φεοδαίσηση δι: ή ιεραρχία έχει άξαφανιστεί. Δέν έχει κανείς παρά νά μελετησει τήν άγωνία τοβ Τροτσκιστικοβ κινήματος σχετικά μé τή φέση τοβ Ρωσσοικοβ κράτοος γιά νά δει πόση σύγχυση μοροεί νά δημοσοργήσει ή Μαρξισμó θεωρία.

Αύτή ή μαρκεση τοβ γενικοβ είναι ακριβώς άπό τοδ κέντρο ό Μαρξισμός. Όπως σημείωσα στην προηρομένη άπάντηση, δόθηκε στοδ σοσιαλισμό μεγαλύτερο θεωρητικό βάθος μé τήν άπόκτηση τής διαλεκτικής φιλοσοφίας, άλλά τόν στένεφε καταστροφικά ή οικονομική έμφαση τοβ Μάρξ. Άκόμη και τά γρακτά τοβ Μάρξ άποξεραιόνονται στοδ περιεχόμενο καθώς άπό «έρωμάζειν». Όλο και πιο πολύ, περσοτρέφονται γύρω άπ' τά «άντικαιμενικά» οικονομικά στοιχεία τής κοινωvίας, ώσοπο ό Μάρξ δοβίζεται σέ μιá άνατριχιαστική φετιχοποίηση τής οικονομικής θεωρίας τοδ είδοος τοδ θρισοκομο στοδ δεύτερο τόμο τοβ Κ ε φ α λ α ι ο υ. Μετά τό θάνατο τοβ Μάρξ, άφανίζεται ένα τεράστιο θεωρητικό έλνω πάνω στην καπιταλιστική κυκλοφορία, τή συσσώρευση και τή «θεωρία τής πραγμάτωσης τής άνταλλακτικής αξίας». Άκόμη και ή Ρόζα Λούξεμποσοργκ δοολιάζει σ' άπό τό δάλο, γιά νά μήν άναπερδοθε στοδς Κένσοισσοτοδς Μαρξιστοδς τοδ παράγοον μαζικά έργασίες γιά τήν 'Αμερικοανικήν Οικονομικήν Έπιθεώρησειν και τό 'Επιστήμη και Κοινωvία*.

Ό Μαρξισμός δημοσοργησε ένα τεράστιο διανοσομενιστικο έλνω τοδ κρέπει κανείς νά ξεκαθαρίσει γιά νά έρθει σ' έπαφή μé τήν πραγματικότητα. Τό πεδίο έχει φορτωθεί μé «είδικωδς» και θαθοσοτόχαστοος, μé άκαθημαϊκωδς κι άμπερογενώμοτες ή χοιτρομαλακία τών όποίων κάνει οδοιαστικά άδύνατη τήν κροτότοπη διαλεκτική σκέψη. Άπ' τή στιγμή τοδ θά περσοώσομομε τά οδοιαδία, κρέπει νά πετάξομομε άπό τά θεωρητικά σκοποκίδια. Είναι ζωτικά σκοποδαίο νά έπισοτρέφομομε στοδ γενικομενένο χώρο τοδ δημοσοργησε ό προ-Μαρξικωδς σοσιαλισμός και μετά νά ξαναπαίμο μπροστά.

Η κοιλτοδορα τής νεολαίας έχει κώλας θέσει τό «κοιτωvικό ζήτημα» μé τοδς πιο πλοδσοιοος και σηματοκωδς όροος — «Ζωή έναvτιόν θανάτοο». Θά έλεγα, έχοvτας στοδ νοδ τις έμδοθεένσεις τοβ Μαρξισμοδ, «Ζωή έναvτιόν έπιδώσης». Όπως και νά 'χει τό κρέγμα,

* (Σημ. τοδ μετρ.). Φιλοσοδοιτικό κομματικό περιοδικό έπιστημόvων.

πρέπει να ξεφύγουμε απ' τη μονόπλευρη, μετακλιετική κι απωθητική διάλεκτο του Μαρξισμού, που εγκλωβίζει την προοπτική μας. Θυμάμαι ένα ωραίο τσιτάτο απ' το πρόσφατο διβλίο του Πόλ "Αθριχ Κ ρ ο ν σ τ ά ν δ η 1 9 2 1, στο όποιο η γλώσσα των επαναστατών Κροστανδιανών νατιών αντιδιαστέλλεται προς αυτή των Μπολσεβίκων. «Οι εξεγερμένοι, σημειώνει ο "Αθριχ, έγραφαν και μιλούσαν (όπως άνεφερε άργότερα κάποιος παρατηρητής) μιá οικεία γλώσσα ελεύθερη απ' τη διάλεκτο και τις ξένες εκφράσεις. 'Αποφεύγοντας τη λέξη «προλεταριάτο», ζητούσαν, με αληθινά λαϊκιστικά τρόπο, μιá κοινωνία στην όποία όλοι οι άνθρωποι του μόχθου — άργότες, έργατες και οι εργαζόμενοι διανοούμενοι — θα έπαιζαν κυρίαρχο ρόλο. Μιλούσαν για κοινωνική, παρά για «σοσιαλιστική» επανάσταση, βλέποντας την ταξική σύγκρουση όχι με την περιορισμένη έννοια των βιομηχανικών εργατών έναντιόν της άστικής τάξης, αλλά με την παραδοσιακή ν α ρ ό ν τ ν ι κ η* έννοια των εργαζόμενων μαζών ως σύνολο ρ:γμένων άνάντια σ' όλους εκεινους που ζούσαν απó την εξαθλίωση και την άμεταλλευσή τους, περιλαμβάνοντας τόσο τοús πολιτικούς και τοús γραφειοκράτες, όσο και τοús γαιοκτημόνες και τοús καπιταλιστές. Οι Δουτικές ιδεολογίες — τόσο ó Μαρξισμός, όσο και ó φιλελευθερισμός — δίν είχαν θέση στον τρόπο με τόν όποιο έβλεπαν τά πράγματα.

Αυτό που πρέπει να τονιστεί, φυσικά, δέν είναι Δουτικές ιδεολογίες έναντιόν Ρωσικών ή οικείας γλώσσα έναντιόν ξενόγξης. Ατό το που πρέπει να τονιστεί είναι οι ε ό ρ ό τ ι ε ρ ε ς έννοιες τις όποιες οι «μάζες» χρησιμοποίησαν σχεδόν άσυνείδητα — έννοιες θγαλμένες μες απ' την άμειρία της καταπίεσής τους. Σημειώστε τό πώς οι ναβτες είχαν μιάν εφάρτη άποψη των «εργαζόμενων μαζών» και των «καταπιεστών» απ' ό,τι οι Μπολσεβίκοι, μιá άποψη που έδραε τοús έλιτιστές Μπολσεβίκους μαζί με τοús καταπιεστές τους. Σημειώστε καλά, έπίσης, πώς ή Μαρξιστική διάλεκτος καθιστούσε δυνατό στοús Μπολσεβίκους να εξαίρεσουν τοús έαυτούς τους απ' τοús μετακλιετές, σά άνοιχτή άρτηση της αληθινής κατάστασης. "Όσο για μένα, είμαι εόχαριστημένος που ή Νέα 'Αριστέρα στην 'Αμερική έχει αντικαταστήσει τις λέξεις «εργάτες» και «προλεταριάτο» με τό «λαός». Πράγματι, είναι σημαντικό τό ότι φανερά Μαρξιστικές όμάδες σάν τοús Μάρκος Πάνθηρες και τοús Weathermen έχουν άναγκαστεί να χρησιμοποιούν μιá λαϊκιστική γλώσσα, γιατί αυτή ή γλώσσα άντανακλά την άλλαγμένη πραγματικότητα και τά προβλήματα της εποχής μας.

* (Σημ. του μεταφ.) Συνήθως τό «ναρόντικος» έννοιé μάλλον που έξιδανικεύει τις διάφορες άνέργειες και τρόπους σκέψης του λαού. 'Εδώ χρησιμοποιείται κάπως διαφορετικά, σάν συνώνυμο του «λαϊκιστικός».

Γιὰ τὰ συνοφίσουµε: ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀναφέροµαι εἶναι μιὰ ἀνθρώπινη κατάσταση τοῦ ἀντανακλᾶ ἢ λέξι «ἐξουσία». Πρέπει τελικὰ νὰ καταργήσουµε τὶς ἱστορικὲς καὶ καθημερινὲς διχοτομήσεις: ἡ ἐξουσία τοῦ ἀντρα πάνω στὴ γυναῖκα, ἡ ἐξουσία τοῦ ἀνθρώπου πάνω στὸν ἀνθρώπο καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ ἀνθρώπου πάνω στὴ φύση. Γιατὶ σύμφωνα µὲ τὸ ζήτηµα τῆς ἐξουσίας — τῆς κυριαρχίας — εἶναι τ' ἀντιφατικὰ, καταστροφικὰ ἀποτελέσµατα τῆς ἐξουσίας: ἡ διαφθορὰ τῆς σεξουαλικότητος, μιᾶς κοινωνίας τοῦ καταφάσκει στὴ ζωὴ, ἐνὸς ἐγὼ τοῦ κατεστάνει καὶ μιᾶς οἰκολογίας τοῦ συντηρεῖ. Ἡ πρόταση «ἡ ἐξουσία διαφθείρει» δὲν εἶναι κοινοτοπία, γιατί ποτὲ δὲν ἔχει γίνεῖ πλήρως καταληπτὴ. Πρέπει ἀκόµη νὰ καταποθεῖ γιατί τώρα ἡ ἐξουσία **κ α τ α σ τ ρ ε ῖ**. Κανένα ποσὸ θεωρίας δὲ μπορεῖ νὰ θέσει τὴν ἐξουσία στὴν πληρωσὶα τῆς ἱστορίας; ἢ μιᾶς ἐπαναστατικῆς οὐργάνωσης. Ἡ μόνη πράξι ἐξουσίας ποὺ μπορεῖ πιά νὰ συγχωρεθεῖ εἶναι ἀπὸ τὴν ἢ πράξι — ἢ **λ α ὕ κ ἢ** ἐπανόσταση — τοῦ τελικὰ θὰ καταλύσει τὴν ἐξουσία καθαρῆ, δίνοντας σὲ κάθε ἄτομο ἐξουσία πάνω στὴν καθημερινὴ του ζωὴ.

Αβρουστός 1970
Νέα Ὑόρκη

Διεθνής Βιβλιοθήκη

ΕΝΑΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΕΧΘΡΟΣ Ο ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ

ΑΥΤΟΜΕΙΟΥΣΗ: ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗ ΜΙΣΘΩΤΗ ΕΡΓΑΣΙΑ,
ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟ ΝΕΟΦΕΟΥΔΑΙΣΜΟ

“ΚΑΤΑΣΤΡΕΨΤΕ ΟΤΙ ΣΑΣ ΚΑΤΑΣΤΡΕΦΕΙ”
Ρ. Λουξμπουργκ

Η Γραμμή Βιβλική συνολικά

ΕΞΟΔΡΟΜΙΟ
ΑΝΑΡΧΙΚΕΣ ΚΟΛΛΕΚΤΙΒΕΣ
ΑΠΕΡΤΙΑΣ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΡΧΙΑΣ
ΑΚΟΥ ΜΑΡΕΙΣΤΗ
ΟΥΖΑΝΤΕΝ
ΜΑΗΣ 1968
ΑΠΕΡΓΙΑ
ΕΝΑΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΕΧΘΡΟΣ Ο ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ
ΑΥΤΟΜΕΙΟΥΣΗ: ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗ ΜΙΣΘΩΤΗ ΕΡΓΑΣΙΑ, ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟ ΝΕΟΦΕΟΥΔΑΙΣΜΟ
“ΚΑΤΑΣΤΡΕΨΤΕ ΟΤΙ ΣΑΣ ΚΑΤΑΣΤΡΕΦΕΙ” Ρ. Λουξμπουργκ
Εκδόσεις: Ιπποδάμου 7, Παγκράτι, Τ.Κ.: 11635, Τηλ./Φαξ: 210 7816213

ΔΙΕΘΝΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΑΥΤΗ Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΔΕΝ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΖΕΤΑΙ
ΑΥΤΗ Η ΓΑΙΤΡΑΙΝΑ ΜΟΝΟ ΚΑΤΑΣΤΡΕΦΕΤΑΙ

Ρόζα Λούξμπουργκ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΤΗΣ ΜΕΣΟΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΥΤΟΔΙΕΥΘΥΝΣΗ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟ ΔΙΕΘΝΙΣΜΟ
ΤΗΣ ΤΑΞΙΚΗΣ ΣΥΝΕΔΙΑΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΝΟΥΣ
ΕΝΑΝΤΙΑ
ΣΤΗΝ ΑΙΜΙΣΤΑΓΗ ΠΑΓΚΟΣΜΟΠΟΙΗΣΗ
ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΠΑΝΤΟΣ ΕΙΔΟΥΣ ΤΡΩΦΗΜΟΥΣ ΤΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: οδός άνω κάτω μία και αϊτή 10400000
ΕΚΔΟΣΕΙΣ: Ιεσοδόμων 7, Πλατεία Γλυπστήρα, ΠΑΓΚΡΑΤΙ Τ.Κ.11635, Τηλ./Fax:210-7516213

